KOMMUNISTÁK A VIHARBAN

KOMMUNISTÁK A VIHARBAN

KOMMUNISTÁK A VIHARBAN

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

1957

EZ A KÖNYV

1957 MÁJUS 1-RE

A NEMZETKÖZI PROLETARIÁTUS

NAGY ÜNNEPÉRE

JELENT MEG

Felelős kiadó a Kossuth Könyvkiadó igazgatója.

„Kommunisták a viharban" címmel közreadunk a Népszabadságban megjelent néhány riportot. Ez a riport-gyűjtemény pontosan megmutatja az olvasónak, hogyan viselkedtek az egyszerű kommunisták, az üzemi, falusi funkcionáriusok, fegyveres testületeink néphez hű tagjai a véres ellenforradalmi napokban. A riportokat kommunista újságírók és írók írták, hogy az ellenforradalom pusztító vihara után ők is ráébresszék a pártot, a magyar kommunistákat saját erejükre.

Ellenségeink gyakran állítják, hogy Magyarországon nincs talaja a kommunizmusnak. Hogy kommunista párt tulajdonképpen nincs is, csak valamiféle terror tart össze bizonyos szervezetet, s ez az első csapásra széthullik. Az októbernovemberi ellenforradalom gyors előrenyomulása és átmeneti sikere erősítette ezt a látszatot. De a tények mást mutatnak.

Az MDP vezetői 1949 után súlyos hibákat követtek el. Ezzel lejáratták a párt tekintélyét, nagyon ártottak hazánkban a kommunizmus eszméjének. A Nagy Imre köré csoportosult opportunisták, árulók pedig belülről bomlasztották, s „a hibák kijavítása" címén szétzilálták, végül szervezetileg is szétzúzták a pártot, így akarták megsemmisíteni a magyar kommunista mozgalmat. Csakhogy a magyar kommunista mozgalom a vezetők egy részének nyílt árulása, az ellenforradalmi terror ellenére nem „szűnt meg", bármennyire reménykedtek is az imperialisták és magyarországi csatlósaik.

A könyvben lévő riportok világosan bizonyítják ezt a tényt. Kikről szólnak ezek az írások? Egyszerű munkásokról, parasztokról és értelmiségiekről. Olyanokról, akiknek a nevét nemhogy az egész ország, hanem talán még a helyi közvéle-

mény sem ismerte korábban. Egyszerű emberekről, akik a legnehezebb napokban, a súlyos megpróbáltatások idején derekasan helytálltak, s védték a nép hatalmát, a pártot, a szocializmust. Pedig mindannyian emlékszünk, hogy akkor „fentről" nemigen jött utasitás ilyesmire. Ellenkezőleg: Nagy Imre és kommunistáknak álcázott csoportja az ellenforradalomról úgy beszélt, mint dicsőséges nemzeti forradalomról. A kommunisták színe-java elutasította ezt az ellenforradalmi maszlagot. Angyalföldtől Salgótarjánig, Szarvastól Pécsig országszerte ezrek és tízezrek szálltak szembe az ellenforradalommal. November 4-e után a testvéri szovjet hadsereg segítségével ezért győzhette le a magyar nép az ellenforradalmat. S hadd tegyük hozzá, hogy e kötetben csak egy töredéke jelenik meg annak a hősi küzdelemnek, amelyet a magyar kommunisták vívtak az ellenforradalommál.

Az imperialistáknak a magyar kommunista mozgalom megsemmisítéséről szőtt vágyálma — vágyálom maradt. 1919 után a huszonöt éves fasiszta terror nem törte meg a párt erejét, s nem törte meg az októberi ellenforradalom sem. Nem törte meg, mert a magyar kommunistákat eltéphetetlen szálak fűzik a néphez. Mert a magyar nép legjobbjai nem „hivatalból", nem „parancsra", hanem legjobb meggyőződésükből megvédték hazánkban a kommunizmust.

A riportok beszámolnak a párt újjászervezéséről, az ország életének normalizálásáról is. Eredményeink láttán ma Nyugaton valami „magyar csodáról" beszélnek. Nem, nem történt nálunk semmiféle „csoda". Csupán bebizonyult, hogy a szocializmus gyökerei kitéphetetlenek Magyarországon. Azok az egyszerű emberek, akik harcoltak az ellenforradalom ellen, építik a pártot, irányítják az élet konszolidálódását.

Ezekről a hétköznapi hősökről írták a szerzők az itt következő riportokat.

A napokban Szegeden és környékén jártam. Idekötnek életem legszebb emlékei. Ismerem itt a tájat, s az embereket. Számomra, akit külföldön értek az október-novemberi események, különösen tanulságos volt ez a látogatás. Szeged a békés városok életét éli. Játszik a színház, a mozi, hajnaltól késő estig közlekednek a villamosok. A kirakatok roskadásig tele, romok, pusztítás sehol.

Csak az emberek között a bizakodó, reménykedő avagy kétségektől teljes szavak értetik meg a napnál is világosabban, hogy Szegeden is vihar pusztított. S a múlt bűneit meglovagoló tudatos lélekrontók még ma is azon munkálkodnak, hogy a hisztéria, a bizonytalanság, a megalkuvás bacilusaival oltsák be a város levegőjét.

Pedagógusokkal, régi barátaimmal beszélgettem. Nagytudású, művelt emberek. Jószándékuk tagadhatatlan, tűzbe tenném a kezem, hogy ők nem akartak ellenforradalmat. Sok szavuk, okos magyarázatuk kimondhatatlan örömet ébreszt bennem. De amikor a járható „kiút" felett vitázunk, mégis zsibvásárban érzem magam, ahol olcsó vélemények, eszmék váltakoznak, cserélnek gazdát. Némelyek olyan silány érvekkel hadakoznak, hogy az embernek megáll az esze.

Egy régi barátom nagy lelkendezéssel fogad a főposta előtt.

— Csakhogy te is megjöttél végre.

Azután végignéz túlontúl is télies öltözékemen, s titokzatosan egy ablakmélyedésbe húz.

— Tudom, egy szót se szólj! Disszidálni akarsz. Divatba

jött ez itt a déli végeken is. De azt hiszem, neked van igazad. S már ajánlja is egy ismerősét, aki „becsületes" embereket szívesen átsegít a határon.

Más aggódva kérdi:

— Csak nem vagy még mindig újságíró? — Megmondja őszintén a véleményét: „Kompromittált szakma ez manapság. Gyere vissza közénk."

Bizonykodom, hogy a lelkünket adjuk azért, hogy visszaállítsuk az írott szó és a magunk becsületét, hogy írnunk kell és írni akarunk, mert ha mi hallgatunk, csak a hisztéria, a háború, a tömegirtás szava dobolna a fülekbe.

— A kommunistákat is megrázta a vihar — mondja ő. — Forgószél ropogtatta itt az emberek derekát, és sok keménynek hitt gerinc hajlott kétrét a nagy események idején. Elmondja, volt itt közismert párttag, aki drámai körülmények között, látványos nagygyűlés színpadán, haját tépve, sírva, zokogva rongyolta szét párttagsági könyvét. S amikor a tömeg egy része ujjongva éljenezte, ő átkozódva kiáltott:

— Nem voltam kommunista, terrorral kényszerítettek a pártba. Mellét verve szánta-bánta vétkeit, átkozta a napot, amikor először ejtette ki Lenin nevét. Javulást ígért a felizgatott, agyonzaklatott hangulatú tömeg, a „nép" előtt.

S amikor bizonyságtétel végett bejártam a várost, más hasonló esettel is találkoztam.

Emlékszem, jó néhány évvel ezelőtt W. volt a legnépszerűbb ember alapszervezetünkben. Közvetlen modorú, jól ápolt, középkorú férfi. Pompás szónok, kitűnő szervező, a legjobb agitátor. Egy-egy hozzászólásában oly közelinek rajzolta a kommunizmust, hogy már szinte tapinthatónak véltük.

S most W. helyett néhány soros írást találok csupán: „Szabad földre érkeztem. Aggódom az otthoniakért."

Kár ezekért az emberekért? Vesztett velük a párt? Gyengült az ő gyászos szereplésük folytán a munkásosztály, a marxizmus—leninizmus igazsága? Feleljen ki-ki lelkiismerete szerint. Én egy öreg barátom talán költőiesen ható szavaival válaszolok: Igaz, vihar tépte a kommunisták erdejét,

de a tölgyek talpon maradtak. S a vihar után még zöldebb lesz az erdő.

Zöldebb lesz az erdő! Erre máris számos jel mutat.

Sz. G.-t 1952-ben valósággal kiebrudalták a pártból. Az alapszervezete nem is tárgyalta az ügyet, szóba sem álltak vele. Titokban tudtuk meg, hogy egy rettegett nevű funkcionárius karrieristának tartja. S Sz. G. becsületéből, állásából kiforgatva, doktori diplomával a zsebében évekig bálákat hengergetett az egyik gyár raktárában.

Mondjam, milyen kellemes meglepetés, hogy most fülig pártmunkába merülve találom? Néma kérdésemre valami olyasmit válaszol nevetve, hogy mivel megszűnt az ok, megszűnt az okozat is. Aki kizárta a pártból (a pártszabályok teljes semmibevevésével), nincs itt többé. A vád megdőlt.

— Sose hittem, hogy az én ügyemben a párt hibázott — mondja. Az a véleménye, hogy az alapszervezet ki se zárta volna. A hibák csak erősítették benne a hitet, hogy megtisztul a párt, és megvédi a dolgozó embereket. Az októberi események során nem hallgatott az uszítókra, nem kovácsolt tőkét sérelmeiből, hanem a párt csatasorába lépett, amely szerinte a harci tűzben megedződött, tisztára égett.

M. Gy.-vel, öreg barátommal a ruhagyár előtt találkoztam. Kérdés nélkül válaszol. Látod, jól vagyok! Majd epésen hozzáfűzi: csak annyi változott körülöttem, hogy régen demagógnak bélyegeztek, most néhányan azt mondták, „sztálinista" vagyok.

Valamikor évekig együtt dolgoztunk az egyik kerületi alapszervezetben. Ő volt a titkár, s mi szerettük őt is, s az alapszervezetet is. Úgy láttuk, a tagság is szívesen jár oda. Minden tagnak volt dolga, feladata, s szívesen is végezte. Egy-egy megmozdulásra százak jelentkeztek, vitáztunk, beszélgettünk. Néha éjszakába nyúltak a beszélgetések. Ilyenkor M. Gy. felesége bekopogott az ablakon:

— Papa, éjfél van. Gyere haza.

A „papa" rajtaragadt a titkáron, s ettől még családiasabb lett nálunk a hangulat. Később, sajnos megváltozott a helyzet. Jöttek „felülről" a megfellebbezhetetlen intézkedé-

sek. S lassan beletörődtünk, hogy mi csak végrehajtjuk az utasításokat. Emlékszem, egy taggyűlés előtt érkezett a határozat: zárjuk ki a pártból E.-t, mert rendőrbesúgó volt. Valósággal megrendített az eset, mert E.-t mindannyian szerettük. A gyűlés után a titkárral ketten kísértük haza, mert azt mondta, hogy a Tiszának megy. Amikor elváltunk, akaratlanul is kicsúszott a számon: Ha ez így megy, nem csinálom tovább.

— Ne mondd még egyszer. Harcolni kell! — mondta M. Gy., s másnap kiállt a kizárt párttag érdekében.

Azután még sok kiábrándító eset történt. Letartóztatták M.-et, legjobb békebizottsági aktívánkat. Mint régi világbeli ember, azzal vált gyanússá, hogy sokat dolgozott a békemozgalomért. A titkár ezt sem hagyta szótlanul. Erre kapta a dörgedelmes választ:

Elég legyen a demagógiából.

— Kiábrándultál? — kérdezem.

— A pártból, az igazságból, s a munkásosztály ügyéből soha — válaszolta. — De annál jobban az emberfelettinek kikiáltott vezetőkből.

Elmondja, elsők között lépett a pártba. Erre azt válaszolom neki, hogy sokan nem hisznek még a kommunistáknak. Hozomra nem adunk. Ezt hallottam a minap is.

— Azt is megpróbálták letagadni, hogy a 12 év alatt értünk el valamit. Dehát lehet-e letagadni a napot az égről? S ki tagadhatja mostani erőfeszítéseinket. Helyreállt a nyugalom. Tele vannak élelemmel a kirakatok, sikerrel harcolunk az infláció, a munkanélküliség ellen. Meglásd, egyre nagyobb lesz szavunk hitele. S búcsúzóul még hozzáfűzi: előttünk a tanulság. Kevesebb szót, s minél több hasznos tettet. Ezek a tettek szolgálnak majd aranyfedezetül a kommunisták szavaira.

Az öreg áll és mosolyog. Barázdált homloka, kusza szemöldöke alatt villog fiatalos szeme. Mint vihar után, ha kisüt a nap.

Kékesdi Gyula

Boskovits elvtárssal, a Kender- és Jutagyár MSZMP-szervezete ideiglenes Intéző Bizottságának egyik tagjával beszélgettem a minap. Szépen induló beszélgetésünket a taglétszám alakulásáról, a fonodai pártszervezés eredményeiről, a szövödei nehézségekről a következő megjegyzéssel szakítja félbe:

— Nézze, elvtársnő, én azt mondom, a mi eredményeink jórészt egyes kommunisták helytállásának és példamutatásának köszönhetők.

Magyarázólag hozzáteszi:

— Volt párttitkárunkat, az IB jelenlegi elnökét, Bartánét ugyanis nagyon szeretik az emberek. Az ő személyes bátor viselkedése, emberi magatartása még azokban is tiszteletet ébresztett, akik szívesebben látták volna a kommunistákat a kapukon kívül.

Elbeszélése nyomán felelevenednek előttem az események.

Pattanásig feszült légkörű munkásgyűlés a művelődési teremben. Nemrég még ismeretlen, de most annál nagyhangúbb, zavaros fejű ember szónokol az emelvényen. (Batizi, a „munkástanács" későbbi elnöke, jelenleg letartóztatva gazdasági visszaélések és fegyverrejtegetés miatt.)

Indulatos szavak, gyűlölködő megjegyzések hallatszanak innen is onnan is. „Az ÜB-elnök, a párttitkár, az igazgató nem maradhat a «forradalmi» bizottságban. A gyárban sincs helyük."

S ekkor törékeny kis asszony, Bartáné kér szót. Az izgalomtól eleinte nehezen beszél, de aztán egyre szilárdabban mondja:

— Elvtársak, szaktársak! Én kommunista vagyok és maradok. Ebben a „forradalmi" bizottságban nem is kívánok részt venni. De itt szeretnék maradni a gyárban, nem mint függetlenített funkcionárius, hanem mint egyszerű munkásnő. Befogadnak maguk közé?

Dörgő taps volt a válasz.

Bartáné ottmaradt. Arra gondolt, nem hagyhatja cserben az embereket, akik bíznak benne, akik tőle, a tapasztalt pártfunkcionáriustól várnak tanácsot, kezdeményezést. Beállt a legporosabb üzemrészbe és dolgozott keményen. S a munkások úgy gyűltek köréje, mint csibék a kotlóstyúk szárnyai alá. Előbb csak nyolc-tíz ember, aztán egyre többen. Egy kis kommunista mag. S bár hivatalosan csak decemberben alakult meg a pártszervezet, valójában egy napra sem szűnt meg létezni, élt, dolgozott egész idő alatt. A vörös Juta, ahol annak idején Horthy fasiszta pribékjei sem tudták meggátolni a párt szervezését, az ellenforradalom sötét napjaiban is hű maradt önmagához, hagyományaihoz.

De éppen, mert a kommunisták összetartottak, mert védték, támogatták egymást, ezek a napok nem voltak annyira sötétek, mint sok más üzemben. S ha Batizinak és néhány társának szemet szúrt is a volt párttitkár elvhűsége, népszerűsége, bántani nem merték őt, mert meggyűlt volna a bajuk a „késes asszonyokkal".

Kik ezek a „félelmetes" hírű munkásnők? Az egyiket aligha szükséges bemutatni, nevével gyakran találkoztunk a lapok hasábjain: Scherczer Lajosné, a Szocialista Munka Hőse és még több magas kormánykitüntetés tulajdonosa. De — mint ahogy barátai mondják — a harcias kiállás, a talpraesett, bátor visszavágás nagydíját se igen vitathatná el tőle más, hacsak nem Bálintné, a másik „késes". Határozott asszonyka, aki ugyancsak rámpirít, amikor a furcsa elnevezés eredete után érdeklődöm. Tiltakozik, hogy ez nem újságba való. Szerencsére Scherczerné más véleményen van, s tőle meghallom a történetet.

December 6-án a kommunisták először tartottak felvonulást Budapest utcáin. A jutagyáriak közül többen ott vol-

tak, Bartáné is. Amikor ezt Batizi megtudta, felelősségre vonta a tüntetés részvevőit, dühöngött, fenyegetőzött. Hát még amikor mindezt megírta a Népszabadság!

— A cikk megjelenésekor reggel halljuk, hogy hivatják Bartánét a „munkástanács" irodájára — meséli Scherczerné. — No, mondom, mi is ott leszünk. Kaptam a nagykést, amivel dolgozni szoktam, oda a fenőkőhöz, jól megélesítettem. Átkiabáltam Velős szaktársnak: „Magának is van kése, adja csak ide." Akkor már ott volt Bálintné, meg még vagy hatnyolc asszony. A kést a ruha kivágásába rejtettük, aztán nyomás előre, az irodára. Ha Bartánénak csak egy hajszálát is görbítik, elvágjuk Batizi nyakát. Dehát nem került rá a sor. Egy óra hosszat ültünk a „munkástanács" előszobájában, csak azt hallgattuk, nincs-e benn nagy kiabálás. Akkor kijött Bartáné, láttuk, nincs semmi baja, szépen visszamentünk munkánkhoz.

Igen, a munka. Itt is győzelmet arattak. Első naptól kezdve ott voltak az őrségben, beosztották egymás közt. Bálintné, Bartáné, Scherczerné, Léderné, Mészárosné, Juhászné, Bak, Scherczer Károly, Velős éjjel-nappal védték a gyárat. És amint lehetett, a fonodában elkezdték a munkát, előbb csak 10—15-en, aztán napról napra többen. December 11—12-én, a kétnapos sztrájk idején csaknem teljes létszámmal dolgoztak. Néhány asszony ugyan aggodalmaskodott: „A Szabad Európa azt mondta, hogy ne dolgozzunk." „Minket nem a Szabad Európa, hanem a párt és a forradalmi munkás-paraszt kormány vezet, magunknak dolgozunk" — mondta Scherczerné, s az emberek hallgattak rá.

Sokan, más műhelyekbe valók támadták őket. Az egyik villanyszerelő lejött hangoskodva: „Meg kell jegyezni a sztrájktörőket!" Scherczerné nyugodtan a zsebébe nyúlt: „Tessék, szaktárs, itt a papír, ceruza, írja csak fel a neveket."

Ma már könnyű leírni, hogy a sztrájkhullám közepette is voltak, akik dolgoztak. De akkor ez forradalmi tett volt, éppen úgy, mint ahogy forradalmi tett volt húsz évvel ezelőtt, 1936-ban a híres jutagyári sztrájk. Akik most megin-

dították a munkát, mert tudták, hogy ez a dolgozók érdeke, ott voltak a 36-os sztrájk szervezői közt is. Scherczerné, Bak elvtárs, Molnárné, Scherczer Károly, Léderné akkor tanulták meg, hogy az összetartás nagy erő, s hogy az emberek arra hallgatnak, aki őszintén megmondja nekik az igazat.

Ilyenek a jutagyári kommunisták. Harcokban próbált, viharokban edzett emberek. Példájukon harcossá, bátorrá nevelődnek a fiatalok. Oravecz Teri az ellenforradalom idején ismerte fel, hogy a pártban a helye. A munkásőrség lelkes tagja, s a KISZ-szervezetben is dolgozik. Az isten is ifjúsági vezetőnek teremtette. Szerény, de ha kell, határozott fellépésű, vidám, jókedvű és van benne felelősségérzet is. S ami mindennél fontosabb, a fiatalok elismerik vezetőjüknek.

Nincs mód arra, hogy valamennyi jutagyári kommunista tetteiről beszámoljak. Így is be kell vallanom, hogy súlyosan vétettem a tárgyilagosság ellen, s nagyon keveset írtam a férfiak helytállásáról, példamutatásáról. Pedig lett volna mit elmondani. De talán az olvasó és a jutagyári elvtársak is elnézik ez egyszer női elfogultságomat. Ha legközelebb kimegyek a Kender és Jutába, ahogy azt az ottani elvtársaknak megígértem, fogadom, hogy pótolom a mulasztást.

Sőtér Edit

Az októberi áradat Pécs-Ujmeszes-telepet sem kerülte el. Az új bányászlakások százai és a még épülőfélben álló házak közül felröppent a mindent elborító szitok. Pécsről, Komlóról és még ki tudja honnan motoron, taxin, kerékpáron száguldottak ide régi. és újdonsült politikusok. Szívük — így mondták — a bányásznép sorsáért dobog. Új világ kell ide az átkozott régi helyébe. Gyökerestől új. Majd ők megmutatják, hogy kell azt csinálni. Mindenekelőtt: „veszszenek a kommunisták". S tolldíszes kis vadászkalapjukat — az új idők jelvényét — izzadó homlokukon hátratolva mondták, kiáltották, üvöltötték a 12 esztendő végítéletét.

Az emberek a házak, az üzletek előtt álltak, hallgatták az új világ lovagjait. Volt, aki tovább ment, volt aki ott maradt, s feledve mindent — még saját újdonatúj lakását, bútorait is — igazat adott nekik, s velük fújta. Ha már fordult a világ...

Akkor úgy tűnt, ha megered az eső, a felhőkből hulló cseppek nem is vízből, de elkiáltott átkokból lesznek. Azokban a napokban az áradattal szembeszállni nem látszott sokkal biztatóbbnak, mint amikor a parasztember hajadonfőtt kirohan a zuhogó jégesőbe és tehetetlen keserűségében öklöt ráz az egekre.

De mégis akadtak emberek, akik fontolgatás nélkül szegültek szembe a hazugság, a népcsalás rohanó áradatával. Pedig ezeknek az embereknek csak a lelkük ép. Testükbe belemart a rossz élet. Egyiknek fél tüdejét, másiknak fél szemevilágát emésztette el, szívét tette tönkre a nedves lakás, a nehéz munka, a számukra feledhetetlen, nemzeti sajátosságokban bővelkedő magyar kapitalizmus.

Nyugdíjas, öreg bányászok, akik látták a mi rendszerünk hibáit, és fájt a szívük, hogy azokat kommunisták követték el a szocializmus számlájára. De amikor ütött az óra, mégis tudták, mit kell tenniök.

A telep üzletei előtt egy szónok a Kisgazdapárt eszméit igyekezett a bányásznépbe oltogatni. Miklós Gyula nyugdíjas vájárnak ismerősen csengtek a szavak. A nótát nem először hallotta. Azt már egyszer elhúzták az ő hátán 1945 előtt. Megszólalt:

— Okosak vagytok. Jól van. A Kisgazdapárt, a bányabárók, a háromnapos munkahét kell nektek. Nektek kell, nekem nem.

Valaki rákiáltott: „Fogja be a száját, vén nyugdíjas. Semmi köze hozzá." Miklós Gyula, mintha meg se hallotta volna, kihúzta magát és folytatta.

— Hallom, megalakult Pécsen a „központi munkástanács". Az elnök gazdag ügyvéd. Biztos majd ő fejezi be a bányászlakások építését. Biztos. Mert mindig is úgy volt, hogy a gazdag ügyvédek, gyárosok, kisgazda vezérek törték magukat, hogy a bányász jó lakásban lakjon.

Sokan gondolkodtak el az öreg szavain. Valóban, kicsit fura. Kisgazdapárt a bányában? Mégse lesz jó...

Október 23. után és később, novemberben, decemberben a meszestelepi körzeti pártszervezet egy pillanatra sem maradt üresen. Ott volt Filiszár János, Gadó János, Fodor Ferenc, Bien József, Bircsák Lajos, Pozmics Jenő elvtárs. Öreg nyugdíjas bányászok. Nem sopánkodni jöttek. Nagy, veszélyes munkába kezdtek. A pártszervezet melletti legényszállásról elbolondított fiatalemberek, a Mecsekből vérgőzös ellenforradalmárok rohantak be minduntalan a pártszervezetbe. Fenyegetőztek. És közben az öreg bányászok minden felsőbb utasítás, előre kidolgozott munkaterv, tanács nélkül esténként elindultak, lakásról lakásra. Előbb a volt MDP-tagokhoz kopogtattak. Elmentek Kántor Jánoshoz, Havas Józsefhez és a többiekhez.

— Nem látjátok, mi készül? Gyertek, mit ültök itt. S azok mentek velük.

Kézzel írott meg gépelt röpcédulákat szórtak szét az üzletek előtt s csúsztattak be az új lakások ajtaján... Az asszonyokat az orvosi rendelőbe, a sorállásba küldték, hogy ne hagyják gát nélkül áradni az ellenforradalom mérgét. Mert volt asszony, aki a sorban így beszélt:

— Megmondtam az uramnak, sztrájkoljon, tartson ki a végsőkig. Van tízezer forintunk, kombinált bútorra tettük el, Inkább nem vesszük meg...

Sűrű, nehéz köd ült a telepen. Ezt tépték, cibálták elkeseredetten a kommunista asszonyok: Papp Istvánné, Kántor Istvánné, Tolnai Sándorné.

A férfiak éjjel elindultak jelszavakat meszelni. Mint régen. S a hideg téli éjszakában a férfiakkal együtt tartott a beteg Asbóth Lászlóné is.

Mindenki azt tette, amivel megbízták, és azt, amivel nem bízták meg, de amit tenni kellett. Miklós Gyula, akinek csak fél tüdeje van, nekivágott egyedül az éjszakában, kézigránáttal a zsebében. Járta a környéket. Őrködött, készen arra, hogy egymaga szálljon szembe az ellenforradalmárokkal, ha azok robbantani, gyújtogatni akarnak.

S később a meszestelepi öreg kommunisták kezdték szervezni a pártszervezetet Pécsbányán, István-aknán, Béke-aknán, hogy legyen erő, amely szembeszálljon a sztrájkra uszítókkal. Az öregek bátorsága sok fiatalembert vezetett a párthoz. Vámos István, ifjú Varga Lajos, Banó István és Banó János a körzeti pártszervezet tagja lett. S később üzemükben ők alapították meg az ottani pártszervezeteket. Ha kellett, a nyugdíjas bányászok elmentek a bányaüzemekbe és azt mondták a sztrájkolóknak: „ha ti sztrájkoltok, mi leszállunk a bányába". Őket látva lett kommunista az azelőtt partonkívüli Barlóczki József fiatal mérnök is. S nem törődve azzal, hogy lerángatják az emelvényről, minden reggel kiállt a dobogóra, s munkára szólította az embereket.

Azóta már de sokan mentek oda az öreg bányászokhoz, s mondták halkan: „bizony, igazad volt akkor".

Bien József nyugdíjas bányász kísért ki a pártszervezetből. Bien elvtársat az 1937-es pécsi bányász éhségsztrájk után űzték el hazájából. Spanyolországban harcolt.

A teremben, amelyen átjöttünk, 13—14 éves fiúk, lányok nevetgéltek. Mikor elhaladtunk mellettük, az egyik fiú odaszólt:

— Szevasz Bien Jóska, öreg legény.

Elszorult a szívem. Pofon kellene ütni a tacskót. De hiába, úgyse értené. Talán tizennégy éves gyerek lehetett. Itt nevelkedik a világos, tiszta lakásokban. Délután idejár játszani. S most, a lányok előtt meg akarta mutatni, hogy ő már embernyi ember.

Bien elvtárs egy pillanatra megtorpant, talán hogy magát nyugtassa, mosolyogni próbált. De a mosolya keservesre sikerült s csak annyit mondott:

— Hát fiam, aki annyin ment keresztül, hamar megöregszik.

Aztán kiléptünk a sötétbe. Még egy pár lépésre elkísért. Szerettem volna mondani valamit, de akkor nem tudtam.

Salamon Pál

Zúg, zuhog a kalapácsok ütése a Ganz Vagongyár kovácsműhelyében. A forró acél melege izzadtságban fürdeti a kalapács mellett dolgozók testét. Erőteljes, magas ember dolgozik a négytonnás kalapácsnál. Fürge, gyors mozgása semmiben sem marad el a fiatalabbaké mellett. Pedig Géczy Péter ötvennégy éves. De sötét hajában csak elvétve akad ősz hajszál, nehéz élete sem látszik meg rajta.

Géczy Péter a felszabadulás után, elsők között lépett be az MKP-ba. Alig szabadult fel a gyár, bement. Hetvenketten voltak együtt, és azonnal hozzáfogtak összeszedni a halottakat, hogy tisztességgel eltemethessék, nekiálltak úgy-ahogy összetákolni a lerombolt kerítéseket és kiszedték a műhelyekben a gépeket a romok alól. A kovácsműhelyben elsők közt kezdtek dolgozni. A kovácsműhelyiek büszkék voltak rá, hogy tőlük sok jó kommunista került ki, magas állami funkciókba is jutottak. S most is helyükön vannak az egykori kovácsok: Sinka István a budapesti tanács iparügyi osztályán, Tóth József, a Vaskereskedelmi Állami Vállalat igazgatója, Nemes István ma is őrnagya a néphadseregnek, és helyükön vannak a többiek is.

Géczy Pétert is elvitték annak idején. Állami gazdaságba került az igazgató mellé politikai helyettesnek. Három évet töltött ott erős munkában. Még a község párttitkára is ő lett, és megszervezte a termelőszövetkezetet.

Tizenkét éven át szívvel-lélekkel dolgozott a pártért. Reggel ötkor ment el hazulról, és sokszor jött meg este kilenc után, vagy még később. Nem sajnálta sem idejét, sem erejét a párttól. A munkásmozgalomba fiatalon került: már

huszonegy éves korában a romániai Maros menti Gyergyóvárhegyen öthetes sztrájkot szerveztek az unokabátyjával, Szász Jóskával. Csendőrökkel törték meg a sztrájkot, Jóskát elfogták és annyira megverték, hogy belehalt. Ő meg bujdosni indult, hogy a kezükbe ne kerüljön. Brassóba ment, úgy gondolta, ott nem ismeri senki. De amikor sorra járta a gyárakat, hamar megértette, hogy nincs számára kenyér sehol.

Hiába volt felvétel, amint a nevét megmondta, már zavarták is el. Gyorsabban járt a feketelista, mint ő. Nem volt mit tennie, alkalmi munkás lett belőle, ha éhen halni nem akart.

1941-ben kirobbant a vasgárdista lázadás, végigperzselte a nemzetiségi vidékeket, gyilkolta a népet. A felkoncolt és felgyújtott holttesteket a kanálisokba gyömöszölték, Géczy fiát hazazavarták az iskolából: „Ha magyar vagy, eredj Budapestre!" — mondták neki.

Haragjában és keserűségében, csak annyi motyóval, amennyit elvinni tudtak, kis családjával megindult Magyarország felé. Egy asszony megkérte: rég nem látott mérnök bátyjának vigyen el egy levelet. Zsebre tette és el is feledkezett róla. Budapesten az erdélyi menekültek otthonába kerültek. De alig pihenték ki az út fáradalmait, máris megmondták neki: ha nem tud elhelyezkedni hamarosan, táborba viszik a családot. Pedig munkát találni sehogy sem sikerült, lakást sem. Végre egy teljesen üres albérleti szobát kaptak, havi negyven pengőért, ami nagyon nagy pénz volt az üreskezű menekülteknek. Akkor jutott eszébe a zsebében lapuló levél, amit el kell vinnie. És ez a levél lett a szerencséje, mert a mérnök, akihez vitte, a Ganz Vagongyárban dolgozott. Beszerezte oda Géczy Pétert, így jutott protekcióhoz, akinek a neve odahaza minden gyárban feketelistán volt.

Nemsokára a vasasszakszervezetbe járt szemináriumra. Csak a németek bevonulása kergette el őket onnan. De a fegyelmezett, szervezett munkás hamar megtalálta a helyét a felszabadulás után is. Nemcsak a munkának fogott neki a

gyárban, hanem a politikai nevelésnek is. Maguktól, senki sem biztatta őket. Olyan természetes volt, ahogy nekikezdtek, mint amikor a patak megindul lefelé a hegytetőről. Amerre járt, ahol dolgozott a tizenkét év alatt, mindig egész erejével az embereket igyekezett meggyőzni a párt igazáról, és nem terheli egyéb a lelkét, mint hogy megpofozott egy vízhordó fiút, amikor az állami gazdaságban dolgozott, mert lopta a napot, hűsölve az árnyékban, míg az aratók szomjaztak a tűző napon. Mikor visszajött a gyárba, ott újra megválasztották műhelybizottsági elnöknek, évekig vezette a szemináriumot és tanult, hogy taníthasson.

Erős sebet ütött rajta az ellenforradalom.

Október 23-án ment hazafelé. A Szabad Nép-székház előtt a villamosról látta, hogy nagy tömeg fogja körül a székházat. Leszállt és odament. Hallja, hogy kiabálják: Le a vörös csillaggal! Kitenni a nemzeti zászlót! Nehéz szívvel állt ott. Nem akarta elhinni, amit látott, hallott. Nagy tragédia szelét érezte meg.

Másnap is bement dolgozni. Az ő csoportja neki is fogott a munkának, míg nem kényszerítették őket, hogy abbahagyják. Mindenki hazament. De ők másnap újra kimentek. Akkor már megszervezték a kommunista munkásőrséget, amelyben ő is részt vett október 30-ig. Ezen a napon az őrség parancsnoka, egy Szabó nevű fiatalember, kijelentette: semmiféle véréssájú kommunistának fegyvert nem adunk a kezébe! Géczyt akkor már nem engedték be az igazgatósági kapun. Felmentek Szabóhoz egy másik kommunistával, Bodnár Sándorral, hogy ők is az őrségben vannak, mi lesz? — Csökkentett létszámmal tartjuk az őrséget, menjenek csak haza — utasította el őket Szabó.

Amikor az üzemben a végleges „munkástanács" tagjainak megválasztására került a sor, az üzemi bizottság és az ideiglenes „munkástanács" a műhelybizottsági elnököket bízta meg a választás levezetésével. Géczy is összehívott egy röpgyűlést. Hej — gondolta —, de sok röpgyűlés jött már össze az ő szavára, de ilyenre soha nem számított volna, mint ez lett. Mert ő felállt és elmondta, hogy a levezetéssel bízták meg,

de csak abban az esetben, ha a dolgozók ezzel egyetértenek. Egy pillanatra csend lett akkor, valami furcsa, feszült csend támadt. A fiatal Mátyók Ferenc segédmunkás törte meg. Felugrott, és nyersen elkiáltotta:

— Senki ne szavazzon rá! Párttagnak itt semmi helye!

Akkor ő úgy érezte, a szívére hullanak ezek a szavak. Neki, neki ne volna helye itt, ahová egész élete, minden feláldozott napja odanőtt? Ki tett többet ezekért itt körülötte? Hát az ő nehéz tizenkét esztendeje, áldozatos munkája szertefoszlana egy ilyen éretlen legényke néhány durva szavára?

Csak egy kommunista akadt, Markovits Ferenc köszörűs, aki pártjára kelt. Mátyók felé mondta csendes, komoly hangon:

— Nem szabad senkit se kényszeríteni ilyen nagy hanggal, hogy ne szavazzon Géczyre.

De Mátyók szavai keserű órákat zúdítottak Géczyre. S több helyen, náluk is, megjelent a táblán:

„Géczyt felakasztani!"

„Géczy takarodjon az üzemből!"

De Géczy ennek ellenére csak bejárt. Látta a táblán a nevét, a fájdalom és a harag feszítette a mellét, de azért is bement.

Egyik reggel mégis megszólította Riegel János műhelyfőnököt, mondaná meg, miért éppen ő az, akit a százegyvenhárom kovácsműhelyi párttag közül így fenyegetnek. Riegel akkor hideg tekintettel végigmérte, aztán nyomatékosan azt mondta:

— Megmondom őszintén: te voltál, aki a párt irányvonalát legjobban vitted, és a legszigorúbban betartattad. Te voltál itt a legjobb kommunista. Hát ezért.

— Akinek volt ereje kiírni, hogy engem fel kell akasztani, van-e ereje ahhoz, hogy most kiálljon és megmondja: miért?

Senki se állt ki, ő pedig nem kutatta, ki intézte, ki írta vagy íratta ki azt a két kegyetlen mondatot. Azon buzgólkodott, hogy a munka meginduljon. A kovácsműhelyben fel

is vették többször is a munkát, de a „munkástanács" nem engedte folytatni. Csak január elsején indult meg a teljes ütemű munka.

Ő akkor már ide került a kalapács mellé. (Az ellenforradalom kitörése előtt szállítási csoportvezető volt.)

És helyén van a munkásőrségben is, ő is szorítja erős kovácsöklével a fegyvert, és azt tartja, ez a legszebb funkció, amit eddig betöltött.

Ott áll a kalapácsnál, súlyosakat ver a nehéz gép, és ő keményen dolgozik. S ha szolgálatban van, fegyverrel járja az utcákat, ha kell, őrzi a gyárat és a népet, ez a dolga. Tizenkét évig a pártért harcolt, míg ki nem verték kezéből a fegyvert. Most, hogy megfogta megint, azt tartja: halál fia, aki még egyszer megpróbálja kivenni a kezéből. Zúg, zuhog körülötte a kovácsműhely kalapácsainak ütése. A forró acél melege izzadtságban fürdeti a testét, de ő nem marad el a fiatalok mellett. Hadd lássák, hogyan dolgozik egy igazi pártmunkás.

Balázs Anna

„ANNÁL NAGYOBB SÚJTÁS SOHA SE ÉRJEN..."

1923-ban, tizenkét éves munkáslány — Nagygyörgy Mária lépte át a Szegedi Kenderfonógyár kapuját. S harminchárom esztendő múltán, 1956 november 3-án, mint a többség akaratából leváltott igazgató lépett ki ugyanazon a kapun.

•

Szavai életrekeltik a múltat. 1928 a Szegedi Kenderfonó héthetes sztrájkja a 15 százalékos béremelésért. Szokatlan időben — ősszel kezdték, és már az első hó is lehullott, amikor 5 százalék bérjavítást kiharcolva abbahagyták. Utána a szervezőket elkergették a gyárból. A nagy tisztogatás megfélemlítette az embereket, sokan hátat fordítottak a szakszervezetnek...

Nagygyörgy Mária élete a gyárban és a munkásotthonban telt. Jól emlékszik arra a délutánra, amikor Juhász Gyula felolvasta nekik a „Munkásotthon homlokára" című versének kéziratát, s arra a pénteki napra is, amikor egy „fiatal parasztember" jött a munkásotthonba, és előadást tartott Móra Ferencről. Előadás után ott sündörögtem, hogy megnézzem, tényleg parasztember-e? — emlékszik vissza Nagygyörgy elvtársnő. Az előadó valóban parasztember volt — Veres Péter.

A munkásotthonban, a mozgalomban felnyitott szemével látta, testével, lelkével érezte a magyar munkássorsot. A nagy sztrájk után a szakszervezet szétzúzására a gyárosok életrefabrikálták a papok vezette „hivatásszervezetet". És miközben a hivatásszervezet papjai békét és nyugalmat pré-

dikáltak, a felügyelőnők a gyárban verték a munkáslányokat.

Ez volt Nagygyörgy Mária első vörösakadémiája. (A másodikat, a hivatalosat 1950-től 1953-ig járta ki.) Ilyen iskola után került 1948-ban a 2100 embert foglalkoztató nagy gyár élére. Működését azzal kezdte, hogy több újonnan kinevezett igazgatóval együtt elment a városi pártbizottságra és panaszt emelt a fizetése ellen. „Elvtársak, mit szólnak majd a régi munkatársaim az én nagy fizetésemhez. Vegyetek le belőle." — Na, de ettől még lehet valaki rossz igazgató is.

Sokkal fontosabb az, hogy hosszú éveken keresztül vezető ember létére sem felejtette el, honnan jött, kik a megbízói. Továbbra is a régi munkatársnőivel barátkozott. Nem volt igazgatói fogadóóra. Hozzá bármikor be lehetett menni, mentek az irodába, meg a lakására is.

Jól érti a szakmát, és ami legalább olyan fontos, az embereket is. A gyár főmérnöke kitűnő, idős szakember. A gazdaságos anyagfelhasználás, a jobb gyártási eljárások, a szakma szerelmese. Nagygyörgy Mária mindig vigyázott arra, hogy Tömörkény főmérnököt senki se zaklassa erőltetett társadalmi munkával, megértette és igyekezett másokkal is megértetni, hogy a főmérnöktől a legmeggyőzőbb politikai nyilatkozat, hogy lelkiismeretesen irányítja a gyárban a műszaki teendőket.

Beszéltem műszaki dolgozókkal, munkásokkal, pártfunkcionáriusokkal, s Nagygyörgy Máriát mind becsületes embernek, jó igazgatónak tartják. Mégis tavaly november 3-án a legdemokratikusabb, a legtisztább stb. . . . szavazással 1100:600 arányban leszavazták.

A szegedi ellenforradalmárok jól tudják, hogy Nagygyörgy Mária városszerte kedvelt, népszerű vezető. Meg kellett tőle szabadulni. A hajszát nem is az üzemben, hanem a városban kezdték. Felrepítették a hírt: „a kenderfonó igazgatójának emeletes háza van. A szövetkezetben ezer forintos cipőket csináltat", Hódmezővásárhelyen már úgy tudták, hogy Nagygyörgy elvtársnőt a munkások a gyár udvarán kenyérrel tömték ki, mert egyszer azt mondta: „Mit panasz-

kodnak, egyenek kenyeret". Mindebből egyetlen szó sem igaz. De azokban a „legtisztább", „legforradalmibb" napokban nem volt idő az igazságra, az ellenforradalmárok siettek... A nagy kavarodásban azért jogos bírálat is elhangzott. Az igazgatónőt az utóbbi években párt- és társadalmi szervezetek szinte százfelé ráncigálták. Városi, kerületi tanácstag, városi pártbizottsági, megyei népfrontbizottsági tag volt. Előadásokat, megnyitókat tartott. Mint kerületi tanácstag, az egyik utcában személyesen lépte ki az elültetendő fák helyét... S mindez az igazgatói munka rovására ment. A dolgozók gyakran nem találták a helyén. Az ellenforradalmárok ezt a tényleges hibát százszorosra nagyították.

A gyárba évente 500 új dolgozó került. A létszámnak csupán egyharmadát teszi a törzsgárda. Az újakat, a fiatalokat könnyű volt táncbavinni. És sokan a régiek közül is megijedtek. Nagygyörgy elvtársnő keserűen emlékszik: „Azokban a napokban a régi barátaim közül is sokan elkerültek. Úgy gondolták, veszélyes a kommunista igazgatónő barátjának lenni. Olyan egyedül álltam, mint Mózes a pusztában." J. E.-né régi munkásnő kiadta a jelszót: „Máriának menni kell, épp ideje, hogy a direktor úr (a főmérnökre értette) méltó helyére kerüljön." Beszéltem ezzel az asszonnyal. Fogalma sincs arról, hogy Tömörkény főmérnök 5000 forintos kiemelt fizetést kap (jóval többet, mint az igazgató), sőt állítása szerint azt sem tudta, hogy Tömörkény a gyár főmérnöke. De azért a „direktor úr" méltó helyéért kiabált... Nemrégiben idős nénike jött be Nagygyörgy elvtársnőhöz. „Nyugdíjba megyek, lelköm. Nem kéne megmondanom, sose tudná meg, én is maga ellen szavaztam. Tudja, az emeletes ház, mög az ezerforintos cipő. Akkor elhittem..."

A hangulatot gyáron kívüli megrögzött ellenforradalmárok és olyan törtgerincű emberek irányították, mint M. D. művezető, aki egy évvel ezelőtt, MDP-tag korában, valamilyen kis üzemi alapszervezeti választás „tiszteletére" Budapestről üdvözlő táviratot küldött a pártszervezetnek. Azokban a napokban meg kommunista nem is kerülhetett a szeme elé... Ilyen légkörben rendezte meg a „munkástanács" —

sok figyelmeztetés ellenére — a szavazást. Sok munkásnő a kultúrteremből a műhelybe szaladt, hogy ott írja rá a cédulára az „igent", mert hátulról lestek, fenyegetőztek... S mégis — a régi munkások, és ahogy mondják, a műszakiak nagy többsége — 600-an Nagygyörgy Máriára szavaztak. Érdemes megjegyezni, hogy a gyárból a legvadabb uszítás közepette sem távolítottak el senkit, a volt párttitkárt, személyzetist sem. Nagygyörgy elvtársnő akkor, ha szomorúan is, de őszintén mondta: „Ennél nagyobb sújtás soha se érjen", s ezzel lement az egyik műhely MEO-jába dolgozni. A főmérnök azonban hamarosan visszahívta, s azóta — most már a munkás-paraszt kormány és a dolgozók higgadtabb véleményétől is megerősítve — ismét igazgató.

•

A szerény kis igazgatói szobában ülünk, beszélgetünk az új pártról, emberekről, az aggodalmáról, hogy mostanában kevés szó esik a régi hibáinkról, nehogy gyökeres kijavításukról is elfeledkezzünk. Elmondja, hogy december elején két fegyveres bandita akart behatolni a lakásába. Végezni akartak vele. A karhatalom katonái mentették meg. Még most is felhívják telefonon: „Itt a hóhérod beszél", üvöltik a kagylóba...

Tekintete elrévedezik. Talán mindkettőnknek az jut eszébe: proletárlányból lett kommunista vezető, egy nagy gyár igazgatója. Egyenesnek, töretlennek látszik az út, s mégis milyen nehéz megjárni. Milyen nehéz erősnek, okosnak, hűségesnek, a munkásosztály hivatott emberének maradni.

Salamon Pál

Néhány évvel ezelőtt már jártam ebben az angyalföldi házban. Nem is ház ez, hatalmas háztömb, 130 lakóval. S ebből 80 kommunista volt. Fellegvár, úgy mondták. Erőd Angyalföld szívében. Emlékszem a fogadtatásra. Újságíró a párt lapjától? Ó, minálunk millió érdekes dolog akad. Írja csak meg, elvtárs! A kommunisták valami gyűlésre jöttek össze. Mindenki lelkesedett. Szavak hangzottak el, elért, el nem ért eredményekről. S azon a gyűlésen hallottam egy idős, törődött asszonyt, G. nénit is. Ő volt a legjózanabb hozzászóló. Okosan, szépen beszélt. Szavaiban intelem rejlett. Óvakodó félelem a felelőtlen ígéretektől. Nehogy hitelét veszítse a párt, a munkásosztály élcsapata.

A gyűlés után összeismerkedtünk. Máig sem ismerek tájékozottabb munkásasszonyt. Élete is valóságos regény. Emlékszem, ahogy sorolta a dátumokat... s köztük az egyik legjelentősebbet, 1912 májusát. A véres csütörtöki felvonuláson ismerkedett meg férjével, G. bácsival. Egymás mellett meneteltek. A munkássors vitte őket az utcára, s munkásvért ivott aznap az utca pora. Úgy mondja, az a nap nyitotta fel szemét. A sárba taposott munkásvér értette meg mindkettőjükkel, hogy egyetlen járható út visz csak az emberi élet felé: a harc útja. Harc a munkásosztály hatalmáért.

A véres csütörtököt verejtékes hétfők, keddek, böjtös péntekek, szombatok követték. S G. néni rátalált a pártra. Azóta a munkásemberek hitével járja az utat, amelyet a párt mutatott neki.

Nem túlzás, magam is hallottam ottjártamkor: G. néni valóságos angyala a háznak. Tanácsadó, segítő. Nem vágyott

rangra, címre. Egyszerű munkás maradt, telve örömmel és azzal a meggyőződéssel, hogy felvirradt a munkásosztály napja.

Itt állok újra a háztömb udvarán. Mi tagadás, fagyosabb a hangulat s a tekintetek is hűvösebbek, mint első látogatásom idején. Beszélni próbálok az első járókelővel.

— Honnan jön? — veti oda barátságtalanul. Megmondom honnan. Újságíró vagyok. Szó szót követ, pereg a párbeszéd és egyre élesedik. Az idegen nem titkolja véleményét.

— Rólunk ne írjon. Úgy sem ír igazat.

Nem hagyom magam. Megpróbálom folytatni a vitát.

— Mondja meg őszintén — kérdezem —, kinek hinne maga? Talán a Szabad Európa tollnokainak? Akik fiataljainkat a harcokba kergették? Hibáztunk, elismerem, de jóvá akarjuk tenni.

Fejét se biccentette felém, szó nélkül faképnél hagyott.

Kopogok G. néni ajtaján. Kilép. Látom, hogy nagyon-nagyon fáradt.

— Nézze, összetaposták a kertemet — mutat az összetört vesszőkerítésre és a kiforgatott virágtövekre. Elsírja magát.

— Azt mondták rám októberben, hogy becstelen vagyok.

Kérdés nélkül is folytatja: Három gyerek pár napra eltűnt a házból, rámfogták, hogy én vitettem el őket. Verték az ablakom, hogy ávós rejtegetek. Mindenért én lettem a felelős.

Beszél, meséli az őszi eseményeket.

— Összekeveredett itt minden. Elvakulva, felkorbácsolt szenvedélyekkel keresték a hibák okát az emberek. S a párttagok? Egy részük fordított a köpönyegen, mások hallgattak.

G. néni felemelte szavát a pusztítás ellen. Mi sem természetesebb, ő lett a hibák oka.

S a kis öregasszony azt is megemlíti, hogy halálos veszedelem fenyegette, megfenyegették: végeznek vele.

— Mikor történt — kérdezem.

— November 1-én, csütörtökön. Véres csütörtök volt — ismételgeti.

Nézem a kis öregasszonyt, akit hitéért, meggyőződéséért, igaz szívvel vagy képmutató hízelkedéssel egykor a ház angyalának neveztek. S most ugyanezért a hitért becstelen hírét költötték. Honnan az ereje, hogy 70 éves fővel mindezt elviselje?

Kérdés nélkül megadja a választ. Fakó szeme életre kel, amint elbeszéli, hogy a munkások nem engedték bántani. És sorolja védelmezőit. V. elvtárs és fia őrt álltak ajtaja előtt. F.-né pénzzel segítette, hogy menekülni tudjon. Kétszer is eldicsekszik, hogy a munkásokban nem csalódott. Az osztály legjava állta a sarat a kritikus napokban. Majd átmenet nélkül ezt mondja:

— Nagyon nehéz ma az emberekkel beszélni. Csak a tettek győzhetik meg a kételkedőket.

De G. néni nem sajnálja a szót sem. Megy az emberek közé, vitázik százfajta véleménnyel. Nem kerüli a kényes kérdéseket. Nem festi fehérre a feketét. Tudja, hogy az őszinte szó a jövő fundamentuma. Megmagyarázza, miért van statárium, s miért éppen M. családja kap vöröskeresztes csomagot. Izgalomtól kipirult arccal vitázik H.-néval, aki azzal hozakodik elő, hogy 12 évig volt pártmunkás, s mégsem helyezték vezető pozícióba. Izgalmas, idegfeszítő beszélgetések ezek, s mégis e vitatkozás az éltető elem. Ezek a viták nyitják meg újra az emberek szívét. Egyre többen köszöntik őt a régi barátsággal.

S végül megállunk ajtaja előtt. Amint beszél, bemutatja a járókelőket. V. elvtárs. Öntő volt. Most lett nyugdíjas. Pártszervező. Szeretik az emberek... L.-né szövőnő, most tudtam meg, milyen jó elvtárs — fűzi hozzá G. néni. Majd felcsattan a hangja:

— Az ellenőr úr — mondja türelmetlen iróniával egy előttünk elhaladó férfira —, a párt emelte ki. Jól élt. S most mégis fűnek-fának mondogatja, hogy kiábrándult a pártból,

G. néni be sem fejezi mondókáját, máris belátja, hogy hiba a türelmetlenség. Ígéri, sokszor beszélget majd az ellenőr „úrral".

A világ arca változik szakadatlan. Formálják, alakítják a tovatűnő napok. S. G. nénit nem ijeszti, hogy most még nem elég fényes a mi világunk arca. Hittel hiszi, hogy az emberek belátják majd, hogy a két csütörtök banditái egy és ugyanazt akarták: kiütni a munkásosztály kezéből a fegyvert. Neki az élet bizonyította be, hogy a dolgozók csak egyetlen úton juthatnak emberi megbecsüléshez, a munkáshatalom útján. A másik a véres csütörtökök felé visz. S ő az összetaposott virágoskert előtt így fejezi ki dolgozó társaiba vetett hitét:

— Az ember nem lehet hűtlen önnönmagához.

Kékesdi Gyula

A napokban Zalában jártam, hogy megismerjem a városok, falvak gondjait. Részt vettem kommunisták tanácskozásán, jártam szövetkezetben, beszéltem falvak vezetőivel. Mozgalmas az élet a szelíd dombok között. Tétlenségről senki sem panaszkodott.

Zala már a tavasz hangulatában él. Traktorok zúgnak a határban, dolgoznak a szőlőhegyeken. S ahogy a téli ködöt elűzte a tavaszi nap, a zűrzavar okozta kábulat is egyre inkább felenged a lelkekben. Sokan hasonlítják a mostani időszakot az 1945-ös állapotokhoz. Én is úgy tapasztaltam, van hasonlóság. Ébredez a bizalom, a hit az emberekben, éppúgy mint akkor, a nagy pusztítás után. S abban is hasonlít ez a helyzet az akkorihoz, hogy az emberek hite, tervezgetései, reményei mindenütt magukon viselik a kommunisták jó munkájának kezenyomát.

Zala megyében ma 3800 tagja van a pártnak. Csekély szám az MDP létszámához képest. De nagyon igaz, amit az aktíván sok szívből jövő szó megerősített. Ez a kisebb létszámú párttagság olyan egységes, amilyen az MDP sohasem volt. Ezek az emberek másként élnek, gondolkoznak, másként cselekszenek, mint azelőtt. Volt erejük, hogy a súlyos hibákat belássák, s van arra is, hogy azoktól megtisztuljanak. Vállalták a harc kockázatát, s annyi erőt, hitet és emberséget tanúsítottak az elmúlt hónapokban, hogy mindjobban visszanyerik a kommunista szó megtépázott hitelét.

Már a megyei pártbizottság szélesre tárt kapuja előtt megérzi az ember a változásokat. Ha dolgod van, bemégy, elintézheted. Egyszerű kommunistákkal kerülsz szembe, akik

számára nem ritka ünnepi élmény egy-egy kirándulás a nép közé, akik a régi hibák ellen éppoly elszántan hadakoztak, amilyen határozottan verték vissza az ellenforradalom támadásait.

Közismert, mennyi visszaélés történt Zalában a szövetkezetek szervezése körül. Az október-novemberi napokban e kínnal szült szövetkezetek negyedrésze sem maradt együtt. S most Zalaszentbalázs községben találtam egy új tsz-t, a Petőfit, amelynek tagsága saját megtakarított pénzén vett traktort, s részben önerejéből akar belterjes állattenyésztésre berendezkedni. Megkérdeztem, nem félnek-e, hogy elúszik a sok pénz. A Petőfi tsz régebbi szövetkezeti tagjai visszadobták a kérdést.

— Ajánljon jobb befektetést.

Megpróbáltam „provokálni" az egyik egyéni gazdát a beszolgáltatás eltörlésével kapcsolatban. Ezt válaszolta:

— A kormány szavát adta rá, s úgy mondják a kommunisták is.

Örömmel tapasztaltam, hogy Zalaegerszegen népszerű emberek a rendőrök és a karhatalom tagjai. S különösen szeretik az egerszegiek a rendőrparancsnokot. Az iránta való bizalom már régebbi eredetű, de október óta talán háromszorosára fokozódott. Erős, határozott és módfelett igazságos embernek tartják, ami nem kis elismerés ilyen nehéz időkben. Egy más vélemény szerint az ellenség is kénytelen elismerni: Gazsó elvtárs tudja, kinek jár diktatúra, kinek demokrácia. Zalaegerszegen — mi tagadás — nem sok becsülete volt a rendőrségnek. Most van. Úgy mondják, azért, mert erős és emberséges. De hozzáfűzik, hogy azért is, mert Gazsó elvtárs a parancsnok.

Sokan azért bíznak a rendőrparancsnokban, mert személyét biztosítéknak tartják, hogy nem ismétlődnek meg a régi hibák. Gazsó elvtársat ugyanis igen nagy sérelem érte az elmúlt esztendőkben. Van, aki azt mondja: éppen az volt az égbekiáltó hiba, hogy az ilyen tiszta, közbizalomnak örvendő emberek nem maradhattak a közélet porondján. Róla is kisütötték, hogy méltatlan a kommunista névre. S ő a veszély

idején fényesen bebizonyította, mennyire igazságtalan a vád. Talán ezért sem tudna másokkal igazságtalanul bánni, mert tudja, milyen szörnyű dolog az igazságtalanság. Zalaegerszegen nem tudta az ellenség, mit jelent a proletárdiktatúra. Most tudja. Gazsó elvtárs vigyáz a proletárdemokráciára is, s a maga kommunistą emberségének makulátlan tisztaságára.

Letenye környékén dühöngött Zalában legelszántabban az ellenforradalom. A megtévesztő jelszavak özöne, a nemzeti színbe csomagolt soviniszta méreg itt hatott legerősebben. A vörös zászlót szaggató, csillagzúzó, fékevesztett csoportokkal bizony kevesen szálltak szembe. De azért akadtak ilyenek is. Angyal Jenő régi csepeli munkás — most a Letenyei Gépállomás igazgatója — tüzelőállásban várta a rombolásra feltüzelt terroristákat. Nem tágított. Ellenfeleinek kellett menekülniök. A harc után Angyal a rendőrség épületébe rohant, hogy azt is segítsen megvédeni. Kiállásával nemcsak a párt becsületét, sokak életét is megmentette. S tudja meg végre ország-világ, milyen kitűnő ember az öreg tizenkilences Miskovits István, Angyal fegyvertársa. Sok megtévesztett embernek felnyitotta a szemét ez az aggastyán, aki már másodszor nézett farkasszemet a fehér veszedelemmel, s akit tizenkilencben nyomorékká vertek. Harcolt elszántan, de végül kicsavarták kezéből a fegyvert. Házát feldúlták, kedvelt könyveit elégették. Ő maga az ellenforradalom fogságába került. S a fegyveres őrök között a halálra készülve üzent a falu népének.

— Ne higgyetek nekik, letenyeiek! Nézzétek, mit tettek! És kik tették! Így volt tizenkilencben is. Az ilyen tettek nem a nemzet érdekében valók. Gyalázat ez, amely kitaszít minket a nemzetek közösségéből.

Amikor az eszmék zűrzavarában száz és száz könyv- és tollforgató tántorogva kereste elvesztett hitét, ez az egyszerű ember belátott az események, az emberi indulatok mélyére, és ilyen kristálytisztán fogalmazta meg véleményét:

— Az én erkölcsöm úgy tanítja, hogy az ilyen tettek nem a nemzet érdekében valók. Aki a vörös zászlóra köp, szégyent hoz a nemzeti lobogóra is.

Hát ebben az erkölcsben van a tisztánlátás magyarázata.

Miskovits bácsi üzenete sok embert intett józan megfontolásra. Mint ahogy figyelmeztet egy másik, megrendítő epizód is. A fogságból kiszabadított öregnek fegyvert nyújtottak át az elvtársak. Az öreg simogatta, cirógatta a fegyvert, beszélt hozzá.

— Van már mivel védelmezzelek, munkáshatalom!

De mélységesen igaza van annak az elvtársnak, aki így magyarázta nekem a fenti jelenetet:

— Óh, ha a hitetlen vezetők jobban bíztak volna a Miskovitsok kristálytiszta erkölcsében, ha a kommunistákra bízzák a diktatúra ügyét, ha nem féltik a fegyvert a forradalom katonáinak kezétől. Ma nemcsak a talpraállásból, a demokráciából is példát adhatnánk a világnak.

A zalai látogatás legörvendetesebb tanulsága, hogy közel 4000 kommunista, aki ma ismét csatasorba állt, egyazon erkölcsű ember az öreg Miskovitscsal. Ha a világnak még nem is, de a zalaiaknak már napról napra sok szép példát mutatnak a munkában, a felelősség vállalásában, az emberekkel való bánásmód terén. Húsuk, vérük, fajtájuk szerint ők is olyanok, mint a többiek. Hitvallásuk, hogy minden atomjukban egyek a munkásnéppel. De öntudattal vallják, hogy ennek a népnek ők a legelszántabb, legáldozatkészebb raja. Hiszen kommunisták. S Zalában, tűnődve, elismerően egyre többen azt mondják róluk: különös emberek.

Kékesdi Gyula

Akkor vegyük sorra az embereket — bökött az íróasztalon fekvő névsorra Cige Béla esztergályos. — Berendi főművezető megy. Párttag volt. Harcos komcsi. Még az alsógatyája is vörös.

— Várjál — érintette meg a vállát Kósa Béla. — Azért dolgozni kell majd ezután is, és Berendinek kisujjában van a műhely.

— Szóval véded őket — egyenesedett fel Cige. A fiatalember szeme vadul villogott. Hosszú, szőke haját egy fejrándítással hátra dobta. Kétségtelenül tetszett neki a helyzet, Határozhat emberek, a műhely vezetői felől.

— Na, na — csitította Kósa — ne kiabálj, gyerek vagy, még nem érted a dolgokat. Mióta segéd vagy, alig dolgoztál valamit. Állandóan edzésre meg versenyekre jártál. Nem olyan egyszerű a jó szakembereket elzavarni. Azt megsínyli az egész műhely. — Cige az asztalra csapott. De közbeszólt Balázsik műhelyfőnök.

— Igaza van Cige úrnak. Berendi veszett kommunista. El kell küldeni. Olyan szakember, mint ő, akad a gyárban száz is.

Kósa döbbenten nézte a műhelyfőnököt, de az az asztal fölé hajolva, a névsort böngészte.

A lista végére érkeztek. Az egész megbeszélés nem tartott félóráig sem. Cige nem tűrt sok teketóriázást. Kósa és Cige a névsorral végezve felkeltek az asztaltól.

— Na, akkor menjünk fel az igazgatóságra — mondta Cige. — Ott majd megbeszéljük a többit. — Az ajtónál megállt. És magával, Balázsik úr, vagy bocsánat, elvtárs, mi le-

gyen? — kérdezte Cige. Balázsik arcán könnyed mosoly jelent meg.

— Ha, ha elvtárs. Az csak voltam, vagyis tulajdonképpen nem is voltam. Beléptem, mert mit csináljon az ember... De én soha... — megakadt. Szóval tudhatja, Cige úr... Én mindig igazoltam a hiányzásait, ha edzése vagy más fontos dolga volt.

— Ho-hó, maga kis hamis — fenyegette meg Cige tréfálkozva a nála 15 évvel idősebb műhelyfőnököt. — Az nem megy olyan könnyen, mi is éberek vagyunk... Maga főkáder volt. A kommunisták emelték ki a pad mellől, esti egyetemre küldték, művezető, főművezető, műhelyfőnök lett. Na, de mindegy, majd fönt megbeszéljük. — Kiengedte maga előtt az elnémult Kósát, és széles mozdulattal becsapta az ajtót.

Balázsik dermedten állt. Az ajtó újból nyílt és a résen Cige dugta vissza a fejét. — Azért nem kell berezelni, apuskám. Fel a fejjel, amíg van — mondta, és nagyot nevetett a tréfájához. Balázsik együtt hahotázott vele.

Az ajtó ismét becsapódott, és a műhelyfőnök egyedül maradt. Lehanyatlott az íróasztala mellé. Reszkető ujjaival a hajába szántott. Papírokat vett elő, azután újra visszadobta a fiókjába. Zúgó fejjel hallgatta a halántéka lüktetését. Szemét lehunyta, és hátradőlt a székre. Arcvonásai egyszerre kisímultak, szinte derűsek lettek.

Látta magát, amint kilép az irodából, egyenes tartással, emelt fővel megy le a műhelybe vezető lépcsőkön. Megáll a műhely közepén, maga köré gyűjti az utcai ruhában ácsorgó embereket. És megszólal: — Hallotta a saját hangját, pedig az ajkai csak némán mozogtak. — Elvtársak, szaktársak! Maguk tudják, hogy én kommunista voltam. Igen. Most pedig megmondom azt is, hogy az is maradok. Dolgoztam a Ganz régi urainak, az nem kell. Nem tagadom meg magamat. Tiétek éltem, dolgoztam. Előttetek lettem munkásból mérnök. Ismertek engem, a tetteimet...

Az utcáról hirtelen lövöldözés, kiabálás hallatszott. Balázsik felriadt. Ideges kézzel beletúrt a belső zsebébe. Nem találta, amit keresett. Egy mozdulattal kiszórt a zsebéből min-

dent. Az igazolványok, papírok közül vörösbőr kötésű párttagsági könyvét emelte fel. Homlokát hideg veríték lepte el, Felrántotta az ajtót, és lenézett a műhelybe. Az emberek csoportokba verődve beszéltek, vitatkoztak. Balázsik párttagsági könyvével a kezében lefelé indult a vaslépcsőn. Az első lépések után émelygést, szinte leküzdhetetlen hányingert érzett. De belekapaszkodott a korlátba, és tovább ment. Árcára fölényes, magabiztos mosoly ült. De maga is érezte, hogy ez a mosoly olyan, mintha gombostűkkel szegezték volna a szája köré.

A műhelybe érve körülnézett. Aztán nagy lélegzetet vett és elkiáltotta magát:

— Uraim... eladó egy párttagsági könyv. — S a piros könyvecskét a feje fölött meglobogtatta. Az emberek feléje fordultak. Az egyik csoportból hangos nevetés tört fel, azután hirtelen elhalt. Balázsik nekibátorodva újból elkiáltotta magát.

— Itt a piros, ott a piros, eladó a párttagsági könyv. Egyet tízért, kettőt ötért.

A beszéd, a hangos vita zaja elnémult. Az emberek csendben álltak. Balázsik a műhely közepe felé tartott. A csend megzavarta. Helyeslést, együttérzést. vagy legalább hangos röhejt várva nézett körül. Czégely Pál marást pillantotta meg. Ez az ember mindig dúlt, fúlt a kommunistákra. Valamilyen vallásos szekta tagja volt, és átkozta az istentagadó „vörös ördögöket". Balázsik feléje indult.

— Na, Czégely úr, mit ad ezért a könyvért? A bőrkötés is megér... — Nem fejezhette be. Czégely félrelökte a tolakodó kezet.

— Hagyjon a fenébe — mormogta.

Balázsik arca falfehér lett. De a mosoly nem tűnt el arcáról. Izgatottan repdeső tekintete a műhely közepén felállított nyitott kokszkályhára esett. Hirtelen elhatározással a kályha felé indult. Megállt a szabadon izzó parázshalmaz előtt, és magasra emelve a párttagsági könyvet, elkiáltotta magát:

— Először ... másodszor ... harmadszor. — A néma falak visszhangozták szavait. — Úgy látom, senkinek sem kell — folytatta, s ajkát undorra biggyesztve bevágta a kis vörös könyvet a tűzbe.

— Látják, emberek, így kell ezt csinálni — mondta hangosan és szinte hétrét görnyedve hahotázott.

A műhely másodpercekig néma csöndbe merevedett. Az emberek félrefordulva, lehajtott fővel álltak. Néhányan fázósan összébbhúzták kabátjukat. Valaki nagyot, sercegőset köpött.

Salamon Pál

Még távol a hajnal... A városra fekete éjszaka borul. Néma a bükki erdő. Csak lent, a hegyek tövében pirkad. Diósgyőr felől vöröslik az égalja. Az Avas alján az éjszakák sohasem fénytelenek...

Soha?

Még nem volt oly rég, hogy ne tartaná számon az emlékezet, amikor kialudt a kioltathatatlannak hitt tűz az egész martinsoron. Fekete maradt az óriáskohó, s ha két kisebbik bátyja nem tartja ébren, mind kialszanak a diósgyőri lángok. S talán 12 év óta először, fénytelen marad a bükki éj...

A vasgyár felett már újra vöröslik. De nemcsak a kohók tüzétől pirkad már...

Most április eleje van. A Lenin Kohászati Művek már néhány hét múlva — vagy talán még előbb! — ugyanannyi vasat, acélt ad, mint az elmúlt év derekán! Ezen a héten már csapolnak a sztrájk során leállított s azóta átépített 180 tonnás kemencéből, vasat ad — a régi 540—580 tonna helyett 600-on felül! — az óriáskohó. Ezekben a hónapokban azt is átépítették, s most szebb, jobb, mint újkorában.

Ennyivel már zsebre is vághatná az ember a jegyzetfüzetét. Egy gondolat azonban félúton megállít. Hiszen ebben a gyárban hat-nyolc héttel ezelőtt még ugyanazok voltak a hangadók, akik novemberben leállították a martint, akik Diósgyőrbe hét megye küldöttségét gyűjtötték össze s követelték a rendőrség, a közigazgatás, a bíróság, a gyárak átadását — november közepén!

Ki az úr ma Diósgyőrben — a hengersoron, a martin-

kemencéknél, a kohóknál? Kinek a szavára adnak a vasgyáriak?

És az újságíró új füzetet nyit — s nekivág a gyárnak.

Ülünk Margócziéknál. Meséli, hogyan verették meg a kertek alatt a cigányokkal. Hogy még azt se tudták, megérik-e a holnapot, de nekiláttak pártot szervezni. És sorolja, aki már akkor közéjük állt.

— És Jeney Lajos?

— Jeney? Miért éppen tőlem kérdik? ... Még azt hiszik, egyik Kossuth-díjas irigységből marja a másikat.

A martinban aztán csak győzzük meghallgatni a szemrehányásokat:

— Azt mondta, csak az áll be a pártba, akinek vaj van a fején!

— Az volt a baj, hogy Kossuth-díjast, meg párttitkárt csináltak belőle ...

— Ha ő az elsők között beáll, erősebbek lettünk volna ...

A kis iroda üvegablakából végiglátni a kemencesoron. Az egyesnél csapolnak. Jeney arca, akivel idehúzódtunk beszélgetni, nemcsak a fénytől piros. Zavarban van. Azután egyszerre kifakad:

— Novemberben azzal bízott meg a pártbizottság, hogy kezdjem szervezni az új pártot. Hát nem ment ... Azután egyszerre csak látom, hogy szervezik mások, nékem azóta meg senki, de senki nem szólt egy szót sem. Mehettem volna magamtól, de szégyenlettem a novemberi kudarcot. Most meg ... csak elmegyünk egymás mellett. Ők sem szólnak hozzám, én se hozzájuk ...

Azután még annyit: — Én nem változtam, azon az elven vagyok most is. Az csak formaság, hogy még nem vagyok bent a pártban ...

Akkor most nincs más — úgyis együtt a pártvezetőség a csarnokirodán — gyerünk oda.

— Gyerünk — veszi a sapkáját Jeney Lajos.

Ott lent sokan vannak a kis irodában, de ahogy Jeneyvel belépünk, egyszerre kisöpör, akinek nincs dolga. Kezelnek Jeneyvel — a szikár Balajti József, az örökké vidám kis göm-

böc S. Márkus, meg Szabó Imre, aki úgy hordja homlokán a kék szemüveget, mint orvos a gégetükröt. Kezelnek — csak éppen sietve, ki a szoba falára, ki a füstös plafonra nézve.

Leülünk az asztal mellé. Egy szempillantás, és úgy robban ki a vita, hogy nekünk kell visszafogni.

— Azt mondod, nem hívtunk? — villámlik Balajti. — Én voltam nálad, hívtalak, gyere, segíts nekünk, azt mondtad: semmi közöd hozzá, nem érdekel! Azt mondtad: neked többet senki se vágja a szemedbe, hogy azért kaptál Kossuth-díjat, mert párttag lettél!

— Mikor mondta ezt? — vetjük közbe.

— Decemberben...

— De azóta senki nem szólt egy szót se hozzám...

— Mit beszéljünk? Az alapszervezet titkára voltál, Kossuth-díjas, első ember. Hát te nem tudod, hol a helyed...

Kicsi, nyugodtarcú ember, Lászlóffy elvtárs jött be közben. Most ő magyaráz.

— Nézd, Lajos, nincs itt mosakodásra szükség. Nem nekünk — a taggyűlésnek kell számot adnod. De oda csak úgy állhatsz, mint a saját lelkiismereted elé.

Búcsúzunk — megyünk tovább. De csak mi ketten — Jeney Lajos a többiekkel búcsúzik —, ő marad...

Lászlóffy elvtárs egy darabig elkísér.

— Fel fogják venni? — kérdjük.

— Én rászavazok. S tudják a többiek is, közénk tartozik. De ő most még úgy beszél a párttagságról, ahogy az régen volt... Látszik, nem volt még a mi taggyűlésünkön. Majd megtanulja, mit követelnek meg a párttagtól minálunk, ha majd oda kell állnia s számot adni mindenről, amit tett és amit nem tett meg...

A legkeserűbb októberi tanulság: ha nincs egységes, egyet akaró forradalmár mag, a forradalom egész ügyét meg lehet dönteni százezrek szubjektív akarata és milliók érdeke ellenére.

Ezért szervezik most úgy a pártot Diósgyőrben, mintha a fronton egy különlegesen súlyos feladatra induló csapatot

válogatnának össze, akár mindent feláldozni kész, önként jelentkezők közül.

Az MSZMP-nek Diósgyőrben 1100 tagja van. De a pártvezetőségek előtt mintegy 200—300 el nem bírált kérelem fekszik. A gát átszakadt — a pártszervezetek fő gondja nem a hívás, hanem a válogatás. Száznál többet utasítottak már eddig el. Igazságosan ítéltek? Minden ember önmagáért áll helyt — általánosságban nem lehet beszélni erről. Senki nem szabta meg „felülről", kit vegyenek fel és kit utasítsanak vissza. Itt a kommunista munkások igazságérzete dönt. S ez az igazságérzet nem mér mindenkit egyenlő mértékkel — hanem felelősség, képzettség, műveltség, mozgalmi tapasztalat szerint. Mást követelve az egyszerű munkástól és mást a vezetőktől. Igaz, az október-novemberi napok emlékéből született harag néha keményebben ítél, szemrehány sok olyasmit, amire a magyarázat nem elsősorban a munkás jellemének, osztályhűségének hiányossága, hanem a frontok összezavarása, a vezetőszervekben — Borsodban különösen — történt árulás. S erre figyelmeztetni kell: ez nem jól van így. Jeney Lajos nem állt úgy ki, mint sokan mások, ez bizonyos. Hogy valaki novembertől márciusig tagja-e a pártnak vagy csupán „azon az elven van" — lélekben — ez nem ugyanaz. Ez nemcsak formaság — ahogy Jeney mondja. De december óta szót sem szólni hozzá, sőt megjelentetni egy nyílt levelet az Északmagyarországban — amelyre Jeney szégyenében csak azért se válaszol, ez nem eredményes módszer. Jeney Lajosnak szüksége van a pártra, s a pártnak is szüksége van rá.

A párt előrehaladását mégsem az elzárkózás jellemzi Diósgyőrben, hanem az, hogy éppen, mert elveikből semmit sem engednek, s olyan elvtársakat vesznek fel a párt soraiba, akik az ügyért bátran harcolni készek — a pártonkívüli munkások előtt úgy megnőtt az MSZMP tekintélye, amilyen a régi pártnak soha nem volt...

A párttagság zömét munkások adják, de feltűnő, hogy milyen sok műszaki, mérnök van nemcsak soraikban, de a pártvezetőségekben is. A nagykohónál Hornyák Imre, Kókai

István, a martinban Bárczi Béla mérnököt is ott találjuk. És ezek az elvtársak nem március után, hanem a legelsők között lettek tagjai a pártnak.

Ezekben a napokban a legtöbb sértődésre a munkásőrség szervezése ad alkalmat a gyárban. Szinte minden párttag jelentkezik, s alig akarják megérteni, hogy nemcsak a munkásőrségben, nemcsak fegyverrel kell talpon állni.

Konszolidáció? Nem — sokkal több annál. Itt nem egyszerűen a régi szilárdul meg.

Itt új születik...

A diósgyőri nagyolvasztó pártszervezetének ezekben a napokban 110 tagja van. (Együtt mindhárom műszakban.) A taggyűlés előtt negyven kérés fekszik, döntésre várva. Ez azt jelenti, hogy a kohóknál már eddig minden kilencedik ember az MSZMP tagja. Ez önmagában még kevés. Az MDP-ben háromszor annyian voltak. A kérdés: ki, miért jön — és mit ér?

A szobában csend van. A padok sűrűn egymás mögé tolva. Nem az ismerős taggyűlés előtti zsibongás, félhangos tréfák, sietős beszélgetések. Hallgatnak. Az ittlevőknek kevesebb, mint kétharmada párttag. A többiek felvételüket várják.

Súlyosan, komolyan kezdi Rudolf János.

— Mi, itt a nagyolvasztóban olyan egységes pártszervezetet akarunk teremteni, hogy azt se ellenforradalom, se más próbálkozás meg ne rendítse...

Nem hangzik el egyetlen felesleges, szokványos szó sem.

— Fila Béla művezető kéri felvételét a pártba.

A cigarettát emelő kéz félúton megáll. A szobára csönd szakad. Két ügyben már döntöttek — két munkást, Hegedüs Jánost és Orosz Jánost felvették. De most a feszültség szinte tapintható. A behemót, nagy darab ember úgy emelkedik fel, hogy meg se reccsen a pad. Mire hátrafordulunk, már ott áll. Sápadt.

Úgy marad állva, amíg róla beszélnek.

Kókai István főmérnök szót kér.

— Tudnak-e arról a gépészeten, hogy október 26-án az ő nevükben határozatot hoztak, amelyen ott van Fila Béla neve is...?

Nem tudják.

A főmérnök összehajtogatott papírt vesz elő a tárcájából.

— Felolvassam a pontokat?

— Olvassa csak, legalább tudjuk, mit követeltünk...

— Első: csatlakozunk a DIMÁVAG 21 pontjához. Második: követeljük a 100 millió rubel visszautasítását. Harmadik: követeljük, hogy váltsák le... s következik a hosszú lista, a gyárrészlegvezetők, a mérnökök, művezetők, munkaügyisek nevei... És három „munkástanács"-tagé.

Felugrik valaki:

— Mi szerepe volt ebben, Fila szaki?

— Kezembe adták a papírt.

— Ahogy aláírta a kommunista vezetők leváltását, úgy aláírta volna halálos ítéletüket is?

— Én nem írtam alá semmit... És itt nem kommunista vezetőkről volt szó, hanem műszakiakról.

— Mondjon egyet a leváltottak közül, aki nem volt kommunista!

Négyen-öten kiabálnak mindenfelől. Fila Béla keze remeg.

— Mióta párttag maga?

— 1945-től. Kommunista.

Újra Kókai áll fel.

— Fila elvtárs sohasem uszított. Volt egy „munkástanács"-ülés, ahol fel kellett olvasnia a gépészet követeléseit. De ő csak azokat olvasta, amelyek a „munkástanácsból" a nem odavalók kiebrudalását követelték.

Megtoldják.

— Amíg mások Miskolcon tüntettek, Fila meg még néhány elvtárs a bunkerban lapátolt, hogy le ne álljon a kohó...

A szavazás: csak egy kéz emelkedik fel mellette. Kókai főmérnöké. És nyolcan tartózkodnak. Fila Béla a sapkáját gyűri.

— Elmehetek?

Az ajtóban megáll. Szembenéz a taggyűléssel. Úgy szakad ki belőle, mint egy jajkiáltás.

— Akkor kérem, járuljanak hozzá ahhoz is, hogy a beosztásomból váltsanak le!

Az ajtó csattan. Senki nem szól.

Rudolf János felveszi a papírt.

— A pártvezetőség felvételre ajánlja Koschler Istvánt...

De a dermedtség nem oldódik. Helyes volt az előző döntés? Mit érezhetett az elnöki asztalnál a megyebizottság küldötte, Fila régi háborús bajtársa, Rácz elvtárs, hogy egyetlen szót sem szólt? A háborúban együtt kötötték ki őket, amikor azt kiabálták: „Éljen a Szovjetunió!" Miért nem szól most? „Elvtársak, Fila Béla a nagyolvasztó egyik legöregebb szervezett munkása, régi kommunista!" Miért nem mondják meg: rajta is — s nem kevéssé — múlt, hogy a nagyolvasztó ma ott tart a termelésben, ahol a múlt év derekán! Fila Bélának — ha tévedett is novemberben — a pártban a helye!

Nagy Tamás mérnök. Az ércelőkészítő vezetője. A Lenin Kohászati Művek „munkástanácsának" tagja. Csendes, gyerekarcú, fekete ember. Táskáját ölébe fogja, azon notesz, abba jegyzi ideges mozdulatokkal a kérdéseket.

— Milyen kapcsolatban volt Ózddal? Járt-e és hányszor a „budapesti központi munkástanácsnál"? Mikor és miért volt Csepelen?

Nagy Tamás számot tud adni.

— Milyen vitája volt Földvári üzemvezetővel?

— A „munkástanács" a 48 órás sztrájk ellen döntött. Mire én lejöttem, Földvári mégis leállította a gépészetet...

— Miért csak egymás között vitatkoztak? Nem volt bátorsága a munkások előtt leleplezni Földvárit?

— Én mást nem tehettem, a saját üzememben folyt tovább a munka...

— De maga a „munkástanácsban" az egész nagykohóért volt felelős! Miért nem tiltakozott nyíltan?

— Amúgy sem bíztak meg bennem, mert megmondtam, hogy kommunista vagyok, és az is maradok...

Kókai áll fel.

— A „munkástanács" két-három szavazattal döntött a 48 órás sztrájk ellen. Nagy Tamásnak ebben szerepe volt. Sokat segített.

Rudolf áll fel újra:

— Kevesebb felelősség van-e Nagy Tamás mérnökön, mint Fila Bélán, egy művezetőn?

— Én többet nem tehettem. Amikor Valkó igazgató visszahozását egyedül követeltem, amúgy is szemembe vágták, hogy áruló vagyok.

Jó órás, másfélórás vitát zár le a szavazás. Nagy Tamás mérnök felvétele mellett 18 kéz emelkedik fel, ellene 11. És öten tartózkodnak.

*

Jó lenne mind elmondani. A negyven kérés közül tizenkettőt tárgyaltak azon a késő éjszakába nyúló estén. Három elvtárs ügyét későbbre halasztották — néhány kérdést tisztázni kell még — hetet felvettek. És nem volt egy sem, amelyiknél lankadt volna a figyelem...

Mikita Mihály olvasztár. Nem kell felállnia, ismerik. S már mondják is:

— Amikor októberben az újgyáriak betörtek a kapunál, hogy leállítsák a Kohászatot is, sokan mentünk a kapuhoz lapáttal, meg ki amivel tudott, hogy visszaszorítsuk őket. Mikita Mihály is ott volt...

— Én hallottam, amikor rákiáltott az egyikre, aki az esti egyetemen tanult: Ezért tanították magát...?

— Amikor meg majd mindenki elment a tüntetőkkel, s félő volt, hogy leáll a kohó, felkapaszkodott ám Mikita elvtárs is a bunkerre, hányni tovább az ércet...!

Ellenvetés azért van:

— Miért mondta, mégis, hogy ebben a büdös életben többé nem politizál?

— Mondtam — áll ki Mikita Mihály. — Itthagytak bennünket fegyver nélkül, vezetés nélkül. Ki látott akkor tisztán?

De, hogy miféle ember Mikita Mihály, az még az akkori hangadók előtt sem volt kétséges.

— A B-műszakban beválasztották a „munkástanácsba". De nem hagyták soká ott, hamar kiebrudalták: mit keres itt egy kommunista!

És az sem kétséges, hogy miféle ember ma. Amikor szavaznak, minden kéz ömellette emelkedik magasra...

S utána, a késői órában, feláll egy tömzsi, bozontos, tömpeorrú férfi. Kosztyu József. Ez az utolsó felvétel erre a napra.

Akkor valaki — Ádám Miklós lakatos — szót kérve nyújtja a kezét.

— Elvtársak, ez az ember fülem hallatára kiabált, hogy fel kell akasztani minden kommunistát...

Micsoda? A fáradtság egy szempillantás alatt a semmibe vész...

És feláll egyik a másik után. Egyetlen dühödt, hangos szó nem hallatszik. De metsző mind, akár a jeges szél...

Bauer elvtárs:

— Miért akart engem ön, Kosztyu polgártárs, felakasztani...?

Halálos csönd van.

Hornyák mérnök:

— Mi része volt abban, hogy három fegyveres ember felszólított éjszaka, hogy azonnal állítsam le a kohót...

Kosztyu felkapja fejét.

Tamás elvtárs:

— Lakatos azt mondta Gácsi főmérnöknek, hogy magával együtt tette a drótot annak az embernek a nyakára, akit felkötöttek...!

Most robbant ki csak Kosztyu:

— Nem igaz, hozzá se tudtam jutni!

Császár Antal:

— Azt mondja, Kosztyu polgártárs: miért akar belépni a pártba?...

Nem jön zavarba. Úgy fújja, mint á leckét:

— Kérem, engem a jobboldali demagógia félrevezetett, én nem kívánom vissza a régi rendet. Én megtévesztett munkás vagyok...

A szobában semmi nem mozdul.

— Szavazzunk. Ki javasolja Kosztyu József felvételét a pártba? Senki. Ki van ellene?

Kézerdő emelkedik.

— Tartózkodott valaki a szavazástól?

Nem. Nem tartózkodott senki.

Radványi—Kalmár

Nemrég még szinte a csillagokba írtuk nevüket. Muszka, Pioker, Porubszky és a többiek. Hír, dicsőség, anyagi és erkölcsi megbecsülés övezte őket. Mindennapi szenzációt jelentettek eredményeik. S most hallgatunk, mint a sír. Mintha senkit sem érdekelne, mit csinálnak, hova lettek.

Az ellenség tapsol. Bibliai átkokat szórva, rágalmak özönével temeti munkásaink nagy győzelmeit. Fennen hirdeti, hogy íme, egy agyonreklámozott, szocialista ábránd a történelem süllyesztőjébe került. S mi mégis hallgatunk, tápot adva a híreszteléseknek. Néma a sajtó, a rádió, s a filmhíradók kockáin is hiába keresik az ismerős vagy az ismeretlenség homályából a nagyobb megbecsülés porondjára lépő új munkahősöket. Mintha szégyelnénk, hogy országépítő terveink megvalósítása végett versengésre szólítottuk dolgozóinkat. Mintha belenyugodnánk, hogy ezt is szerte szét fújta az októberi ellenforradalom szele. Mintha szégyelnénk, hogy tehetséges dolgozóink összemérték erejüket. Hogy jutalmaztuk a legjobbakat. Példaképül állítottuk őket a többiek elé. Igaz, ezt a vetélkedést is — mint annyi mást — számos hiba torzította.

De emlékezzünk csak vissza, hogy a mozgalom fénykorában milyen nemes vetélkedést szított legjobbjaink versengése. Milyen büszkén viselték dolgozóink az élmunkás-jelvényt. Nemcsak üzeme — fia, lánya is büszke volt a szakma kiváló dolgozójára. Büszkék voltunk rá mindannyian.

Hiába is tagadná bárki, nevük összeforrt az épülő szocializmussal. Kibontakozó tehetségüket, munkáskezük, eszük teremtő erejét méltán sorolhatjuk az elmúlt tizenkét esztendő legszebb eredményei közé. Legjobbjaink újításai, ötletei,

munkahőstettei a legfényesebb bizonyíték, hogy a kapitalizmus rabságából felszabadult munkás a maga országában új atmoszférát teremt a munkapadok körül. Az alkotás magaslatára emeli, a megbecsülés, a dicsőség fénykörébe vonja a kétkezi munkát.

Hova lettek hát ezek az emberek? Mondjuk meg őszintén, akadtak köztük méltatlanok is, akikről kiderült, hogy talmi aranyat csörgetnek zsebükben. Volt, akit a siker, a gőg páncéljába fagyasztott. Magányos jéghegyként messze szakadt társaitól. A kitűnő Bordást meggyilkolta az ellenforradalom. S ki győzné hirtelen számba venni mindannyiuk sorsát.

De mi történt Pióker Ignáccal, akinek nevét talán legtöbbször hallottuk. Akitől ellensége sem tagadhatja meg, hogy kincset érő keze, esze emelte a hír magaslatára. Akit szerénységéért, baráti jószívéért is szerettek az emberek.

Az olvasó most talán szenzációt vár. Valami nagy sorsfordulat, vagy méltánytalanság előszelét érzi. Várja, hogy az újságíró igazságért kiált.

A valóság, bár izgalmas és nehéz problémákkal teli, nem rejteget semmi hátborzongatót. Pióker Ignác ott áll őrhelyén, Az Egyesült Izzóban. A gyalupad mellett. Nem lett hűtlen a párthoz, a munkások államához.

Magas alakjára, nevető, okos szemére ugye emlékszik még az olvasó? Hiszen sokszor látta a filmhíradókon: Ez a nevető szem most gyakran fátyolos. Nem tagadja, rosszul esik neki a mellőzés.

— Úgylátszik, elfelejtettek — mondja Pióker. Nem tudja miért. Hiszen most is úgy dolgozik, mint azelőtt. Ügyes kezéből nem halt ki az erő. Fejében egymást kergetik a hasznos gondolatok. Most is jelentős újításon dolgozik. Két hét múlva megteremtik az új, modern, másológyalut és másológarót. Háromhavi gyakorlat után a kezdő gyalús is elkészítheti vele a legkomplikáltabb idomokat.

Bántja, nagyon bántja valami, amint visszagondol az október-novemberi napokra. Azt mondja, mindent megtett az emberekért. Munka után holtfáradtan tért haza, de lehet-e

fáradt egy képviselő, akit ösztönöz a nép bizalma. Aki barátjának tartja a környék minden lakóját. Kopogtatott, ha kellett dörömbölt a hivatalok kapuin. Nem rajta múlt, ha nem tudott mindent elintézni.

S mégis, amikor magasra csapott az ellenforradalom lángja, mennyi rosszakarója akadt. Ma is fojtogatja a tapasztalt káröröm, amely akkor felcsillant némelyek szemében. Otthon feküdt betegen, tehetetlenül. Az ágyban hallotta meg, hogy ki akarják dobni házából.

— Elég volt az uraskodásból. A villából. A havi 7000—8000 forintból. — Zajongtak háza előtt. Sose keresett nyolcezret. Egyszer kapott 4100 forintot. Most már jó ideje 2400 forintot keres. S a villa? Négyszobás lakás, amelyben bátyjával lakik. Régi házát eladta Rákospalotán. Annak az árából vette. Még mindig fizeti az adósságot.

Egy este kézigránát-köteg robbant ablaka alatt. Szerencse, hogy megmenekültek. Volt, aki az utcából is el akart költözni.

— Kompromittált utca. Pióker Ignác utcája.

Egyszer egy nyolctagú banda alkudott fejére. Három pálcát tört felette. Öt az életére szavazott. Így maradt életben.

— Akkor összetört a csalódás. Úgy éreztem, rosszak az emberek — fakadt ki keserűen.

Bizonygatom, hogy téved. Nem az emberek rosszak. Csak akadnak még, akiknek gyűlöletes ez a világ, amelyet mi építünk. S ezek bosszút esküdtek e világ minden porcikája ellen. Márpedig Pióker ennek a világnak nemcsak építője, hanem eleven része, darabja is. Ezért robbant gránát az ablaka alatt.

Beszélünk életéről, terveiről, sikereiről. S a régi munkaversenyről is, amely a hír szárnyára emelte.

— Nem a versenyzés ellen tiltakozik a munkás. Hanem a verseny régi módszerei ellen. Ez Pióker véleménye.

Szerinte máris hallatszik a műhelyekben a követelés. Állítsuk vissza a jól végzett munka becsületét. Nemcsak anyagiakban, erkölcsi tekintetben is. A dolgozók keresik az alkalmat, hogy összemérhessék erejüket, hogy fejlődhessenek.

— Hogyan, milyen formában?

— Alaposan meg kell fontolni — válaszolja. — Tanuljunk legalább a magunk kárán. Ne essünk a régi hibákba. Csak úgy induljon vetélkedés, ha az szívügye minden dolgozónak. Szeressék, érezzék magukénak az emberek. A legtöbb hasznot úgy hajtja az országnak, s a dolgozóknak is.

Kérdés nélkül is elmondja véleményét az e téren elkövetett hibákról: sok volt a tömjénfüst és a reflektorfény. Nekünk az a feladatunk, hogy dolgozzunk, hogy a jó munka szószólói legyünk. Ismerjék el a jó munkát. Erre szükség van. De a munkásokból ne csináljanak filmsztárt. Kitüntető cím viselője csak az lehessen, aki magatartásával is rászolgál erre. Aki sem többre, sem kevesebbre nem becsüli magát, mint amennyit ér. Akit becsülnek dolgozótársai.

S azt is hozzáteszi, hogy helytelen örökké csak azokkal foglalkozni, akik már „befutottak". Foglalkozzanak azokkal is, akikre a népgazdaság épül, akik szívvel-lélekkel teljesítették a száz vagy százhúsz százalékot.

A régi mozgalomnak sokat ártott az, hogy közepes dolgozókat szériamunkával kiugrasztottak. Holott mindenki tudta róluk, hogy nagyon is közepesek. Ezek hajszával s különféle manipulációkkal fokozták a termelést. Márpedig ezt ötletekkel, újításokkal kell fokozni. Megemlíti, hogy a verseny során sok helyen fittyet hánytak a jó minőségre.

— Magam is sokat vitáztam ezen — mondja. — S mi volt a válasz? Az csak természetes, hogy mindenki jó minőségű munkát végez. Ha természetes, akkor miért nőttek a selejthegyek?

— Példát is mondok — folytatja Piókeř. — Kérdezze meg a szerszámműhelyben, ki ott a legjobb munkás. Mindenki Guzmits Károlyra szavaz. Ha megcsinál valami szerszámot, azzal akár 80 000 vagy 100 000 munkadarabot is elkészíthetnek. Egy ilyen szerszám 10 000 forintokat ér. Elkészítéséhez idő kell. S ha valaki gyorsabban elkészítette ugyanazt a szerszámot, mint Guzmits, az volt a hős. Nem számított, hogy azzal legfeljebb 30—40 000 munkadarabot készíthetnek, s három sem ér belőle annyit, mint Guzmits egy szerszáma. Miért

nem övezi hát Guzmits Károlyt országos hírnév remekbe szabott munkáiért. A megmunkálás idejét lehet és kell is csökkenteni. De a hajsza a minőség rovására megy. S miért tegyük csúffá magunkat, akár a kül-, akár a belföldi piacon.

Nem a versengés ellen tiltakoznak a dolgozók, hanem a verseny régi módszerei ellen. Ez a kijelentés nem csupán Pióker Ignác országos hírű gyalus igazsága. Ez az igazság már hangot kapott. Gyűrűzik az Egyesült Izzó műhelyeiben, s az ország többi üzemében, a pártban, a szakszervezetben, a munkástanácsokban. Álljon itt tanúbizonyságul sokak véleménye.

Kakas Károly, Galambos József, Kálmán József az üzemi bizottságon ezt mondják:

— A munkaverseny szétzüllesztése az ellenforradalom fegyvere. A munkásosztályt akarják így lejáratni.

S íme, a munkások véleménye.

Péri Jenő elektroműszerész: Helyes, ha eldöntjük, kik a legjobbak. Az ország is nyer vele, a dolgozók is. De ne felülről szervezzék. A műhelyek kezdjék, s ők döntsék el. Ne állítsuk vissza a sztárrendszert. Kettéválasztja a dolgozókat. S ne csak a legjobbakat jutalmazzuk. Ha egy gyengébb munkás eléri az átlagot, ő is kapjon elismerést. Ne legyen a versengés néhány kiváltságos ügye.

Buláth György szerszámkészítő, a munkástanács elnökségének tagja: Gyerünk, mérjük össze tudásunkat. De megfelelő formában. Döntsön a műhely, kik a legjobbak. Nem lehet célunk a százalékok hajszolása a minőség rovására.

Guzmits Károly: Döntsük el, ki tudja a legjobb szerszámot készíteni. Nem tiltakozom.

Érezni kell mindannyiunknak, hogy az elmúlt hónapok zűrzavara után milyen megnyugtató zenéje van a szónak: döntsük el, kik a legjobbak. Nem a pusztításról, a sztrájkról beszélnek ma már a dolgozók. Az építésre tesznek javaslatokat. Pióker, Péri, Buláth, Guzmits ott állnak őrhelyükön, tettekre, alkotásra készen. És mi mégis mindeddig hallgattunk róluk.

Kékesdi Gyula

Valami szépet — költeményt, ódát — kellene róla írni. De honnan vegyem az illő szavakat, a tüzet, a szenvedélyt, amikor az ő élete szebb minden szóvirágnál? Korra ugyan nagyapám lehetne, de szíve, lelke tüzesebb, mint egy 20 évesé. És egyszerűségéhez, szerénységéhez talán az sem lesz méltatlan, ha csupán tényeket közlök Szabó János 71 éves karhatalmista életének történetéből. Mert ezek a tények tettek, egy élet félévszázados tettei a munkásmozgalom ügyéért...

Most itt ülünk a Mosonyi utcai karhatalmi laktanya pártirodájának szobájában, s beszélgetünk. Sikerült egy kis időt szentelnie az újságírónak, ugyanis rengeteg elfoglaltsága van idős Szabó Jánosnak, a forradalmi karhatalmi ezred pártszervezőjének. Éjjelente ő is ugyanúgy szolgálatba jár, mint többi bajtársai, nappal pedig a pártszervezet ezerféle gondját, baját orvosolja, intézi.

Kora ifjúságáról keveset beszél. Egyáltalán, próbálja elütni élettörténetét azzal, hogy ő is ugyanolyan katonája a munkásmozgalomnak, mint sok ezer más ember ebben az országban. De ha töredezett is ez az elmondott életrajz, mint mozaikok a műértő szemének, sokat, szépet, nagyszerűt adnak. Tizenhárom éves koráig nagygazdák cselédje volt. Hét éves korában már libapásztorkodik az iskolai szünetben — aztán egy nagygazda belső házi cselédje. De otthagyta a falut, csalták Pestre vetődött testvérei. Feljött Csepelre. Vasas tanonc lett. Kazánkovács. Kérésemre előszedegeti korabeli fényképeit — nem valami erős testalkat. De a vézna fiú testének minden erejét a munkába adta, mert azt akarta, hogy társai megszeressék, befogadják. 17 éves korában szervezték be a szakszervezeti mozgalomba. Munka után búvta a könyv-

tárakat, járta a szakszervezeti gyűléseket s mint porhanyós föld a tavaszi esőt, zsorge virág a napfényt — szívta magába a forradalmi tanításokat. S a fiatal fiút, a faluról feljött „srácot" befogadta a munkásközösség. 1910-ben, 24 éves korában már a Weiss Manfréd Fémművek egyik bizalmija, egy év múltán pedig a Fém- és Martinművek főbizalmija. Tizenhétezer munkás, koros és fiatal, munkásharcokban edzett és tapasztalatlan ember érdekeinek képviselője. És a fiatal szakszervezeti funkcionárius szónokol, tárgyal, sztrájkot szervez, küzd, harcol a munkásosztály érdekeiért...

Peregtek az évek, és Szabó János, a fiatal szakszervezeti vezető fáradhatatlanul szervezte a munkásságot. Eljött 1918 októbere, a Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulásának ideje is. Szabó János bensejében ekkorra már megérett a tudatos gondolat: a kommunisták között a helye. 1918 októberében az elsők között lépett a kommunisták soraiba.

1919 március 21-én, amikor megalakult a Tanácsköztársaság, Csepel forradalmi munkássága, a híres vörös vasasok a csepel—ráckevei forradalmi törvényszék vezetésével bízták meg az ekkor már férfikorban levő Szabó János elvtársat. Jogi végzettség nélkül, de a munkásosztály oly nagyszerű igazságérzetével felruházva, a vasas, a kazánkovács ítélkezett ellenforradalmat, összeesküvést szítók nagyurak, tőkések, himpellér ludovikás katonatisztek, burzsujok felett... Törvényszéki eseteket mesél, azokat, amelyeknek ő volt a tárgyalásvezető bírája. Még ma is büszke erre a megbízatására. Csak azt fájlalja kissé, hogy nem voltak még keményebb kezűek — hiszen az idők távlatában bebizonyosodott, hogy a munkásosztály ellenségei mily drákói rendszabályokkal, mennyire iszonyatos gyűlölettel számoltak le a munkásság nagyszerű fiaival. „Ez is, a Tanácsköztársaság is, és az utána következő évek is jókora tanulságot adhattak volna a felszabadulás óta eltelt évek munkájához" — mondja Szabó bácsi. Találó, sok igazságot és élettapasztalatot rejtő szavakkal jegyzi meg, hogy nem kell oly szégyenlősnek lenni a munkásosztály ellenségeivel szemben, mert ők sohasem voltak szégyenlősek.

Május 8-án a Tanácsköztársaság fegyverbe kiáltotta híveit. És Szabó János ismét ott volt, ahol Csepel, a Weiss Manfréd Művek legjobbjai. A csepeli 22. gyalogezredbe osztották be, századparancsnoki beosztást kapott. Csepeli proletártestvéreivel harcolt Tiszaluctól Tokajig a román királyi seregek ellen, Nagysarlótól Léváig a cseh burzsuj-hadseregekkel szemben — a munkáshatalom védelméért. Háromszor sebesült — igaz, csak könnyebben —, de mindahányszor ismét kiment a frontra. Törtelnél érte a Tanácsköztársaság bukása. De ő 76 katonájával még reménykedett. Bevette magát egy kis erdőbe, s partizánkodott, irtotta az ellenséget. Másfél hét múltán azonban már látta a harc eredménytelenségét. Társaival együtt elmerült az illegalitásban... S Szabó Jánost, mint annyi más társát, akik a tanácshatalom idején közfunkciókat gyakoroltak — körözték az országban, vérdíjat tűztek a fejére...

1920-ban Baranyában bukkant fel, közreműködött a baranyai független köztársaság létrehozásában. Itt is a legjobbak között volt, az élenjárók között küzdött. De a fehérterror elől rövidesen kilencezred magával Jugoszláviába kellett emigrálnia. Itt élt három és fél évig, tagja lett a területi kommunista párt intéző bizottságának. 1924-ben azonban innen is tovább kellett állnia, mint „nem kívánatos személynek"... Mondhatná valaki, hogy az üldözött vad életét élni a legszörnyűbb dolog. Valóban szörnyű az üldöztetés, de amikor közösséget, kommunista közösséget érez maga mellett az üldözött ember — megnő bátorsága, szászszorosára izzik szenvedélye, tüzesen dobog a szíve —, mert igaz ügyért harcol. Amikor Jugoszláviából emigrált, új szakasz kezdődött életében: Franciaország.

Henri Barbusse Vichyben egy vagongyár munkásának alkalmaztatja, s itt dolgozik évekig, nemcsak mint vasmunkás, hanem mint kommunista is. Nemcsak Magyarországon, nemcsak Jugoszláviában, hanem itt is megtalálja a testvéri kapcsolatokat, itt is tudja, mit kell tennie. Tizenkét esztendőn át szervezi a francia munkásokat a magyar kommunista. Pontosabban 1936-ig, mert 1936-ban a spanyol köztársaság

harci riadója, a világ proletárjaihoz intézett segélyfelhívása az ő szívében is visszhangot vert. Huszonhét hónapot tölt Barcellona gyönyörű tájain, fegyverropogás közepette, miközben négyszer megsebesül, s elveszti egyik szeme világát. De akárhányszor felépül, félszemmel is mindannyiszor fegyvert ragad, viszi a frontra a proletárszolidaritás, a lángoló munkásszív. A nemzetközi brigádban, Zalka Máté tábornok csapatában állja „fergetegnek minden ostromát". Szabó János, a csepeli kazánkovács is őrködik Madrid népe álmán, miután 33 évét, élete legszebb óráit, napjait már letudta a munkásmozgalomnak.

Kitört a második világháború, és sokezred magával ismét illegalitásba kellett vonulnia. 1941 augusztusában Párizs egyik mellékutcájában a l'Humanité terjesztése közben lebukott. 1944 augusztus 8-án szabadult, de alig lépte át a börtönajtót, máris kapcsolatot teremtett az illegális mozgalommal. Magyar vérét adja St. Dennis barrikádjain — de munkásszíve vértvesztetten is ismét fegyvertforgató társai közé hajtja.

Szabó János elvtárs 1945. szeptember 20-án jött haza Magyarországra. Folytatta régi szakmáját: vasas lett, ott, ahol siheder korában elkezdte. 59 éves fejjel, 26 évi távollét után ismét átlépi a most már felszabadult vörös Csepel kapuit. Rövidesen nyugdíjazzák, hiszen a harcokban megfáradt testnek oly jólesik a pihenés... Pihen? Nem. A pártban szervez, agitál, taggyűlésre hív, ügyeletet tart — egyszóval továbbra is tevékenykedik. Hej, az a munkásszív... Nem él valami fényesen nyugdíjából, s nem egyszer a már nála azelőtt oly szokatlan panasz is elhagyja száját... S elkövetkezik 1956 október 23.

„Veszélyben a munkáshatalom" — villan fel 1919 emléke az öreg harcosban. Egész éjjel töpreng. Mit kellene tenni, hogyan kellene menteni a nép hatalmát — ez jár az eszében. S másnap, október 24-én a 70 éves nyugdíjas munkás, az oly sok harcot látott félszemű ember már bent van a partizánszövetségben. Kéri, követeli a fegyvert. Beosztják egy kis csapatba. Harcol a Parlamentnél, lövi az ellenforradalmárokat a Szabad Nép székháznál. Most is mindenütt ott van, ahol

a legnagyobb a veszély. S november 4-én elsők között lép a forradalmi karhatalmi ezred állományába. Azóta is itt van, vigyázza a néphatalmat... S az ezredben nincs ember, aki ne ismerné az öreg Szabót, az ezred atyját. Mert kiváló a szolgálatban, s fáradhatatlan a pártszervezésben...

Mindezt, amit itt leírtam, sok helyről kellett összeszednem. Mert mint már említettem, Szabó János bácsi nagyon keveset mondott el életéből, ő csak úgy „összecsapta", mint természetest, mint mindennapost, amellyel nem illik kérkedni. Hát én utánajártam, megtudtam róla, amit akartam, most már én kérkedem vele: ilyen életútja van Szabó János 71 éves karhatalmista elvtársnak.

Szabó László

HITELES TÖRTÉNET
AZ ATHENAEUM NYOMDA VÉDŐIRŐL

Huszonhárom egyenruhás rendőr október 23-án este 9 órakor parancsot kapott: szállja meg az Athenaeum Nyomda Lenin körút 7. szám alatti épületét, s azt esetleges támadás esetén fegyverrel védje meg. A Mosonyi utcai karhatalmi zászlóaljtól kivezényelt egység Menyhárt Ervin rendőralhadnagy parancsnoksága alatt fél tízkor elfoglalta őrhelyét a Lenin körút és a vele párhuzamos Miksa utca között fekvő, hatalmas háztömbben. A fegyveres felkelés első éjszakája a védők számára eseménytelenül telt el.

Másnap délelőtt háromnegyed tizenegykor egy izgatott hangú nyomdai dolgozó jelentette az igazgatói irodában tartózkodó parancsnoknak, hogy fegyveresek akarnak betörni a Lenin körúti kapun. Menyhárt alhadnagy azonnal intézkedett. Összevonták a megtámadott kapu védelmére a legszükségesebb erőket. Ekkor már körülbelül 3000 főnyi tömeg gyűlt össze az épület előtt, s a fegyveresekkel együttműködők baltával s más feszítőeszközökkel igyekeztek betörni, szétforgácsolni a nehéz tölgyfaajtót. Mind sűrűbben dörrentek el a támadók fegyverei, majd a kapu, engedve a nagy nyomásnak, néhány perc múlva sarkig tárult.

Menyhárt alhadnagy nyolcadmagával állt ellen a támadóknak a lépcsőházba vezető rövid, szűk folyosón. A csigaszerű főlépcső legelején Havas Péter, közvetlenül mögötte Menyhárt alhadnagy foglalt helyet, s viszonozta a kapu torkában elhelyezkedő támadók tüzét. A többiek, karéjban, a korlátra támaszkodva tűzzel árasztották el a lépcsőházba vezető folyosót.

Menyhárték azonban mégsem tarthattak ki a főbejárat védelmében. Nem lehet szégyen és meghökkenés nélkül leírni, hogy a lángbaborult fővárosban e védők összes fegyverzete egy dobtáras géppisztoly volt, a hozzávaló egyetlen tár lőszerrel, parancsnokuknak pedig — minthogy tiszt volt — csupán szolgálati pisztoly állt rendelkezésére, 10 tölténnyel. Így történhetett meg, hogy a védők sorsa eleve megpecsételtetett a tűzharc megkezdésével. Ők azonban nem erre gondoltak. Helytálltak, amíg lehetett, s támogatták tüzelésükkel a minden fedezék nélkül harcoló Havas szakaszvezetőt. A haláltmegvető bátorsággal küzdő parancsnokhelyettes rövid sorozatokkal egy ideig fel is tartóztatta a betörést megkísérlő fegyvereseket. Közben Menyhárték észrevették, hogy két tűz közé kerültek. Néhány fegyveres ugyanis a szomszédos épület padlásán át behatolt a nyomda padlásterébe, majd a tetőzetre kimászva, tűz alá vette a sokablakos főlépcsőházat. Más választás híján a védők kihúzódtak az elsőemeleti folyosóra, és az udvari csigalépcsőn foglaltak tüzelőállást, illetve nem sokat érő fedezéket.

Havas szakaszvezető mindenről nem tudott. Csak akkor ocsudott fel, amikor géppisztolyának súlyzára üresen csapódott előre.

— Ez itt a vég — gondolta és szívét félelem szorította össze. Aztán leküzdve pillanatnyi bénultságát, a benyomuló fegyveresek elől felszaladt az emeletre. A támadók azonban szerencsére nem követték, ehelyett az udvart lepték el, hogy a hátsó lépcsőházban rekedt elvtársakat kézrekerítsék. Így sikerült Havasnak feljutnia az első emeleti mikrofonszobába, amelynek bezárt ajtaját vállával törte be. A szoba egyetlen ablaka a világítóudvarra nyílt. Havas az ablakhoz lépve meglepetéssel és örömmel tapasztalta, hogy az ablakdeszkától kettős kábel vezet le a mélybe. (Előzőleg ugyanis ott ereszkedett le Mózes Ferenc mikrofonos, a nyomda dolgozója.) Mielőtt azonban leereszkedett volna, visszaszaladt a folyosóra és átkiáltott szorongatott parancsnokának, elvtársainak:

— A mikrofonszobába gyertek!

De Menyhárték még menekülni sem tudtak. Utolsó lő-

szerük is elfogyott. A fegyveres csőcselék ezt látva, pillanatok alatt elözönlötte az udvart.

— Akasszuk fel őket! — rendelkezett valaki. — A népre lőttek!... Kötelet azonban nem találtak a közelben.

— Ne húzzuk az időt, lőjük agyon őket! — javasolta az egyik fegyveres, míg mások azt tanácsolták, hogy szolgáltassák ki a rendőröket a tömeg dühének. Aztán mégis a nyomban kivégzés mellett döntöttek. Valamennyiüket a sarokba terelték, ekkor azonban egy mindnél erélyesebb hang harsant a tömegből.

— Én vagyok a parancsnok, kiadjuk őket a tömegnek!

Szitkok és diadalordítás közben lökdösték ki Menyhártékat az utcán várakozó felbőszített hordának. Alig értek túl a bejáraton, a közelben tartózkodók nekiestek a fegyvertelen harcosoknak, köpdösték, ütötték, rúgdosták őket. Farkas őrmester ezt a pillanatot használta fel arra, hogy zubbonyát letépve magáról, s azt hóna alá kapva, belevesse magát a tajtékzó tömegbe. Csodával határos módon sikerült épségben átvergődnie a felbolydult sokaságon. Aztán újabb vezére született a csőcseléknek. Ez úgy rendelkezett, hogy vigyék vissza a rendőröket az udvarra, s ott végezzenek velük.

A négyfőnyi csoportot ismét a sarokba terelték. Először Karácsonyi törzsőrmesternek estek neki. Pillanatok alatt véresre verték, majd belelőttek az eszméletlen emberbe. Utána nyomban Menyhárt alhadnagy és Gubis tizedes következett. A szadista gyilkosok szinte őrjöngve verték védtelen áldozataikat, majd újabb lövések dörrentek és Nagy Lajos őrmester — fejlövés következtében — összerogyott. A lövés szerencsére csak fejbőrét hasította át, de a fegyveresek a patakzó vért látva, azt hitték: végeztek vele, s Menyhárt, valamint Karácsonyi és Gubis elvtársat az utcára vonszolva, eltávoztak. Amikor Nagy őrmester magához tért ájultságából, újból hangokat hallott. Kivárta, míg minden elcsendesedik, megpróbált bevánszorogni az udvarban lakó házmesterhez. Erre azonban nem futotta már erejéből. Egyszer csak arra ébredt, hogy két nő vonszolja a kapu felé, akik — mint kiderült — orvosi segélyben akarták részesíteni. Alig értek

azonban az utcára, a tömegből többen nekiestek a félájult rendőrnek. Ütötték, rúgták, marták a szerencsétlen embert. Ennek következtében több bordája eltört. A nők azonban megvédték a bosszúért lihegő fenevadak további brutalitásaitól.

Havas szakaszvezető kilencedmagával hagyta el a Miksa utcai épületrészt. Ilyen körülmények után Havas szakaszvezető és egysége meglehetősen nagy kerülővel vonult be szolgálati helyére. Nem sokkal ezután, hatalmas tömegtől kísérve fegyveresek jelentek meg a Mosonyi-laktanya előtt, magukkal hurcolva a haldokló és lövésektől vérző Gubis tizedest. Ahogy az épület elé értek, az egyik fegyveres ráemelte géppisztolyát a halálra kínzott rendőrre, hogy az ablakban elhelyezkedő elvtársai szemeláttára végezzen vele. Bestiális tettét azonban már nem tudta végrehajtani. A laktanya védői váratlanul tüzet nyitottak és a minden emberi érzésből kivetkőzött merénylő, két társával együtt holtan terült el a kövezeten. Ez a védelem azonban már nem segíthetett a fiatal elvtárson. Az Athenaeum Nyomda hős védői közül ő lett a harmadik halálos áldozat Menyhárt Ervin alhadnagy és Karácsonyi István törzsőrmester elvtársak után. Hősies helytállását — miként amazokét — a népi rendőrség történetének legszebb lapjaira kell feljegyeznünk.

András Endre

Néhány napja kora reggel benyitva szerkesztőségi szobámba, két idegen férfit találtam ott. Bűnügyi nyomozók. Dudás bandája ügyében folytatnak vizsgálatot — mondották. Egyikük valamiféle vegyszeres üveget vett elő, tartalmát a tiszta, felmosott parkettre csepegtette, s ekkor lilás-kék foltok tűntek elő — vérnyomok. Itt öltek meg Dudásék egy kommunistát. Nem akarom munkájukban zavarni őket. Leülök íróasztalomhoz és külföldi képeslapokat nézegetek.

A „Paris Match" egyik száma akad a kezembe. Kinyitom és ott látom ezeket a képeket, amelyek a Köztársaság téri vérengzést ábrázolják. Iszonyatos! S ott a szöveg is: „Magyar GPU — sokat mészároltak le Budapesten." Az egyik nyomozó odapillant.

— Úgy tudom, valamelyik fiú életben maradt közülük.

Hihetetlen! A képeken világosan látható, hogy alig néhány lépésről tüzelnek rájuk. Az utolsó képen már élettelenül egymásra hullnak. Mégis talán?

Egy hétig jártam a kórházakat, míg végül az Amerikai úti Országos Idegsebészeti Intézet első emeletén, a 90-es számú kórteremben megtaláltam K. Farkas Józsefet. Mielőtt beszélhettem volna vele, a professzor átnézte a leleteit. „Több golyó érte — mondotta — a legsúlyosabb a gerincnél. Jobb lába örökre gyengébb lett, mint a bal. Tíz percet engedélyezek, hogy beszélhessen vele. Néhány napja operáltam, állapota egyelőre még súlyos..."

Arca sápadt, borostás. Magas, vállas termete görnyedt, nagyon beteg ember benyomását kelti. Itt áll hát előttem

K. Farkas József, 23 éves fiatalember, volt karhatalmista sorkatona.

— Hogyan került a Köztársaság téri pártházba?

— Nem tudom, milyen érzelmű emberek maguk. Azt mondják, újságcikket akarnak írni rólam. Jó, írjanak amit akarnak, de én elmondom, amit érzek. Parasztgyerek vagyok, egyszerű ember. Nincs sok iskolám és most nagyon beteg vagyok. De adjanak ide egy mikrofont, hogy én is elmondhassam a véleményemet, hogy elmondhassam a világnak, mit műveltek velem és bajtársaimmal. Beleordítanám a mikrofonba: miért állat az ember?!

— Sokat beszélnek rólunk, szidtak, gyaláztak minket akkor is, amikor a felkelők kezébe kerültünk. Sorkatonák voltunk valamennyien. Huszonhat hónapot szolgáltunk le, és február 16-án, most szombaton kellett volna leszerelnünk. A pártházba 23-án délután vezényeltek engem bajtársaimmal együtt. Tudom, az emberek azt mondták Pesten: halomra gyilkoltuk a békés járókelőket és zsebünk teli volt ezresekkel. Gazdagok voltunk mi, minden ÁVH-s? Ha hiszi, ha nem, nekem havonta 180 forint zsoldom volt. Mi nem lőttünk senkire a pártházból, minket támadtak meg, amikor már elmentek a szovjet tankok a Köztársaság térről. Akkor hirdették meg a fegyverszünetet. Pokoli nap volt. Október 30-án délelőtt fél 10 órakor kezdtek tüzelni ránk. Esküszöm, hogy az épületből eddig a percig egyetlen puska sem dörrent el. De védekeznünk kellett. Védtük magunkat, védtük a pártmunkásokat, amíg csak lehetett. Ekkor már ágyúval lőtték a pártbizottság épületét. Mező elvtárs, a pártbizottság titkára ekkor kiadta a parancsot nekünk: tegyük le a fegyvert. Ő maga fehér zászlóval ment a felkelőkhöz, s a szemünk láttára mészárolták le. A pincében fogtak el nyolcadmagammal, fegyvertelenül. Feltartott kezekkel jöttünk ki a folyosóra s egy szájától füléig húzódó sebhelyes férfi nyeles kézigránáttal a számba vágott. A fájdalomtól majdnem összeestem, de kilökdöstek a ház elé. A téren a Kenyérmező utca felé hajtottak minket. A szedett-vedett népség rúgott, mart közülünk mindenkit, akit csak elérhetett. Tizenöt lépést sem

tehettünk, amikor hallottam, valaki elkiáltja magát: ezek már foglyok, ne lőjetek rájuk! Ebben a pillanatban megszólalt a géppisztoly, mellettem összeesett a társam, én ütést éreztem a hátamon és kiszaladt alólam a föld. Egy szakállas alak odalépett hozzám és közvetlen közelemből pisztollyal az arcomba lőtt...

— Végig az eszemnél voltam, bár éreztem, hogy orromon és szájamon ömlik a vér és elhagy az erőm. Arcra borulva feküdtem, és csak arra gondoltam: lenyelni a vért, nehogy mind elfolyjon belőlem. Valaki odalépett hozzám:

— Húnyd be a szemed! Tégy úgy, mintha meghaltál volna. Tarts ki, mindjárt érted jövök.

— S az idegen valóban visszajött egy másik férfival, hordággyal együtt. A Kenyérmező utcába vittek egy teherautóhoz. Útközben háromszor állítottak meg minket. Először azt kiáltották: ne vigyenek tovább, mert rögtön kivégeznek. Az idegen férfi — bátor, becsületes, nagyszerű ember lehet — elém állt: sebesült, ne bántsátok! Másodszor valaki a torkomra akart lépni, mondván, kár a golyót pazarolni rá. Harmadízben közvetlenül a fülem mellett húzták fel a pisztolyt, hogy lelőjenek, de az idegen megmentett ismét. Ő vitt el teherautóval a Péterfy Sándor utcai kórházba. A kórházban senki sem akart felvenni: ávós kutya, dögöljön meg. Valaki mégis megsajnált, már magam sem tudom hogyan, s a műtőben tértem magamhoz. Hallottam, amikor az egyik nővér üvöltve tiltakozott az ellen, hogy elsősegélyben részesítsenek: dögöljön meg a saját vérében — kiáltozta. Nem tudom ki volt az az orvos, aki kiállt mellettem, s végül maga kötözött be. Nekem csak a kórházi folyosón jutott hely. November 3-án Tóth Illés főhadnagy, a kórház parancsnoka felkeresett és közölte velem: „néhány nap múlva kivégzünk". És most itt vagyok. A múlt héten vették ki hátgerincemből a golyót.

— Miért bántottak minket? Miért ölték meg csaknem 40 barátomat? Csupa nagyszerű fiú volt, munkás és paraszt gyerekek. Én már a sírból jöttem vissza, nem félek többé az életben soha semmitől, senkitől. Írja meg, hogy én mondtam: aljas szadista gyilkosok voltak. Emberbőrbe bújt vadállatok,

Azt hitték rólunk, pénzért harcolunk? Talán a 180 forint zsoldomat védtem? Apáméknak 12 holdjuk van. Ehhez a földhöz kilencen vannak. Ötven mázsa búzánk termett, s annyit vittek el a beszolgáltatásnál, hogy a fejadag sem maradt meg, a kenyeret a péktől kell venniük. Elhiszi, hogy nekem nincs egy ruhám, amiben majd kimegyek a kórházból, ha meggyógyulok? Hát nekünk nem épp úgy fájtak Rákosiék emberetelen intézkedései, mint a többi dolgozónak? Nem Rákosit és Gerőt védtük — a proletárdiktatúrát. S ha kell, holnap ismét fegyvert fogok érte...

K. Farkas József mondta el, hogy életben maradt Berta Somogyi Lajos is, s most súlyos betegen fekszik szüleinél otthon Kalocsán. A városban a rendőrőrsön érdeklődtünk, hol laknak Somogyiék. Az őrsparancsnok jön velünk, mutatja az utat.

— Ez a rokkant-telep — magyarázza az őrsparancsnok. — Nagyon szegény emberek laknak errefelé. Olyanok, akik kiszorultak a városból.

A fehérre meszelt, három ablakos kis házacska ajtaján kopogunk. Idős, őszhajú parasztnéni nyit ajtót:

— Mi vagyunk Berta Somogyiék. A fiam nincs itthon. Ma kelt fel másodszor, a barátjához ment át a szomszéd utcába.

Valakit a fiú után küldenek. Amíg megérkezik, beszélgetünk.

— Hogyan menekült meg a fia?

— Nem tudom... láttam azokat a borzalmas képeket, nem is tudom elképzelni, hogyan menekülhetett meg. Szegény jó fiam — mondja és megcsuklik a hangja. Sír.

Amióta hazahozták Budapestről, a Koltói Anna kórházból, még egyetlen szót sem szólt. Nem mesél semmit szüleinek, fekszik az ágyban és töpreng.

A kerítésnél jön már a fiú. Jön — mankón biceg.

Leülünk az egyetlen szobácskában — itt lakik az egész család. Beszélgetni kezdünk. Ott ül az édesanya is, most hallja először fia történetét.

— A pártház ostromát maguk is ismerik. Én voltam az egyik sofőr, amikor 23-án délután teherautón

odamentünk. Nem lőttünk mi senkire, parancsban tiltották meg nekünk. Amikor az ágyúk összelőtték a pártházat, s betörtek a felkelők, már a folyosón elkezdtek ütni-verni minket. Mondtuk, hogy egyszerű sorkatonák vagyunk, de senki sem hallgatott ránk. A kaputól néhány lépésnyire több géppisztolyból tüzeltek ránk. Ekkor már fegyvertelenek, foglyok voltunk. Egymás után éreztem az ütéseket a hátamon, arcrabuktam. Megpróbáltam felemelkedni, de nem volt erőm. Ekkor odalépett valaki hozzám, és géppisztollyal egy sorozatot lőtt rám. A sorozat szinte elfűrészelte a lábamat.

— Egy téglarakás mellett feküdtem, s azt hittem, ha a téglák közé fúrom a fejem; megmenekülök. Ebben a pillanatban lépett hozzánk valaki. Felemelte a fejem, s látta, hogy élek. Két társával együtt a Kenyérmező utca felé vonszolt. Kilenc golyóütötte sebből véreztem, de közben ütöttek, vertek az emberek. Többen nem akarták engedni, hogy betegyen engem a taxiba. „ÁVH-s, gyilkoljuk meg!" Az idegen fegyverrel szállt szembe velük, de azt már nem tudta megakadályozni, hogy mindenemet elvegyék. Így tűnt el a karórám és 150 forint megtakarított zsoldpénzem...

— Az idegen — akinek úgy szeretném megszorítani a kezét, s megköszönni mindazt, amit értem tett — a Koltói Anna kórházba vitt. Ott azonnal megoperáltak és kilenc golyót szedtek ki belőlem. A lábamat már csak egy ín tartotta, azt már nem bírták megmenteni. A műtétet ébren szenvedtem át, nem altathattak el, mert az orvosok tudták, nem lesz erőm mégegyszer felébredni. Közvetlenül az operáció után egy civilruhás férfi és nő lépett a kórterembe. El akartak vinni a kórházból, hogy meggyilkoljanak. A nővér elsikoltotta magát, és ekkor rohant be a sebészorvos. Ő mentett meg az elhurcolástól.

— Szegény anyám... úgy bízott bennem, szájától vonta el a falatot, amikor taníttatott. Géplakatos mesterséget tanultam, s amikor bevonultam sorkatonának, sofőr lettem. Huszonhárom éves vagyok, s eddig mindig a szüleim tartottak el. Meddig bírják még? Mit kezdenek most majd nyomorék fiukkal?

És az anya nem panaszkodik. Egy hold földjük van és egy lovuk. Tízezer forintot gyűjtöttek össze hosszú évek során, hogy a ló mellé vegyenek egy kocsit és fuvarozhassanak. A tízezer forint most elúszott. Kocsival kellett hazahozni a fiút Budapestről, s az orvos azt mondta, nagyon jól kell tartani, ha azt akarják, hogy életben maradjon. A tízezer forintnak vége. Mi lesz ezután? Kértek segélyt a kalocsai katonai parancsnokságtól, ott azt mondták: nem ránk tartozik. A tanácsnál kijelentették: mi nem segíthetünk, talán a Belügyminisztérium. Már elmúlt egy hónapja, hogy levelet írtak a Belügyminisztériumba, kérték, segítsenek! Válasz még nem érkezett.

Berta Somogyi Lajost nem a hivatalos emberek, hanem a kalocsai szomszédok, leányok és fiú pajtások hozták vissza az életbe. Mert ő maga már nem akart élni. De érzi, s nap mint nap tapasztalja, mennyire szeretik őt a kalocsaiak. Az egyik csak egy frissen fejt pohár tejet hoz neki — egészségére, Lajoskám. A lányok biztatják: ne félj, Lajos, nagyot táncolunk a lakodalmadon. S ott vannak a barátok, akik kicsalták őt a betegágyból, az első tavaszi napsütésre.

Ime, két emberi sors — egy egész történelem. Két súlyosan sebesült katonával beszélgettünk. Ma már tudom, kik ők. Mindketten szegény, egyszerű emberek. S miközben őket kerestem, találkoztam életben maradt bajtársaikkal is. Az egyik a Mária Valéria telepen lakik, a másik Újpesten a Deák utcában, egy rogyadozó kis földszintes házban, ahol macskakövek pótolják a parkettát. Ilyen emberek. De kik voltak azok, akik lőttek rájuk? Szadista gyilkosok, ellenforradalmárok. Ki hiszi el, hogy K. Farkas József vagy Berta Somogyi Lajos a zsoldpénzét védte ott a Köztársaság téren, a pártházban? Ezek az emberek a többi Mária Valéria telepi és újpesti emberekért, a proletárdiktatúráért, munkás-paraszt hatalomért harcoltak, azért az országért, amely a hibák ellenére is a népé, a dolgozóké. Sokan az életüket adták oda ezért. K. Farkas József az egészségét és Berta Somogyi Lajos a fél lábát.

Sólyom József

A Köztársaság téri pártházban történt kegyetlenkedésekről, azok elkövetőiről és az áldozatokról sok szó esett. De az emberiesség bajnokairól csak kósza hírek, legendák keltek szárnyra. Pedig azon az októberi napon, amikor égett emberi hús szaga, fegyverropogás zaja, dühödt kiáltozás és jajszó hangja szállt a Köztársaság tér fái felett —, az emberiességből is kitűnőre vizsgáztak egyesek.

Amikor a támadók betódultak a pártház kapuján, velük sodródott egy fegyvertelen, harminc év körüli, vállas fiatalember. Ekkor már áldozatok sora hevert odakinn a téren, s a fegyveresek dühe nem csitult. „Senki sem távozhat innen élve" — zúgták a lépcsőkön felfelé nyomulók, akik előtt egyszerre feltűnt két, csupa sebből vérző katona. Az egyiket a felkelők kézigránátja, a másikat a légnyomás sebesítette meg súlyosan. „Senki sem távozhat innen élve" — zúgott ismét, s a betódulók közül ekkor kivált egy vállas fiatalember, és ellentmondást nem tűrő hangon kiáltotta: „Ne bántsátok őket. Sebesültek!" Néhányan mellé szegődtek, és már fel is emelték, majd határozott léptekkel cipelték lefelé a vérző katonákat. Egy hatalmas pofon csattant a fiatalember arcán, néhány rúgást kapott, egyébként viszonylag könnyen értek le a ház kapujáig, ahonnan néhány lépésnyire egy vöröskeresztes autó állt. Ebbe emelték a sebesült honvédtiszteket, s az autó már indulhatott a kórház felé. A két megmentett katonatiszt azóta meggyógyult, ma sem ismerik azonban megmentőjüket.

A fiatalember pedig néhány perc múlva ismét ott van a pártházban, s igyekszik fel a lépcsőkön. A félemelet táján két katonát taszigálnak lefelé. Nem kétséges, milyen sors vár rájuk. Valaki teljes erővel az egyiknek az arcába sújt a pisztolyával, a katonát elönti a vér.

— Majd én . . . Hagyjátok nekem! — kiáltja harciasan a vállas fiatalember, és a két szorult helyzetben levő katonát belöki a mellettük levő kis mellékhelyiségbe, ő utánuk. „Nyírd ki őket" — hallatszik még kívülről, s a fiatalember már ráncigálja róluk lefelé a katonazubbonyt, dobja le magáról a télikabátot, és ebbe bújtatja az egyik katonát. A sarokban egy kék vászon munkaruha hever, nyilván egy takarítónőé. Ebbe bújtatja gyorsan a másik katonát. Az ajtó előtt most elül a zaj, távolabbról hallatszik: „Senki sem távozhat innen élve." A felkelők most az emeleteket kutatják. A fiatalember felrántja az ajtót, és hármasban könnyen kijutnak a kapun. A három civil senkinek sem gyanús, s a vérző ember is akadálytalanul mehet kísérőjével a fiatalember Népszínház utcai lakására. Itt újabb gyors átöltöztetés. A szekrényből előkerül két micisapka, az egyik katonát beöltözteti a vállalati esőköpenybe, csizmanadrágba, a másik is kap egy munkásnadrágot a fiatalembertől a kölcsönkapott télikabát alá, s az egyik megmentett katona már indulhat is hazafelé a Szász Károly utcába, a másikat, aki a Divatcsarnokkal szemben levő házban lakik, maga kíséri haza, hogy a kölcsönadott télikabátot rögtön vihesse is vissza. A fiatalember, mint aki jól végezte dolgát, most csendben elköszön, s most már ismét télikabátban. ott jár újra a Köztársaság téren, ahol a fákon már agyonkínzott, akasztott emberek lógnak.

Takács Imre, a TÜKER-telep munkása a négy katona megmentője. Takácsék most új lakásban laknak, decemberben költöztek el a Népszínház utcai kamraszerű helyiségből ebbe a tágasabb lakásba. Néhány szedett-vedett régi bútordarab, hófehér függönyök az ablakokon, rádió, Mária-kép a falon, négy apró gyerek, csinos, jókedvű szőke asszony, aki éppen a nagymosással foglalatoskodik. Imre nincs otthon. Míg hazavárjuk, az asszony idézi az emlékezetes októberi napot:

— Nagyon megijedtem, amikor a férjem beállított a két ismeretlen, véres emberrel. De nem tettem neki szemrehányást, később pedig büszke lettem rá, örültem annak, amit tett. Mert megláttam, a saját szememmel láttam, mi lett volna a sorsa a mi két katonánknak is . . . Ugyanis, miután a férjem elindult velük hazulról, később én is leszaladtam a tér-

re, ahol már ott lógott két akasztott ember. Borzalmas látvány volt. Sosem felejtem el. Én utána két éjszaka nem aludtam, nagyon megsirattam őket. Hát ez lett volna az ő sorsuk is . . . És amikor később megismertem a két nálunk járt katona családját is, még jobb érzés fogott el. Az egyiknél is négy gyerek van, éppúgy, mint nálunk, a másiknál három. Tessék elképzelni, ha nem megy többé haza az édesapjuk . . .

Próbálom kutatni Takács Imre tettének indítóokát. Talán valami régi, munkásmozgalomban részt vett család az övék? Nem párttagok. Csak az asszony idős édesapja régi, „19-es" párttag, most vidéken gazdálkodik új, juttatott földön, amelyen jól megy a sora. Az októberi események idején őt is rátették a kivégzendők listájára — persze ezt csak később, mostanában tudták meg. Ez a családi kapcsolat lehet-e indítóok? Az após nem szíveli a vőt. Nincs közöttük kapcsolat.

— Nagyon jó, emberséges ember a férjem, csak ebben tessék keresni a Köztársaság téri dolog nyitját — próbál segíteni az asszony.

Most érkezik haza a férj. Ilyennek képzeltem. Izmos, határozott, nyílt beszédű, élénk szemű. Igy beszéli el a történteket:

— Hogy miért tettem? Nézze, én nem akarom szépíteni a dolgot. Mondhatnám azt, hogy azért, mert arra gondoltam: meg kell védeni a pártot, a népi demokráciát. De nem mondom, mert nem gondoltam akkor erre. Az igaz, hogy én a szocializmust akarom és nem a kapitalizmust. Az is igaz, sokat beszélgettünk otthon az asszonnyal arról, hogy a szocializmus mégis csak meg fogja javítani az életünket. Azt sem felejtem el, hogy az apámat, aki Kiskundorozsmán volt kisiparos, egyszer félig agyonverték a csendőrök, mert megmondta az igazat. S azt sem felejtem el, hogy valaha mennyit nyomorogtunk. De nekem akkor mindebből semmi sem jutott az eszembe. Nem ez hajtott előre. Az pedig nem fogott vissza — mert erre sem gondoltam —, hogy bár most jobb a sorom, mint a kapitalisták alatt, most sem élek valami rózsásan. Dolgozom vasárnaponként is a fűrésznél, hajnaltól estig, mert akkor dupla a kereset. S dolgozom esténként is egy Szilágyi utcai maszek-pincében, ahonnan a negyedik-ötödik emele-

tekre trógerolom a tüzelőt. Hogy legyen valami ruhaféle a gyerekeknek...

Hat elemim van, nem értek a politikához. De higgye el, mindig nagyszerűen megérzem, kinek van igaza. Én mindig amellé állok, ha pillanatnyilag gyengébb is, akinek igaza van. Akkor is, ott a Köztársaság téren, úgy éreztem, nem lehet igazuk azoknak, akik kegyetlenül le akarják öldösni azokat, akik a székházban vannak. Még a gyermekeimről is elfeledkeztem akkor. S amikor szemtől szembe láttam, hogy ugyanolyan munkások, parasztok azok a katonák, akik életveszélyben vannak, akár én, akár a feleségem, már egy pillanatig sem haboztam.

Mondom, nem akarom szépíteni a dolgot. Csak ezt éreztem. Csak ezért csináltam. Ezért szaladtam a térre, mikor láttam, hogy a tömeg benyomult a székházba. Én is közéjük álltam, hogy segítsek, amit tudok.

Nincs is ezen mit szépíteni. S akiknek gondoskodniok kell az áldozatok, a megrokkantak családjáról, azok talán így is nagyon szépnek fogják találni Takács Imre cselekedetét, mert az emberiesség hőseiről sem szabad elfeledkeznünk.

György István

Kézrekerültek a Práter utcai ellenforradalmár huligánok, akik „nemzetőröknek" adták ki magukat az októberi események zűrzavarában és szervezetten jártak rabolni, fosztogatni a VIII. kerületben. A vizsgálat során egybehangzóan vallották, hogy Jánosi Ernő őrnagy, a kerületi kiegészítő parancsnok vezette őket, az adott utasításokat, fegyvereket s címeket, ahonnan össze kell szedni az ÁVH-sokat. Velük együtt vett részt a Rádió ostromában, ő vezette a támadást a Bajcsy-Zsilinszky laktanya ellen. Tevékenységét már október 22-én megkezdte, amikor is egy csoport tatai vájártanuló érkezett a kerületbe. Ezeket a tanulókat elszállásolta a Práter utcai iskolába, fegyvert adott nekik.

Az igazságot nehéz volt megtalálni akkor, amikor egyszerre öten mondták el ugyanazokat a vádakat Jánosi őrnagy ellen. A tanúk kihallgatásakor aztán egyre világosabbá vált, hogy a Práter utcai bűnözők hazudtak, hogy olyan embert akartak magukkal rántani, akire már az októberi események során fenték a fogukat.

Krencz Lajos, egyike Jánosi vádolóinak, a következőket állította: ismeri azokat a vájártanulókat, akiket Jánosi fölfegyverzett. Ha kell, nevekkel is szolgálhat.

Nem gondolta, hogy ez a kijelentés fogja halomra dönteni vádjait. Az egyik megnevezett fiatalt fölhívták Tatáról, megkérdezték tőle, mit csinált októberben, mit tud Jánosiról? Ez a fiatal nagyon meglepődött, s kijelentette, hogy nem is járt Pesten abban az időben, Jánosiról soha nem hallott, azt sem tudja, hogy a világon van.

Krencz hazudott. Tatáról nem jöttek vájártanulók a Prá-

ter utcába, Jánosi tehát nem is fegyverezhette fel őket. Ellenben Krencz egyedül csavargott el a bányától, amikor fölborult a rend. Miközben tekergett a fővárosban, összeakadt a Práter utcai banditákkal, közibük állt és részt vett a garázdálkodásokban. A környék lakói fölismerték. Ime, az egyik bűncselekmény, ami rábizonyult a sok közül: többedmagával kifosztotta egy műszaki százados lakását. A fosztogatásra az volt az egyedüli „indok", hogy a százados az ÁVH-nál szolgál. Az illető századosnak egyébként semmi köze nem volt az ÁVH-hoz.

Minden rágalom megdőlt. A türelmes vizsgálat, gondos körültekintés nyomán kiderült a vádak ellenkezője s egyszersmind az is, hogy miért rágalmazták meg Jánosit.

A kiegészítő parancsnok kezdettől fogva a kötelességét teljesítette. Szolgálati helyén maradt, óvta a parancsnokság környékének nyugalmát, lefegyverezte a Baross utcában kóstáló terroristákat, s ha ez nem ment könnyűszerrel, tűzharcban tette őket ártalmatlanná harcostársaival. Parancsnoksága alatt sok becsületes kommunista fogott fegyvert a proletárhatalom védelmére. Elvtársak, akiknek veszélybe került az életük, nála találtak menedéket. MÁVAG- és Ganzgyári dolgozók, üzemi igazgatók, párttitkárok, pártmunkások keresték fel, s vele együtt harcoltak az ellenforradalmárok ellen.

Mindig a harc természetétől függ, hogy milyen módszert kell alkalmazni. Jánosi őrnagy ügyes embernek bizonyult, mert kijátszotta az ellenforradalmárokat. Király parancsnokságán szerzett nemzetőrigazolványokat, ezekkel látta el elvtársait.

Többször intéztek ellenük támadást a Práter utcai csoport bűnöző tagjai, de a Corvin-közieK is dühödten rohamozták a tanácsházát. A gyakori tűzharcban egy tiszt elvtárs életét vesztette, négy katona megsebesült. Négy munkás szintén sebet kapott a harcokban, s egy munkásnő, aki együtt állt helyt férjével, haslövést kapott. Jánosi őrnagy többször segítséget nyújtott a szorongatott kerületi pártbizottságnak, állandó kapcsolatot tartott az itteni elvtársakkal. A kerületi

Rendőrkapitányság notórius bűnözők kezére került, mivel az események szétszórták a kapitányság személyi állományát. Ezek a szadista hajlamú haramiák becsületes kommunisták hozzátartozóit hurcolták be a kapitányságra és megkínozták őket. Jánosi értük ment, s azon a jogon, hogy nemzetőrparancsnok, elhozta őket, megmentette az életüket. A Nagykörút és a Baross utca sarkán egy géppuska-fészekből tartották ellenőrzésük alatt az útkereszteződést az ellenforradalmárok. Jánosi őrnagy a segítségére küldött harckocsizókkal megsemmisítette ezt a géppuska-fészket.

És mi volt a helyzet a sokat emlegetett József-központnál? Amint azt az államférfiak is gyakran említették beszédeikben, a központ ellen támadást indítottak az ellenforradalmárok, hogy megkaparintsák a nemzetközi osztályt. A központot egy műszaki alegység védte derekas helytállással. De amikor az egész kerületben — kivéve azokat a gócokat, ahol az elvtársak tartották fenn a rendet — az ellenforradalmárok garázdálkodtak, és a kormányban is a jobboldal diktált, nehéz lett a műszakiak helyzete. Jánosi sietett segítségükre, nemzetőrigazolvánnyal és karszalaggal látta el bajtársait. Sikerült a csel, ettől kezdve nem háborgatták a központot, mert a külön parancsnokság alatt, nemzetőri igazolvánnyal működő ellenforradalmárok látták, hogy ott is „nemzetőrök" vannak. Pedig ugyanazok a védők maradtak ott, akik fegyverrel harcoltak a garázdálkodók ellen.

Hosszú krónikát lehetne írni Jánosi őrnagy és elvtársai harcáról. Azonban ennyiből is kitűnik: Jánosi eleget ártott az ellenforradalmároknak ahhoz, hogy meggyűlöljék és életére törjenek. Harc volt, az ellenforradalmárok közül is sokan elhullottak. Emiatt is dühösen keresték az alkalmat, hogy végezzenek a kommunista parancsnokkal. Ez az alkalom nem érkezett el november 4-ig. Úgy gondolták, ha nem sikerült nekik, akkor majd azokkal vétetik fejét, akikhez tartozik. Íme a „forradalmárok" morálja.

Azt már eldöntötték, hogy kit terhel a felelősség. A rágalmazók maguk is beismerték, hogy hazudtak. A tények ellen nincs apelláció. Mindenki oda kerül, ahová való: Jánosi

Ernő őrnagy, a munkásmozgalom régi harcosa vissza a becsületes emberek közé, elvtársai közé, akik tisztelik és szeretik — a rágalmazók pedig a vádlottak padjára, ahol felelnek mindazokért a bűnökért, amiket elkövettek és másra akartak kenni.

Gerencsér Miklós

Azzal fogad Hodosán Imre őrnagy, a volt 37. lövészezred parancsnoka és Asztalos László százados, a politikai helyettes, hogy úgy érzi: túl sok szó esik arról, amit ők a tragikus órákban tettek.

Az őrnagy katonaember, szűkszavú, kevés beszédű, de amit mond, annak szinte tapinthatóan súlya van. Igy beszél:

— Nem tettünk mi, elvtárs, olyan sokat. Semmivel sem többet, mint amit a honvédeskü előír a számunkra.

Hányan és hányan szegték meg a súlyos órákban az eskü szavait, hányan és hányan szegték meg a népnek tett esküjüket: „... békében és háborúban egyaránt népünk igaz fiához méltó módon viselkedem, becsülettel élek és halok..."

A becsület harcot követelt október végén. Harcot az ellenforradalom ellen, fegyvereset, ha az ellenforradalom orvgolyókkal támadott, s másmilyet hogyha a nemzeti színbe öltözött gazemberek másképpen, más eszközökkel törtek a néphatalom ellen. S az ezred mindvégig hű maradt, nem rettentették meg a gyilkos golyók, nem szédítették meg értelmet ölő szóvirágok.

A 37. lövészezred katonái is épp olyanok voltak, mint más egységeké. Fiatal, 20—21 éves fiúk, kit a munkapad mellől, kit a szántóföld mellől, kit az íróasztal mellől szólított fegyverbe a bevonulási parancs. A tisztek most fiatal emberek — fiatal hadseregnek nem koros a tisztikara sem. Egy kézen is meg lehetne számolni, hogy a tisztek közül ki nézett már szembe a halállal, kinek jutott már osztályrészül, hogy fegyverrel a kezében, életét kockáztatva harcoljon.

S mégis, amikor október 26-án délben a Kiskunhalasról Budapest felé haladó ezred Pesterzsébetre ért, s a Juta dom-

bok felől tüzet kapott, senki sem bizonyult gyávának, senki sem dobta el fegyverét, bátran vállalták a harcot. Csaknem 80 felfegyverzett ellenforradalmár halála, 30—40 megsebesítése, sok elfogatása vívta ki a halasi lövészek becsületét.

Az első orvlövés kioltotta Juranovics Miklós százados életét. A tisztet véresen vitték hátra, a segélyhelyre, de már késő volt. Az ő vére szentelte meg azt a zászlót, amelyet az ezred katonái magasra emeltek.

Erősek voltak az erzsébeti ellenforradalmárok, a népi demokrácia minden rendű és rangú ellenségét egyesítették soraikban. Két oldalról nyitottak tüzet az ezredre. Gyilkos golyók törtek a Juta dombok és a másik oldal, a bolgár földek felől is a katonák életére. Az ezredparancsnok szava messze hangzott: „Harchoz!" A katonák leugrottak a gépkocsikról, villámgyorsan foglaltak tüzelőállást. Beszélik, hogy a szakácsok a legfürgébbek közé tartoztak. Az egyik szakács — nomen est omen — Szakács a neve is, például mindig az élen harcolt, nem ismert félelmet egyetlen pillanatig sem.

Az ellenforradalmárok nem kíméltek senkit és semmit. Beszorultak a lakóházakba — az ezred katonái onnan füstölték ki őket, minden egyes szobáért újabb és újabb véres harcot kellett vívniuk. A kápolna tornyába befészkelődött az ellenség. A tüzérek nem haboztak, s nem is tévesztették el az irányzékot — az ellenforradalmárok búvóhelye a porba omlott. A Barkó utca környékén különösen véres harc fejlődött ki. Az ellenforradalmárok erős tűzzel lefogták a városba vezető utat, golyószóróik, géppisztolyaik ontották a lövedékeket. Aki katona volt, az tudja, hogy az utcai harc a legnehezebbek és a legveszélyesebbek közé tartozik. A fegyveresek biztos helyről tüzeltek — a katonáknak az utcán kellett minden apró fedezési lehetőséget kihasználniuk. Az ellenforradalmárok — civilek lévén — veszély esetén egyszerűen eldobhatták fegyvereiket, s máris átvedlettek utcai járókelőkké. A katonák — egy-egy tűzfészek leküzdése után — egy percig sem pihenhettek, máris új veszély leselkedett rájuk, újabb harcba kellett indulniuk.

Azt mondják a katonák, hogy az adott nekik erőt a harchoz, hogy Juranovics százados halálára gondoltak. A tiszt

gyilkosa már a harc első negyedórája után fogságba esett. A haditörvények kérlelhetetlenek, nem ismernek könyörületet, sem tétovázást, ha orvlövészekről van szó. A katonák nem keresték a paragrafusokat, nem mérlegelték az enyhítő és súlyosbító körülményeket, hanem maguk ültek törvényt. A gyilkos elnyerte méltó büntetését — ott, a helyszínen végezték ki. Nem járt jobban az a fogoly sem, aki előbb megadást színlelt, majd az őt hátrakísérő katona torkának ugrott. Annyit már tudtak róla, hogy Juranovics százados gyilkosához hasonlóan ő is nyilas volt, vasutas egyenruhában ment harcba, pedig nem dolgozott a vasútnál. Ott, ahol megtámadta az ezred harcosát, menten agyonlőtték.

Több mint négy óra hosszat tombolt a harc, változatlan hevességgel. Az ellenforradalmárok három helyen is emeltek barikádot az úttesten: a szentlőrinci határútnál, a Fémárugyárnál és a téglagyár előtt. Mindhármat sok ellenforradalmár védte, nagy tűzerővel. Azonban az ezred páncéltörői, aknavetői és géppuskái előtt nem volt akadály. Hamarosan szabaddá tették az utat.

Az ellenforradalmi csoportokat viszonylag gyorsan szétverték, de nem semmisítették meg. Itt is, ott is maradtak felfegyverzett banditák. A lakosság egy része maga hívta fel rájuk a katonák figyelmét. A kultúrház gondnoka szólni nem mert, — de ujjával mutatta, hogy a kultúrház udvarán, a pincében még szintén vannak ellenforradalmárok. Egy harcos megközelítette a pincelejáratot. Beszólt:

— Van lent valaki?!

Válasz azonban nem jött. Bedobott egy kézigránátot — s utána öt fegyvert hozott ki. Másutt egy munkásasszony mutatta meg a katonáknak, hol vannak még ellenforradalmárok az Atra gyárban. Az ellenforradalmároktól ott több mint 20 fegyvert szedtek össze. Ugyanakkor a gyár pincéjébe szorult nőknek és férfiaknak kenyeret és konzervet adtak, hallván, hogy már hosszú ideje nem ettek.

Több mint négy órai kemény harc után az ezred számba vehette veszteségeit. Juranovics százados hősi halált halt, 22 tiszt, tiszthelyettes és harcos megsebesült, de az ellenforradalmárok ennél még sokkal többet vesztettek. Több mint 80

halottjuk és 30—40 sebesültjük maradt az utcákon és a házakban, amelyeket provokációik harcmezővé változtatott. Gyors vizsgálatot tartottak a foglyok között is. A 23 foglyul esett fegyveres közül nagyon sok lógásból és csavargásból élt. Személyi igazolványuk tanúsága szerint tizenketten közülük két esztendő alatt nyolc, tíz, sőt tizenöt helyen is álltak alkalmazásban. Tizenkilencen közülük egy év alatt hat, hét, sőt tíz helyen is laktak. Ketten bevallották, hogy a nyilaskeresztes párt tagjai voltak. Két nő is akadt az elfogottak között, mindkettőjükről már messziről lerítt a „szakmája"... Egyikük titkos prostitúcióért már két esztendőt töltött börtönben. De nem az egyedüli börtönviselt volt a foglyok csoportjában: rajta kívül hatan hat hónaptól négy évig már ültek börtönben.

A zsákmányolt fegyverek gúlákban tornyosultak. Összesen 108 fegyvert, körülbelül 20 000 lőszert és 300 kézigránátot zsákmányoltak. Öt puska — hármat Belgiumban, kettőt pedig Nyugat-Németországban gyártottak 1952-ben — kézről kézre járt: vajon honnan került ez a magukat „forradalmároknak" nevező csőcselékhez? Vajon kik adták ezt a csavargók és börtöntöltelékek kezébe? Vajon kiknek okoz keserűséget, hogy ezeket a fegyvereket most kiütötték a halasi lövészek a kezekből?

Az éjszaka már a Kiss János laktanyában érte a halasi lövészeket. Vészterhes, sötét éjszaka volt ez. Viharfelhők tornyosultak a főváros felett. De a halasi lövészek nyugodtan hajtották álomra a fejüket — megtették a kötelességüket, hűek maradtak esküjükhöz. Nyugodtan aludtak, de mégis éberen — készen a további harcokra.

Míg az ezred éjszakai álmát aludta, az ezredparancsnok a Honvédelmi Minisztériumban jelentkezett.

— Hodosán őrnagy, a 37. lövészezred parancsnoka jelentem, hogy egységeim Pesterzsébet környékén szétzúzták az ellenforradalmárokat. Az ellenségnek súlyos veszteségeket okoztunk, sok fegyvert zsákmányoltunk. Jelentem, hogy készen állunk az ellenforradalom elleni további harcra. Feladatot kérek!

A Honvédelmi Minisztérium azonban feladatot nem adott az ezrednek — csak úgy általában azt mondták, hogy gon-

dolkozzanak, s aszerint cselekedjenek. Mindenesetre Hodosán őrnagyot megbízták a IX. kerület egy részének katonai parancsnokságával. Szücs ezredes egy térképet nyújtott át neki, amelyen feltüntették: milyen területet kell az ezrednek átfésülnie. A IX. kerületnek a Hámán Kató utcától kifelé eső része jutott nekik.

Hodosán őrnagy hiába kért engedélyt, hogy erélyesebb eszközökkel vessen véget az ellenforradalom garázdálkodásának. Azt a választ kapta, hogy a Kiliánnál nem fontos rendet csinálnia, azt csak bízza Maléter ezredesre, ő ott van, s bírja a minisztérium bizalmát. A Honvédelmi Minisztérium ekkor azonban már nemcsak arra nem volt képes, hogy keményen szembeszálljon az ellenforradalommal, hanem még arra sem, hogy gépkocsit adjon, amelyen a parancsnok visszatérhet egységéhez. Végül is az ezred küldött gépkocsit a parancsnokért, s Hodosán őrnagy visszatért katonái közé.

Az ezredet töretlen harci szellemben találta. A fiúk nem ültek fel az ellenforradalom nemzeti színű álcázásának, józanul mérlegelték az eseményeket. Bíztak parancsnokukban és a parancsnok is bízott bennük. Parancsot adott katonáinak, hogy október 27-én kezdjék meg a IX. kerület rájuk eső részének átfésülését. Nagyon sok fegyvert szedtek össze, nagyon sok ellenforradalmárt ejtettek foglyul akkor is. A foglyokat átadták a Kiss János laktanya épületében működő ügyészségnek, ahonnan azonban rövid úton szabadon engedték őket. Nem egy ellenforradalmár kétszer-háromszor is a halasiak kezére került, majd ismét visszatérhetett az ellenforradalmárok táborába — az árulók jóvoltából. A katonák egyéb fegyverek között két géppuskát, nyolc golyószórót, 58 géppisztolyt szedtek össze ezen a napon.

A 2. zászlóalj Csepelre indult, ahonnan aggasztó hírek jöttek. Az ellenforradalmárok megszállták a rendőrséget, a pártházat és a tanácsházát. A zászlóalj — egy harckocsi zászlóaljjal megerősítve, délután megszállta a Csepel Vas- és Fémműveket, az ottlévő kisszámú ellenforradalmárt lefegyverezte, s készült a másnap reggeli támadásra.

Közben az 1. és a 3. zászlóalj már megtisztította a Könyves Kálmán körút, az Üllői út, a Hámán Kató utca és a Sorok-

sári út területét. Később a szovjet parancsnoksággal együtt lefegyverezték az ellenforradalmárokat a Liliom, a Bokréta és a Tűzoltó utca környékén.

Hodosán őrnagy felhívta a Kilián laktanyát. Maléter helyettese, egy százados jelentkezett.

— Helyzetjelentést kérek! — mondta az ezredparancsnok.

— Mindjárt hívom Maléter ezredest, ő majd beszél önnel — így a százados. S Maléter oda is ment a telefonhoz. Közölte, hogy „az ellenforradalmárok kifüstölése már folyamatban van, az épület fél szárnyát már megtisztították tőlük".

— Küldök embereket! — javasolta Hodosán őrnagy.

— Ne küldjön, megbirkózunk velük mi magunk is — tiltakozott Maléter. — Inkább lőszert kérünk!

— Csak emberekkel együtt küldök.

S Maléter akkor azt válaszolta, hogy akkor a lőszer sem kell. Nem bízott a halasi katonákban, már hallotta a híreket.

Az ezred parancsnoka hiába kért ezen a napon és másnap is engedélyt a Honvédelmi Minisztériumtól, hogy kifüstölhessék a Kilián-laktanyát és a Corvin-közt, az ellenforradalom tűzfészkeit, nem mentek bele, azt válaszolták, hogy Maléter ezredes majd rendet csinál. Pedig az ezred előtt egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy Maléter megszegte az esküt, átállt a nép ellenségeinek oldalára. Állandóan lőszert és fegyvert kért az ezredtől, de amikor Hodosán őrnagyék azt válaszolták, hogy csak emberrel együtt küldenek, elállt kívánságától.

Közben az ezred 2. zászlóalja rohammal visszafoglalta a csepeli Rendőrség és a tanács épületét. Itt 18 foglyot ejtettek, 300 fegyvert és igen sok lőszert szedtek össze. Itt fogták el Kalamár elvtárs, a csepeli tanácselnök gyilkosát is. Őt is átadták az ügyészségnek és az szabadon bocsátotta . . .

Az ezred parancsnoka újabb és újabb javaslatokat tett a Honvédelmi Minisztériumnak az ellenforradalmárok elleni harcra. Teljes kijárási tilalmat kértek, mert az ellenforradal-

márok kitűnően felhasználták, hogy kenyérért, élelmiszerért hosszú sorok állnak az utcákon, s miután tüzet nyitottak a katonákra, hirtelen elbújtak a sorok mögött. A kijárási tilalom elrendelése azonban késett, helyette különböző prolongációs közlemények keserítették el az ezred tisztjeit és harcosait.

Közben a HM parancsot adott az ezrednek, hogy 30-án szedje össze a fegyveresektől a fegyvereket, mert a megállapodás értelmében ezeket a magyar hadsereg csapatai előtt leteszik. A felderítők erre azt jelentették, hogy a fegyvereseknek eszük ágában sincs letenni a fegyvert. Hodosán őrnagy felhívta a Honvédelmi Minisztériumban Szűcs ezredest, s közölte, milyen jelentéseket kapott. Szűcs — az íróasztal mögül kinyilatkoztatta, hogy nyugodjanak meg, le fogják tenni. Az események később az ezred parancsnokait igazolták, akik nem tárgyaltak az ellenséggel, hanem meg akarták semmisíteni.

Rövidesen beigazolodott, hogy alapja van annak a gyanúnak, hogy Maléter áruló. Az ezredes előbb ugyan váratlanul telefonon kérte, hogy Hodosán őrnagy ezrede és Solymosi alezredes VIII. kerületben állomásozó páncélos egysége támadja meg a laktanyát, de később telefonon visszavonta kívánságát. Este Hodosán őrnagy felhívta Malétert, hogy valljon színt.

Maléter válasza:

— Én a magyar néphadsereg ezredese vagyok, magyarra nem lövök!

Hodosán őrnagy nyugodt hangon mondta:

— Akkor ön átállt az ellenséghez, közönséges ellenforradalmár!

— Majd elválik, hogy ki ellenforradalmár — hebegte a hazaáruló ezredes.

Maléterék megpróbálták megagitálni Bata hadnagyot, az ezred tisztjét, hogy géppuskás szakaszával együtt állomásozzon a Kilián laktanyában. Bata hadnagy megkérdezte parancsnokát, s miután bevonulási parancsot kapott, késede-

lem nélkül bevonult az ezredhez, tovább harcolni az ellenforradalom ellen.

A hadseregben ekkor már sorra alakultak a „forradalmi katonatanácsok". A Kiss János laktanyában elhelyezett többi alakulat is megválasztotta a tanácsokat. Az ezred néhány harcosa szóvátette, hogy náluk miért nincs választás. Az ezredparancsnok és a politikai helyettes elment a katonák közé. Csak néhány szót szóltak, arról, hogy a katonaság úgy katonaság, ha mindenki teljesíti a parancsot. Választhatnak tanácsot, de akkor az ezredparancsnok elhagyja egységét. A katonák azt válaszolták, hogy megértik, miről van szó, nem kell nekik tanács. Később, amikor a HM parancsára mégis sor került a megválasztásra, a tanács soraiba az ezred parancsnoka, helyettese és legjobb tisztjei kerültek — a harcosok annak alapján választották meg a tanács tagjait, hogy ki milyen magatartást tanúsított Pesterzsébeten az ellenforradalmárok elleni harcban.

A Honvédelmi Minisztérium ekkor már „magára talált". Csakhogy akkor már a Király Bélák voltak az urak. Sorra érkeztek a parancsok az ezredhez, miként működjenek együtt a „nemzetőrökkel", mit tegyenek a „forradalom árulói" ellen és így tovább. Nos, az ezred tisztjei „teljesítették" ezeket a parancsokat.

Amikor pedig a Honvédelmi Minisztérium november 4-én hajnalban riadóztatta az ezredet, hogy harcoljanak a szovjet hadsereg ellen, Hodosán őrnagy jelentette, hogy a riadót végrehajtották, s maga is nyugodtan lefeküdt szundikálni, minthogy a katonái is nyugodtan aludtak. A katonák később, amikor felkeltek, tudomást szereztek a forradalmi munkás-paraszt kormány megalakulásáról. Az új kormány nyilatkozatát a tisztek a rádió alapján gyorsan leírták, s máris a harcosok között voltak. Arról beszéltek, hogy annyi árulás ellenére sem veszett el Magyarországon a munkáshatalom, most már ismét jó kézben lesz az ország sorsa.

Később egy szovjet őrnagy jött az ezredparancsnokhoz. Kérte, hogy az ezred — olyan zavarosak a viszonyok, hogy másképp nem tehetnek — tegye le a fegyvert. Hodosán őr-

nagy kérte, hogy a csapatzászlót hagyják meg. A szovjet tiszt beleegyezett. A katonák rendben felsorakozva elhelyezték fegyvereiket az egyik szobában, s amíg Budapesten voltak, ők őrizték azokat.

S az első magyar katonai egységek között voltak, akik ismét kézbefogták a fegyvert. Részt vettek a „kesztölci köztársaság" ellenforradalmárainak lefegyverzésében, biztosították, hogy az ellenforradalmi terroristák ne gátolhassák meg a bányászokat a munka felvételében.

Az ezred — híven a honvédeskü szavaihoz: „az ellenséggel soha a legkisebb egyetértésbe sem bocsátkozom" — egy percig sem tárgyalt az ellenforradalmárokkal, az árulókkal. Amikor a parancsokat már a munkáshatalom ellenségei osztogatták, híven a szabályzatokhoz, megtagadták azok teljesítését.

S az ezred, miként az ellenforradalmárok elleni harci parancs teljesítésével, az ellenforradalmárok adta parancsok megtagadásával, elszabotálásával hű maradt esküjéhez.

Azt mondja Hodosán őrnagy és Asztalos százados, a politikai helyettese, hogy ezek az októberi napok minden szemlénél jobban megmutatták, milyen kiképzést kaptak az ezred katonái, minden vizsgánál jobban megmutatták, mit tudnak a harcosok, minden jelentésnél világosabb választ adtak: milyen a katonák szelleme.

Nem tudom, milyen gondolatok kergetőztek az ezredparancsnok fejében, amikor ott, Pesterzsébeten, a Juta dombóknál parancsot adott katonáinak, hogy vegyék fel a harcot az ellenforradalmárokkal. Nem is kérdeztem, hiszen alighanem ő maga sem tudna most már képet adni annak a pillanatnak a töredékéről, amelyben három kérdésre kellett választ adnia önmagának: felvegye-e a harcot az ellenséggel, ha igen, milyen módon, s az ezred fegyelme, harci készsége alkalmas-e az ellenség legyőzésére?

A katonák — mint a „Harchoz!" vezényszó elhangzása előtt parancsnokuk — világos választ adtak mindhárom kérdésre, ők nem vezényszóval, hanem fegyverrel juttatták kifejezésre véleményüket. Felvették a harcot, mégpedig a kér-

lelhetetlen harcos módján, s bebizonyították, hogy az ezred fegyelme, harci készsége töretlen, nem törheti meg semmiféle demagógia, semmiféle agitáció.

Most, így utólag visszagondolva a dolgokra, világosnak tűnik, hogy a halasiaknak harcolniuk kellett az erzsébeti fegyveresekkel. Nemcsak azért, mert azok támadtak, hanem azért is, mert azok ellenforradalmárok voltak, akik nem érdemelnek kíméletet. De gondoljunk csak vissza azokra a napokra. Gondoljunk vissza arra a zűrzavarra, amely beférkőzött mindenhová. Vajon miért rekedt a halasi ezred sorain kívül?

Hodosán őrnagyék azzal indultak útnak Budapest felé, hogy tisztában voltak az ellenforradalom taktikájával. Tisztában voltak azzal, hogy senki sem beszél a kapitalizmus visszaállításáról, senki sem kérkedik azzal, hogy nyilas, hogy a szocializmus ellen tör. A parancsnok és a politikai apparátus indulás előtt és az egész út alatt nem mulasztott egyetlen pillanatot sem, hogy felhívja erre a katonák figyelmét. A katonák értettek a szóból, s nem inogtak meg, mert tudták, hogy miről van szó, de azért sem, mert vasfegyelem jellemezte az ezredet.

Vasfegyelem.

Az a katona, aki vajszívű, hamar elvész, az a parancsnok, aki engedékeny, saját katonái vesztét okozza. Hodosán őrnagy és tisztjei nem tartoztak ezek közé. Ezredparancsba írták: amelyik katona a fegyverét eldobja, átadja vagy átszökik az ellenforradalmárokhoz, azonnal a parancsnokhoz kell kísérni, s ha ez nem lehetséges, azonnal agyon kell lőni. Kihirdette, hogy a vörös csillagos sapkajelvényt az ezredparancsnok parancsa nélkül senki a sapkájáról le nem veheti, s másoknak sem engedheti meg, hogy levegyék. Aki pedig a parancsot megszegi, a harci feladatra induló ezredet elárulja, az árulókhoz méltó módon, halállal lakol.

Ott, Erzsébeten nemcsak az bizonyosodott be, hogy szinte rajongásig szeretik a katonák tisztjeiket, életüket kockáztatva álltak bosszút Juranovics százados haláláért, hanem az is, hogy milyen fegyelemmel viseltetnek olyan helyzet-

ben is, amelyben ők maguk nem látnak, illetőleg nem láthatnak tisztán, de követik parancsnokaikat. Az ezred parancsnokai elmondták, hogy nem egy erzsébeti fiú volt a harcosok sorában, aki a többiekkel harcolt Erzsébeten — az erzsébetiekkel szemben. Elmondták, hogy az ezrednek mind a 12 harcosa, aki Pesten töltötte szabadságát, a parancsra haladéktalanul bevonult az akkor már a fővárosban állomásozó egységhez. Amikor két, egységtől elmaradt és az ellenforradalmárok oldalára átállni kész katona az ezredparancsnoktól parancsot kapott, hogy másnap reggel jelentkezzék nála, jelentkezett. A zűrzavar, a sorozatos parancsmegtagadások napjaiban sem merte megtenni, hogy az előírt időben, szabályszerű öltözékben, sapkáján a sapkarózsával, szabályszerűen begombolkozva és kitisztított csizmával ne jelentkezzék az ezredparancsnoknál.

Öröm hallgatni, hogy az ezredparancsnok miképpen beszél katonáiról, tisztjeiről. Ez a kérlelhetetlen katona, aki szigorú parancsban szabta meg, hogy az árulókat végezzék ki, milyen szeretettel és rajongással beszél katonáiról.

— Az embereken nem múlott! — ismétli újra és újra. — Az embereken nem múlott, megfékeztük volna az ellenforradalmat!

Az ezred munkás- és parasztfiatalokból állt. Pádár Ottó tizedes battonyai szegényfiú, parasztemberek a szülei. Ramasz Imrééknek Pusztaföldváron van öt hold juttatott földjük. Pusztai József Nagyszénáson lakik, gépkocsivezetői tanfolyamot végzett bevonulása előtt, azt választotta életpályául, amitől most sebesülése miatt örökre el kell búcsúznia. És sorolhatnók tovább az ezred katonáit, de a tisztjeit is — mind munkás- és parasztfiú: úgye, csak drága lehet számukra a néphatalom? Pádár, Ramasz, Pusztai súlyosan megsebesültek az ellenforradalommal vívott harcban, tizenhetedmagukkal már soha életükben nem lesznek testileg teljes értékű emberek. De nem sajnálják az elhullatott vért, mint ahogy társaik sem menekültek gyáván a sebesültek sorának láttán. Mindenük, egész életük a munkáshatalom, úgy gondolkoz-

tak, hogy mit ér az élet, ha a munkások és parasztok állama elvész.

Ezek a fiúk magyar emberek, itt nőttek fel, ki a Duna—Tisza közén, ki Budapesten, ki a Dunántúlon, ki másutt a magyar földön. Hányan és hányan mondták nekik, hogy „magyarok vagytok, miért lőttök a magyarra?" A nemzeti színű mezbe burkolt ellenforradalom hányszor és hányszor próbálta őket megtéveszteni az álhazafias jelszavakkal.

Csakhogy az ezred katonái nemcsak bátorságból és fegyelemből, hanem hazafiságból is jól vizsgáztak. Magyar lőtt a magyarra?

Hodosán őrnagy nevet:

— Tudja, ezt a leckét már megtanultuk. Az igaz, hogy magyarok vagyunk mi is, meg herceg Eszterházy is. Magyar volt Héjjas Iván és Franczia Kiss Mihály is. Csakhogy mi a magyar embert nem arról ismerjük fel, hogy magyarul beszél. Eszterházyék a magyarok tízezreit dolgoztatták éheztetve a birtokaikon, Héjjas és Franczia Kiss az igazi magyarokat gyilkolta halálra. Ilyen alapon magyar Mártonffy, Barna földbirtokos úr is, akinél én odahaza, Kőrösszakálon cselédeskedtem. Magyar volt az édesapám is, aki hét gyermekének még becsületes karéj kenyeret sem tudott szelni. Azért fájt volna a szívem, mert olyanokra lőttem, akik belőlem ismét cselédet akartak csinálni, Franczia Kissből pedig ismét bandafőnököt?

És Hodosán őrnagy katonái is — jóllehet korban fiatalabbak és tapasztalatokban szegényebbek parancsnokuknál — hamar megtanulták ezt a leckét. Hiszen az Erzsébeten elfogott ellenforradalmárok is magyarságukra hivatkoztak, lobogtatták a magyar zászlót, s nem sajnálták a torkukat a Himnusztól és a Szózattól sem. A halasi lövészezred katonáinak szent a háromszínű lobogó, szent a Himnusz és szent a Szózat is. Csakhogy a csavargó csavargó, az ellenforradalmár ellenforradalmár marad akkor is, ha ezekkel próbálja is álcázni magát.

— Meg aztán — folytatja Hodosán őrnagy — mi nem lőttünk senkire, amíg ránk nem lőttek. Oszlattuk a tömeget,

fegyvertelenül, mert a nép érdeke így kívánta. Amikor pedig ránk lőttek, nem maradtunk adósak. Nem követjük azokat a krisztusi szavakat, hogy „aki téged kővel dob meg, dobd vissza kenyérrel". De követtük azokat, amelyek azt mondják: „aki kardot ránt, kard által vész el". Egyetlen nyugtalan éjszakám sem lesz azért, mert veszteségeket okoztam az ellenforradalmároknak. De míg élek, büszke leszek arra, hogy az ezredem így mutatkozott be!

Hányan és hányan mutatkoztak be az ezred névtelen tisztjei és harcosai közül is a parancsnoknak. Pető hadnagyot előljárói alig ismerték, akkor avatták, még csak rövid időt töltött az alakulatnál. S a harcban olyan helytállást mutatott, hogy egyszeriben kivívta a bizalmat, a megbecsülést. Sokan akadtak, azok közül, akikben nem bíztak a parancsnokok, akik az októberi napokban mégis bebizonyították, hogy helyén van a szívük. Mások — jóval kevesebben — viselkedésükkel megcáfolták a róluk előzőleg alkotott jó véleményt. Kovács százados, a törzsfőnök, az erzsébeti harcot gyáva módon, kocsija mélyén remegve élte végig. Egy karcolás sem esett rajta — s mégis súlyosan megsebesítette őt saját gyávasága. Az ezred a gyávát kivetette soraiból, leszerelték, nincs helye a hős ezredben.

Azt mondják Hodosán őrnagy elvtársék, hogy sohasem várták könnyebb szívvel az újoncok bevonulását, mint az idén. Hiszen a harcosoknak most már nemcsak beszélni tudnak a helytállásról, hanem példákra is tudnak hivatkozni. Pető hadnagy harcosai például csak bízhatnak parancsnokukban — ez az ember bebizonyította, hogy nemcsak kiáltja, hogy „Utánam!", hanem elsőnek is rohamoz. S hány ilyen hőst ismer az ezred története!

Ezt a történetet vérrel írták, tisztek és harcosok, munkások és parasztok fiai, október vérzivataros napjaiban.

Pintér István

Mint az Írószövetség egykori MDP-titkárának — talán kötelező vezeklésképpen — a szokványos bárgyú „hogy vagy?", „mi újság?" kérdésekhez az utcán szembejövő ismerőseim gyakran odabiggyesztik: „Mi van az írókkal?" Barátságtalanul szoktam a kérdésre válaszolni.

Megmondom azt is, miért. Ha az említett járókelők komolyan érdeklődnének írók és írások sorsa iránt, akkor név szerint kérdeznék meg, kire kíváncsiak. Mert biztos, hogy például Kassák Lajos a kérdés pillanatában másképpen érzi magát, mint mondjuk Földeák János, és Gellért Oszkár hogylétét sem tudom egy kalap alá vonni teszem Palotai Borisévaval. A kérdés mögött többnyire inkább az rejlik, mondd meg sebtiben, ki vívódik, ki tévelyeg, ki áll ellen, ki van becsukva, ki disszidált?

Ugyan, mi kíváncsiskodni való van azon, hogy egy volt kommunista, író vagy nem író meginog, vagy átmegy az ellenség táborába. Én nem tudok, csak szomorkodni ezen. Akkor is, ha egyikük-másikuk csak képmutatásból volt egykor kommunista. Akkor is, ha a régi vezetés által elkövetett hibák és bűnök ingatták meg. Enczi Endréről például mindig azt hittem, megingathatatlan kommunista és ha egyszer kitör az ellenforradalom, az utolsó golyóig küzd majd ellene. Úgy bíztam benne, mint a testvéremben. Enczi most az Amerika Hangjában szakképzett antikomintern-agitátorokat meghazudtoló könnyedséggel szór ótestamentumi átkokat a népi demokráciára és élteti a kapitalizmust. Barátom volt, ellenségem lett. Mindenesetre azt megtanultam belőle, hogy nem vagyok való káderesnek. De beszéljek erről az élénk fáj-

dalomról az utcai kérdezősködőknek? Meg sem értenék. Inkább elhárítom az egészet egy udvariatlansággal. Túlontúl érzem ezekben a hűtlenségekben a magam felelősségét is. Te is fiam, Brutus?

Mindez azonban nem mentesíti sem Enczit, sem mást a maga gyalázata alól. Elhiszem, hogy sok ember csalódott, sok volt párttag úgy érzi, kiábrándult. De az ilyen vonuljon vissza, próbáljon új talajt szilárdítani a lába alá, de ne álljon tegnapi meggyőződésének dühödt csahosai közé. Aki tegnap kommunista volt, vagy annak vélte magát, ne üvöltsön ma együtt a Gallicusokkal, a fekete hanggal és Walter Lippmannal sem.

Volt barátom, Enczi, akárhogy is forgatom a dolgot, az ilyen embert hitehagyottnak mondják Magyarországon, éppen úgy, mint Kanadában, Moszkvában éppen úgy, mint Bécsben. Árulás, az árulás. Akad az ilyenből itthon is elég.

Ismerek olyan kommunistaellenes agitátort, aki ma is az MDP révén kapott villájában lakik. Az nem jut eszébe, hogy lemondjon a villáról és magas fizetéséről, csak gyalázkodik. Ha valaki tanulmányt akarna a Rákosi-féle vezetés időszakának rossz káderpolitikájáról írni, azt tanácsolnám neki, járja végig bármely budapesti kerületben a gyárigazgatókat, és nézze meg magatartásukat október 23 óta. Az illető találna sok derék elvtársat, ugyanakkor azonban mennyi gyáva, megalkuvó, hitvány embert is!

Példaképpen hadd mondjam el három szomszédgyár igazgatójának, B.-nek, G.-nek és P.-nek rövid történetét. Mindhárman régi párttagok; működésüket kerületi, budapesti és országos szervek ismerték és méltányolták.

B.-t, a szocialista munka hősét az ellenforradalmárok október végén börtönbe hurcolták. Ott kihirdették előtte hamarosan az ítéletet: november 4-én felkötik. Szerencsére november 4-én egészen más történt és B. kiszabadult. Azonnal belépett a pártba. Találkoztam vele legutóbb a kerületi aktívaülésen. Elmondta, hogy most nyugdíjba küldik.

G. fegyverrel védte a legnehezebb napokban a rábízott gyárat. November második hetében bement a pártközpont-

ba, hogy kezdeményezze a kerületi pártélet megindítását. November derekán meglátogattam. „Nem lépek a pártba, mert elveszítem a munkások bizalmát" — mondta ekkor, nem kis meglepetésemre. Decemberre azonban kiszállt a gőz fejéből. Belépett az MSZMP-be, és csodák csodája — a gyár munkásai most is ragaszkodnak hozzá.

P. a maga kétéves pártiskolájával lefeküdt a gyár kommunistaellenes „munkástanácsának", melyben a munkásosztályt például négy ügyvéd képviselte. P. eltűrte, hogy sárga szakszervezet létesüljön és vad kommunistaellenes uszítás folyjon a gyárban. Mikor aztán kormánybiztos került az üzembe és P. újra érezte a párt erős kezét, — MSZMP belépési nyilatkozatot kért. Persze, a pártszervezet nem vette fel.

Hány ehhez hasonló példa van, főként a fővárosban! Hány rongyembert emelt magasra a talpnyalókat kedvelő korábbi vezetés, és hány szilárd, szókimondó elvtársat szorított háttérbe és taposott le!

Nem akarom persze azt állítani, hogy az a hatszázezer ember, aki október 23-án még MDP-tag volt és ma párton kívül maradt, mind hitehagyott és áruló. Rettenetes megrázkódtatás érte a párttagokat, nem mindenki bír ki ennyit. Idő kell, tettek kellenek, hogy a megkavarodottak többsége rendbe jöjjön. A tagság is szervezeti szabályzatot, pártprogramot sürget. Sokhelyütt még burkolt ellenforradalmi terror uralkodik, másutt karrierista vagy szektás elemek akadályozzák a kibontakozást. Sok cselekedet, szeretetteljes foglalkozás kell ahhoz, hogy a megzavart, becsületes emberek visszataláljanak a párthoz. Mellékesen, minden külön értesítés helyett: ez vonatkozik a volt MDP-tag írók jelentős részére is. Ki-ki eldönti majd, mi illik jobban hozzá, életéhez, a párttagság vagy a pártonkívüliség. Sokan felismerték már az írók közül is, hogy a pártban a helyük. Legutóbb örömmel olvastam Nagy Sándor cikkét a február 24-i Népakaratban. Nem mindenben értek vele egyet, abban azonban mindenesetre, hogy vívódásai eredményeképpen a kommunista író rögös útját választotta újra. Egyre többen fogják

belátni, hogy nem lehet hű a munkásosztályhoz, sem a parasztsághoz, aki nem segíti aktívan a pártot. Csak akkor lehet valaki igazán jó fia népének, ha egyben a párthoz is hűséges. Amíg erre a volt MDP-tagok rá nem ébrednek, maradjanak csak kívül az új párton.

Ma párttagnak lenni nem könnyű dolog. Hangos ellenségek, lassan józanodó barátok közt kell ma a kommunistának helytállni a meggyőződéséért. De ismerek a Beloiannisz-gyárban egy fehér hajú munkásasszonyt, akit tejfeles szájú ficsúrok fenyegetnek, mégis fáradhatatlanul hirdeti a párt programját. Ismerek a Kismotor- és Gépgyárban olyan intéző bizottsági tagot, akit a fasiszták a napokban megleptek az utcán és összevertek. A Lágymányosi Dohánygyárban az intéző bizottság elnökét bosszúból rosszabb munkakörbe helyezték a „tiszta demokrácia" bajnokai. Ismerem Straszi bácsit a Kismotorból, akit a munkástanács kitett a gyárból, mert kommunista, de egy percig sem hátrált meg előttük. Ismerek 70 éves karhatalmistát. Ezrével vannak, akiket a nehézségek nem tántorítanak meg, de megerősítenek.

Aki elüldögél mostanában egy-egy kerületi MSZMP-szervezet adminisztrációjában, sok mindent meglát, ha akar. A mi kerületünkben is így van ez. Egy nagy jövedelmű ktsz vezetőinél például meglepődtem, mikor 2 és 5 forintos tagsági bélyeget kértek, és meghallgattam azt a munkanélküli tisztviselőt, akinek azt a tanácsot adták, siessen fizetni, mert ha újra állást kap, nem kaphat 2 forintos bélyeget. De láttam azt az öreg utcaseprőt is, aki havi 800 forintjával nem akart elfogadni 5 forintos bélyeget. Szégyellené, hogy ilyen keveset ad a pártnak. Láttam azt a munkahelyéről kitett kommunistát, aki 30 forintot fizetett, amíg dolgozott, most meg nem volt hajlandó kevesebbet fizetni 50 forintnál. Apróság a tagdíj, mégis sokat elárul. Elmond egyet-mást arról, kinek menynyit jelent a párthoz való tartozás.

Soha ilyen káderezést, mint manapság! Mennyivel többet mond meg most mindenkinek a cselekedete önmagáról, mint a nemrég elégetett, kiosztott káderanyagok. Nemcsak a párt történetének, de mindenki élettörténetének új fejezetét írjuk.

A Mahabhárátát, a hinduk 3600 éves eposzát olvasom. A gyönyörű mű végén irdatlan sivatagon haladnak át az eposz hősei, a Pándava-testvérek. A nélkülözések következtében először a lágyszívű Draupadi királykisasszony esik el. Utána a bátor Szahadéva marad holtan a sívó homokbuckán — eltitkolt büszkesége húzta a földre. Meghal Nakula — abban tévedett, hogy szépsége örökké maradandó lesz. Ardzsuna egyszer hazudott életében, Bhima torkos volt — apró hibájuk miatt nem érhették el élve a sivatag végét. Csak Judhistira, a tiszta, az erős halad át törhetetlen bizalommal a roppant kietlenségen és ér el az örökkétartó boldogságba.

Pártunk útjára pillantsunk vissza egy percig. Hány nagyszerű harcosunk fekszik mozdulatlanul a porban! Hány hősünk esett el ebben a 39 éve tartó nehéz menetelésben, a párt általános, a saját kis hibái miatt! És mennyi eltévelyedett, hatalomtól megkótyagosodott, ellenséghez átpártolt árnyék hever utunk ködében! Biztos, a holnapot sem szórja fel senki rózsákkal a kommunisták lábai számára.

Mégis, előre kell nézni, előre kell menni. Nehéz, nagyon nehéz a szocializmusért folyó harc. Csak azok győzhetik le a nehézségeket, akik hűségesek maradnak Leninhez.

Máté György

Az alábbi írás igaz történetről szól. A szereplők élő személyek, csupán azért változtattam meg nevüket, mert néhány hét távlatából nehéz ellenőrizni minden szó, minden indulat valódiságát.

*

A tantestület ülésén a hangulat épp oly borús volt, mint az égbolt azon a szomorú, október végi napon. Távolról idehallatszott a fegyverek tompa döreje, a teremben pedig a K. utcai általános iskola „forradalmi bizottságának" szava dörgött.

Széphegyiné, a tantestület egyik tagja beszélt. — Tudják a kollégák, hogy én mindig becsületes magyar voltam — kezdte remegő hangon. — Annak idején kényszer hatása alatt léptem be a kommunista pártba. Hogy férjem hamarabb hazajöhessen a hadifogságból. Azzal is tanúsítom szavaim őszinteségét, hogy itt, a kartársak előtt összetépem párttagsági könyvemet. Semmi közöm sincs a kommunistákhoz. Szentül hiszem, hogy azok a kartársak, akik párttagok voltak és magyarnak érzik magukat, ugyanígy cselekszenek.

Halk moraj, itt-ott mozgolódás követte e szavakat. S most az asztal végén szót kért valaki. Felállt egy galambősz hajú, éles arcvonású, szikár asszony.

— Nekem nem kell bizonygatnom becsületes magyarságomat — szólt Halász Lászlóné. — Valamennyi ismerősöm és néhány évtizedes munkásságom igazolja ezt. Magam is éreztem kényszert, amikor beléptem a kommunista pártba. Lelkiismeretem kényszerét, meggyőződésemét, hogy hűségesen szolgáljam ennek a népnek, ennek az országnak érdekét. Az én kényszerem nem időleges. Nem múlik el egy életen át. Elv-

hű kommunista voltam, vagyok és leszek halálomig. Én is magyar vagyok, magyar kommunista. Én nem tépem össze tagkönyvemet, nem vágok el semmilyen pártköteléket, még ha megköveznek is ...

Szólt és leült.

Azóta hetek teltek el, medrébe terelődött az élet. Megéledt az iskola is. A mulasztottak pótlása, a tüzelő megszerzése meglehetősen nehéz, de sokkal könnyebb, mint megteremteni a feldúlt lelkek nyugalmát.

Egyszer Mátyás Mária, az iskola általánosan tisztelt igazgatónője behivatta Halásznét az irodába.

— Mondd meg őszintén, nem húzódoznak tőled a kollégák vagy a gyermekek? — kérdezte.

Halásznénak jólesett az érdeklődés. Hogyne bízott volna teljesen vezetőjében, aki korábban maga is párttag volt, s akivel mindenkor megosztotta a nagyszerű hivatás gondját, baját. Nem felelhetett mást:

— Nem, nem tapasztaltam semmit.

— Nem vetted észre, hogy bojkottálnak? — érdeklődött tovább az igazgatónő.

Halászné elkomorult; néhány pillanatig tépelődött. Felidézte a legutóbbi napok minden mozzanatát. Évtizedek alatt kifinomult pedagógiai és pszichológiai ösztönével kutatott. Határozottan válaszolta:

— Nem, nem vettem észre!

A csengetés végén lépett ki az irodából. Kimért léptekkel indult fel az emeletre, a negyedikes fiúkhoz.

De mi ez? Az emeleti fiúk nem is hederítettek a csengetésre: mind kint tolongott a folyosón. Egyikük a kanyarnál leskelődött: őrá várt. Amikor fellépett az utolsó lépcsőfokra, éktelen sivítás, füttykoncert hangzott végig a folyosón. Egy pillanatig megkövülten állt, majd szólni akart. Ekkor valaki felkiáltott: „Le a sztálinistákkal! Vesszenek a sztálinisták!" S 400 kisdiák, alig-alig nyiladozó értelmű fiúcska bősz politikai arénává változtatta az iskola folyosóját. Harsogott a zagyva jelmondat: „Le a sztálinistákkal!"

Aki évtizedeket töltött gyermekek közt, sok örömet és sok

kudarcot élt át. De Halászné, a gyermeklélek nagy ismerője, még nem találkozott ilyen viharral. Nem, nem a gyerekeket hibáztatta. Nem haragudott rájuk. Ők csak lelkiismeretlen, hamis emberek áldozatai. Nagyon fájlalta ezt. Legyőzte felindultságát, s beterelte tanítványait az osztályba.

Mint a kertész, aki féltő gonddal ápolgatja növényeit, s a vadhajtások nyesegetésekor is jóságosan nyúl hozzájuk, szívesen, szerétettel fordult a lassan-lassan lecsendesedő nebulókhoz:

— Nézzétek, gyerekek, én nem kérdem, ki biztatott benneteket. Azt sem tudom, mit akartok... — kezdte, amikor szinte kórusban hangzott a válasz:

— Sztrájkolunk!

— Helytelenül cselekszetek! — válaszolta Halászné. — Nem is illik ez hozzátok. Jó szüleitek, akik táplálnak és ruháznak benneteket, keményen dolgoznak. Ne legyetek hálátlanok, hiszen szüleitek minden vágya, hogy jól tanuljatok, hogy felkészüljetek az életre. A ti kötelességtek a tanulás.

Zsibongás fogadta e szavakat. Nem lett foganatja a jó szónak.

Halászné lesietett az igazgatónőhöz; közölte vele a történteket. Rögtön visszatért. Mintha semmi sem történt volna, az osztály csendes volt. Halászné leült. Felütötte noteszét, s felelésre szólított egy fiúcskát.

Ő kérdezett — a gyerek hallgatott. Tovább kérdezett — amaz tovább hallgatott.

— Hozd ki ellenőrző könyvedet, fiacskám! — szólt ismét.

— Nincs itt!

— Dehogy nincs. Itt kell lennie. Hozd ki táskádat, majd megnézem!

— A táskám sincs itt, mert mi sztrájkolunk! — jelentette ki a fiú, mintha valami dicsőséges fegyvertényről adna számot.

— Úgy! Szóval nincs itt a táskád! Még kié nincs itt?

Felállt az egész osztály.

Mit tegyen most a pedagógus? Taposson-e bele abba az egyébként nagyszerű emberi érzésbe, amelyet összetartás-

nak, szolidaritásnak hívnak? Ha nem tépi szét a hamis illúziókat, le kell mondania arról, ami nélkül szülő és pedagógus nem lehet meg: a tekintélyről. Magyarázza-e, hogy van becsületes összefogás és van betyárbecsület?

Vajon mire gondolt Halászné, amikor dermedten ült a tanítói székben. Mérlegelt-e, nem? Valami hatodik érzék sugallatára hallatlan magabiztossággal megszólalt:

— Nincs itt a táskátok? Na, nyisd csak ki, fiacskám, a szekrényt — intett az első pad szélén ülő fiúnak.

Kinyílt a szekrény: benne volt a félszáz iskolatáska. Halászné egy megszállott nyugalmával kiosztotta a táskákat.

De az eset bonyolódott. Ő most hazugságon érte tanítványait, s azok megsejthetik sérelmüket. Honnan tudnák, hogy milyen fonák helyzetbe sodródtak?

— Gyerekek, ma nem megyünk tovább, hanem beszélgetünk — próbálta feloldani a feszültséget. — Mondjátok el szépen, mi a baj? Hogyan dolgozhatnánk, tanulhatnánk jobban.

Az értelmes gyermekarcokon már-már elernyedtek a síró- és nevetőizmok; a szempárok a tanító nénire terelődtek.

De az egyik sarokban felkiáltott egy fiú:

— A tanító néni tisztázza magát!

— Nem értelek, édes gyermekem! Mit mondasz?

— Azt, hogy maga kommunista!

A teremben újra felcsapott a lárma.

— Gyerekek, figyeljetek! Én szívesen elbeszélgetek veletek erről. Mindenről. Erről is. Úgy gondoljátok, rossz nektek, hogy én kommunista vagyok?

Nem folytathatta. „Ávós a férje!" „Elviteti a gyerekeket az iskolából!" Ilyen kiáltások röpködtek a teremben.

Halászné szavai belevesztek a lármába.

A méhkas felbolydult, a méhek kiröppentek.

Az igazgatónő kitűnő pedagógus és tapintatos ember. Hogy, hogy nem, helyreállt a rend. Mintha elcsítultak volna a kedélyek. Mintha ...

Néhány nap múlva szép téli idő köszöntött a fővárosra. Sűrű pelyhekben hullott a hó. Ilyenkor éppoly nehéz féken tartani a gyerekeket, mint az édes májusi napfény idején. A

pedagógus jól látta, hogy neveltjei vágyakozva ki-kitekintgetnek az ablakon. Valamelyikük végre ki is mondta szívük vágyát:

— Hadd menjünk le! Hógolyózni szeretnénk!

Kórusban csivitoltak rá: — Tessék lejönni velünk.

Halászné elérzékenyült. Győzött! Játszani hívják! Tehát szeretik! Pajtásuknak is érzik nevelőjüket, ez jó. Ez nem árt tekintélyének.

— Gyorsan öltözködjetek fel — szólt. — Vonuljunk le csendben az udvarra.

Ő is ment velük, felsőkabát nélkül.

Megindult a hócsata. Játék az egész. Csak véletlen lehet, hogy megdobálják őt is. Nevetséges gyerekcsíny. De a hógolyók most már mind egy cél felé repültek. A tanító nénire. Aztán, amikor a porhó már nem pergett le, hanem itt is, ott is rátapadt fekete klott köpenyére; amikor a hógolyózápor fergetegében némán és egyedül állt, mintha véletlenül letörölné az ősz hajáról lefelé szivárgó hólét: lassan szétmorzsolta kibuggyant könnyeit.

Vesztett! Nem játszani hívták! Nem szeretik. Nem pajtásnak, nem nevelőnek tekintik, hanem ellenfélnek.

Most egy hógolyó szemöldökei közé csapódott. A hólepte fehér földre vércseppek hullottak.

Ekkor halántéka is megsajdult: ott is eltalálta egy hógolyó. De nem, nem menekülhet el.

Az egész iskola látta, hogyan állt a hó kavargásában és a megvadított gyermekek hajigálása közepett egy galambősz asszony. Leszegte fejét. Amint lepillantott a földre, tekintete ráesett egy hógolyóra. A hólabda olvadozni kezdett, s megmaradt belőle egy félökölnyi kő...

*

A történet vége nagyon prózai. Csak annyi benne a pátosz, hogy Halászné szívében nem aludt ki a gyermekei, tanítványai iránt érzett forró szeretet. Nem, nem haragszik rájuk.

Most is csak ezt hajtogatja: — Úgy éreztem, a szívemet

találták el. Nem a gyerekek, hanem, akik megmérgezik a gyermeket.

Építeni nehéz, rombolni könnyű. Ledőlt épületek, feltépett úttestek és felzaklatott gyermeklelkek igazolják ezt.

Vigyázzatok a gyermekekre! A gyermeklélek nem lehet politikai tényező!

Szántó Jenő

Felvételét kéri a pártba Clermont Margaret.

Egyszerűen öltözött, barnahajú nő áll fel és halkan belekezd önéletrajzába.

— Birminghamban születtem ...

Clermont Margaret Birminghamból — nem mindennapos az ilyen felvételi kérelem a Keleti Károly utcában. Néma csend lesz. A II/2-es körzet tagsága feszülten figyel a beszélőre.

— Szüleimet tizenhat éves koromban elvesztettem, kenyér után kellett néznem. 1938-ban, mint fiatal lány Magyarországra kerültem gyerekek mellé nevelőnőnek.

Clermont Margaret halkan, szaggatottan beszél, remegő hangja szorongást, felindultságot, belső küzdelmet árul el. Az intéző bizottság tagjai az elnöki asztal felől meleg tekintettel bátorítják: „Beszélj csak bátran, barátok között vagy!" Ők nem most ismerkednek Clermont Margarettel, beszéltek már vele néhány nappal ezelőtt. Nekik már elmesélte szomorú fiatalkorát, keserű harcát a megélhetésért, nehéz munkáját az úri családoknál, mely gyakran oly sok megaláztatással is járt. A tagságból is ismerik néhányan, emlékeznek az MNDSZ-ben végzett munkájára. Tudják azt is, hogy Clermont Margaret az elmúlt években hányszor próbált kopogtatni bebocsátásért a párt ajtaján és hányszor talált — fagyos vagy sajnálkozó — visszautasításra. Csak a modor, a hangnem változott olykor, a lényeg: az elutasítás ugyanaz maradt — gyakran bizony az elutasító jobb belátása, titkon megszólaló lelkiismerete ellenére ... Ők megértik Clermont Margaret szorongását, aki most jutott el először a taggyűlésig, most először nem csukták be előtte az ajtót, puszta neve és szárma-

zása említésére. Megértik, mint azt a sokszor igaztalanul bántott gyereket, aki akkor is riadtan emeli védekezően maga elé a kezét, ha simogatni akarják.

Clermont Margaret, mintha megértené a néma bátorítást, magabiztosabban folytatja.

— A felszabadulás után egy ideig még mint nevelőnő dolgoztam, majd könyvüzletbe, később zenemű boltba kerültem. Megtanultam oroszul és felvettek a Kossuth Lajos utcai Horizonthoz.

Aztán az októberi eseményekre fordítja a szót. Megrázó, ahogyan a Kossuth Lajos utcai Horizont hanglemezbolt vandál megrohanását beszéli el. Könnyek peregnek arcán, amikor elmondja, hogyan tiporták össze Mozart és Beethoven, Gounod és Bach örök muzsikájának kottáit, hogyan pattogtak a pusztító tűzben azok a lemezek, melyeknek hajszálbarázdái Saljapin és Gaszparian hangját, Ojsztrah és Gilejsz feledhetetlen játékát őrizték.

Most már határozottan beszél, hangjából eltűnt a szorongás, teljesen eloszlott az a félelemmel vegyes bátortalanság, mellyel az imént még alig bírt megküzdeni.

Annál nyomasztóbbnak tűnik a terem csendje, amikor abbahagyja mondanivalóját. Az elnök is csak jónéhány másodperc múlva szólal meg.

— Van-e valakinek kérdése?

Egy pisszenés sem hallik. A taggyűlés részvevői a padlóra, vagy az előttük ülő hátára szegezik tekintetüket, a dohányzók — mintha csak most fedezték volna fel — cigarettájuk parazsát nézik elmerülten. Talán nem is hallották az elnök szavait. Más szóra, füllel nem érzékelhető hangra figyelnek most — a lelkiismeret szavára: „Miért is rekesztettük ki ezt az asszonyt magunk közül?"

Végre valaki megtöri a kínos csendet.

— Minek itt még kérdés! Clermont Margaretnek közöttünk a helye!

Nagy taps, örömteli helyeslő taps a válasz.

Clermont Margaret ügyének azonban még nincs vége. Pedig az elnök már a következő tagfelvételi kérelmet terjeszti be és a taggyűlés előtt már másik emberi sors, Barabás

Jánosné nehéz élete kezd kibontakozni. Hamar kiderül, hogy a Sportkórház telefonközpontja kedves Barabás nénijének élete és párthoz való tartozása szorosan egybefonódott Clermont Margaret életével.

Barabás Jánosné egyetlen fia, akit a háború zivatara ragadott el, Clermont Margaret vőlegénye volt. A fiú elvesztése fölött érzett közös fájdalom összekapcsolta a két asszonyt. Clermont Margaret vőlegénye és a ködös szigetországban porladó szülei helyett Barabásnétól kapta meg végre az oly sokáig nélkülözött gyöngédséget. Barabásné viszont saját lányaként szereti Margaretet és van kivel megossza magányát. De ennek megvolt az ára is: Barabás Jánosnét 1947-ben „angol rokoni kapcsolatok" miatt kizárták a pártból.

A taggyűlés egyhangúlag dönt Barabás Jánosné felvétele mellett. S csak ezzel a szavazással zárul le végleg Clermont Margaret ügye is.

Fábián Ferenc

Hát most mondja el nyugodtan, Varga elvtárs, mi nyomja a lelkét.

Szemben velem egy beesett arcú, szemüvege mögött villódzó tekintetű ember ül nyugtalanul. Társbérletben lakik, egy szűkre méretezett személyzeti szobában az Orczy úti egyik bérkaszárnya legfelső emeletén. Havi keresete 800 forint. Egészségi állapota olyan, mint a ruhája: megviselt.

De Varga Imre most nem erről beszél, ahogyan a szerkesztőséghez írott panaszos levelében sem erről írt. Hanem arról, ami neki mindennél drágább: *párttagságáról.*

Az IBUSZ igazgatóságán dolgozik. Ott kérte az MSZMP-be való felvételét, de a taggyűlés elutasította. Ez a nagy bánata.

Mielőtt véleményt mondanánk a számára keserves határozat igazságos vagy igazságtalan voltáról, ismerkedjünk meg Varga Imrével.

Tizenhat éves kora óta — amikor a téglagyárban volt ifjúmunkás — vesz részt a munkásmozgalomban. Budapest X. kerületében ma sok régi elvtárs ismeri őt a közös munkából. A felszabadulás után nyomban belépett a pártba. Határőr lett a nyugati országhatár legnehezebb szakaszán. 1950-ben kizárták a pártból. Miért?

Mint szakaszbizalmihoz, bátran közeledtek a határőrök, megmutatták neki hazulról kapott leveleiket, kiöntötték szívüket. Nehéz a helyzet falun, sok a beszolgáltatás, magas az adó. Varga hangot adott a panaszoknak. Végül „ellenzékiségért", „a pártfegyelem súlyos megsértéséért" kizárták a pártból.

Egy időre összetört. Leszerelték. A villamosvasútnál dolgozott nehéz fizikai munkán. Idegei felmondták a szolgálatot. Baleset érte, hónapokra betegállományba, aztán fizikailag könnyebb beosztásba az IBUSZ-hoz került.

Nem hagyta nyugodni elvesztett párttagsága. Tavaly végre úgy látta, elérkezett az igazságtétel ideje. A párthoz fordult, de rehabilitálására a közbejött események miatt már nem került sor. Féltve őrzi azonban az őt kizáró pártszerv írását arról, hogy akkor „elfogadhatatlan indokok alapján" zárták ki.

Elérkezett október. Sűrűsödtek az ellenforradalom viharfelhői. Varga elvtárs kerékpárra ült, sorra felkereste egykori ifjúmunkás elvtársait. Feleleventve a régi kapcsolatokat, november 1-én megalakították az MSZMP X. kerületi szervezetét. Ezt küldöttség jelentette be a pártközpontban és a parlamentben. A küldöttség egyik tagja Varga Imre elvtárs volt.

Végre helyreállt a rend, s ő megjelent munkahelyén. Fagyos tekintetekkel találkozott. A tél jege könnyebben olvad, mint a megzavart értelem fagya ... Időközben a Molotov téri hivatalból átkerült az igazgatóságra.

Ilyen légkörben készülődtek a taggyűlésre. Minthogy Varga elvtárs régi párttagsága még nem rendeződött, ezért újra kérte felvételét. Járt-kelt az elvtársakhoz, de nem akadt ajánlója. Annak ellenére taggyűlés elé vitték a kérelmet, s egyhangúlag elutasították. Ismét egy „miért?"

Az igazságnak van olyan oldala is, amelyet Varga Imre szemszögéből nézve nem látni. Ez pedig: hogyan vélekednek róla a kommunisták, akik igen nehéz helyzetekben, sokszor személyes bátorsággal szálltak szembe az ellenforradalmi áradattal és hozták létre a pártszervezetet?

Az ideiglenes intéző bizottság elnöke, Lakatos Gyula elvtárs ezt mondja a párttagság véleményéről.

— Azt mondották a kommunisták: igaz, Varga elvtársat meg kell becsülni hűségéért, bátorságáért. De most különösen fontos, hogy olyan emberek legyenek a párt tagjai, akiket a dolgozók tisztelnek, szeretnek. Varga Imre sajnos nem ilyen. Ő minden kérdésben ajtóstúl rohan a házba, dobbal akar verebet fogni. Ez nem vonzó magatartás.

Lukács Béla elvtárs, az intéző bizottság egy másik tagja, aki közel harminc éve párttag, így beszél:

— Varga elvtárs érezhette, hogy mi elvtársiasan, barátian foglalkozunk vele. Becsületességében egy pillanatra sem kételkedünk. Az elvtársi kollektívának az volt a véleménye: igyekezzék megkedveltetni magát, és egy-két hónap múlva, ha megváltozik, kérje újból a felvételét. Mi magunk fogjuk ajánlani, s egészen biztos, a tagság is elfogadja.

Beszéltünk más elvtársakkal, dolgozókkal is. Nem mondhatjuk, hogy Varga Imrét gyűlölet övezi. De közkedveltség sem. Szektás, „balos" — lehetne elintézni két beskatulyázó jelzővel. Sokan vannak így régi elvtársak, nehéz harcok érdemeivel, de magukkal hurcolva magatartásbeli hibáikat is.

Hol van az ő helyük? Kommunistának lenni a többi között azt jelenti, hogy szenvedélyes osztályhűség, s az ellenforradalommal szembeni kérlelhetetlenség hasson át valakit. Ez ma mindennél fontosabb. Ezzel szemben minden más — bármily fontos tulajdonság — eltörpül. Aki kommunista —, márpedig Varga Imre kétségtelenül az — rendelkezik kellő akaraterővel, hogy kisebb hibáit legyőzze, főképpen akkor, ha ebben elvtársai segítik.

Igy lelik meg a Varga Imrék helyüket a pártban és lelkük nyugalmát.

Szántó Jenő

RONTÁS VAN A VARGA CSALÁDON?

Egy hónappal ezelőtt „Miért nem párttag Varga Imre?" című cikkünkben arról írtunk, hogy Varga Imrét, a munkásmozgalom régi harcosát, aki október zivatarában is bebizonyította, hogy helyén van az esze, meg a szíve, munkahelyén, az IBUSZ Igazgatóságon, nem vették fel a pártba, mert „nem közkedvelt". A cikkhez levélben, telefonon és személyesen olvasóink közül sokan tettek észrevételt. Olyanok, akik Varga Imrét sose látták, és olyanok is, akik egy üzemben dolgoztak vele, vagy közvetlenül a pártmunkából ismerik. A sokféle vélemény egy kérdésben világosan megegyezett, érthetetlen, hogy kommunisták nem tettei, hanem valamiféle szimpátia alapján ítélnek meg egy kommunistát, és esetleg hangulatkeltésnek felülve, kirekesztik őt maguk közül.

A napokban szerény külsejű munkásember keresett fel a szerkesztőségben. „Varga Lajos vagyok" — mondta bemutatkozásnál, majd magyarázólag hozzátette — „Varga Imre öccse". Mialatt hallgattam mondanivalóját, nemcsak azon töprengtem, hogy bátyján vagy rajta esett-e nagyobb sérelem, de azon is, mit szólnának a Varga Imre ügyében véleményüket nyilvánító elvtársak, ha öccse kálváriáját is ismernék. Hogyan vélekednének vajon ezek után arról a bizonyos „közkedveltség"-ről, melynek állítólagos hiányát oly igazságtalanul vetették az idősebbik Varga szemére ...

Mert Varga Lajossal is az a „baj", hogy „nem közkedvelt". 1950 óta dolgozik a Műszaki Gumigyárban és bizony sok olyan dolgot vitt végbe, ami egyesek szemében népszerűtlenné tette. Sokáig alapszervezeti vezetőségi tag, majd —

egészen októberig — pártbizottsági tag volt és mindig elvállalta az olyan párt- és gazdasági feladatokat, melyek bizony nem voltak alkalmasak népszerűsége növelésére. Egy alkalommal például a pártbizottság kezdeményezésére egy bizottság rendet próbált teremteni az újítások és az azokért kifizetett összegek dzsungeljében. A bizottság kiderítette, hogy az újítások körül felháborító visszaélések történtek, súlyos ezreket fizettek ki és vettek fel jogtalanul, gyakran nem létező „újítás"-okat is jutalmaztak. A bizottság elnöke Varga Lajos volt. Az ügy persze sok embert kellemetlenül érintett. Akárcsak az a vizsgálat, mely — ugyancsak a pártbizottság kezdeményezésére — megállapította, hogy a gyár egyes vezetői jogtalanul vettek fel 55 000 forint jutalmat az elért nyereségtöbbletért. Kiderült: a „nyereségtöbblet" onnan ered, hogy a formaraktár értéke jóval magasabb, mint amennyire azt a leltározás előtt becsülték. Ezt tüntették fel nyereségtöbbletnek. Az 55 000 forintot a jutalmazottaknak vissza kellett fizetniök. Mindez újabb haragosokat jelentett a pártbizottságnak és Varga Lajosnak.

Úgylátszik azonban, hogy Varga Lajos valósággal kereste az alkalmat népszerűtlensége további növelésére. 1956 október 24-én szembehelyezkedett a gyárban felszínre került uszítókkal. 25-én még sikerült megakadályoznia a vörös csillag eltávolítását, másnap azonban már tehetetlenül kellett végignéznie, hogyan verik le a gyár homlokáról az ember ötágú csillagát. „Na, most védd meg a csillagodat" — mondották neki gúnyosan. Egy óra múlva már azt is híresztelték, hogy „Varga nem akarta engedni kitűzni a nemzeti zászlót". Újabb félóra és már azt is „tudták", hogy le is tépte és össze is taposta. Ugyanezen a napon uszító röpcédulákat kezdtek terjeszteni a gyárban. Varga Lajos elvtárs telefonon jelentette ezt a Pártközpontban. Rövid idő múlva a Pártközpontból visszatelefonáltak, hogy a röpcédulákat semmisítsék meg. A telefont az egyik uszító vette fel. Pillanatok alatt szétfutott a hír: „Varga Lajos elárulta a nemzeti forradalmat". Menekülnie kellett a gyárból. Bement a X. kerületi pártbizottságra, fegyvert kapott és védte a munkáshatalmat.

Az októberi keserű napok elmúltak, a „népszerűtlenség" azonban tovább üldözte Varga Lajost. Novemberben az ideiglenes munkástanács leváltotta (diszpécser volt) és beosztotta a kazánhoz salakozónak. A fenyegetések sem szűntek meg, úgyhogy a gyárba nem is tudott rendszeresen bejárni. Januárban aztán felmondtak neki.

Azóta Varga Lajos munkáért kilincsel a gyárak kapuin, a bíróságon meg azért, hogy a Műszaki Gumigyár kifizesse neki azt a 2000 forintnyi illetményt, amit a felmondáskor megtagadott. Megtagadta azért, mert — mint az egyeztető bizottság egyik tagja mondotta — minek kellett októberben annyira hetvenkednie a vörös csillag, meg a röplapok ügyében és még fegyvert is fognia.

Hát igen. Ha Varga Lajos nem „ugrál" annakidején a jogtalanul felvett jutalmak miatt, ha szemethúny a csalások, lopások felett, ha októberben ő is úszik az árral, vagy legalábbis lapul, akkor nem vált volna „népszerűtlenné", akkor ma is „közkedvelt" lenne, illetményeit rendesen megkapta volna, s bizonyára nem tették volna kenyértelenné sem.

*

Kőbánya külső szélén, a város peremén, ahol épületek már alig-alig állják útját a tavaszi szél kavarta homoknak, szántóföldek és bolgárkertek közé ékelten húzódik a Kerámia Tűzállóanyaggyár ódon lakótelepe. Itt lakik Varga Lajos és családja. Együtt a szülőkkel, az öreg Varga házaspárral. Hatan egy lakásban. A lakás: egyetlen pici szoba, még kisebb konyha — semmi egyéb. Még vízért is az udvarra kell kijárni. Zavaromban meg sem merem kérdezni Varga Lajos elvtársat, miért vetették a szemére, hogy „kihasználta pártbizottsági tagságát". Ugyan mire használta ki? Hiszen a régi kopott bútorok is biztosan az öregeké. A fizetése pedig 1956 októberében 1200 forint volt.

Még a beteges, öreg Varga is többet hozott haza ennél: 1400-at. Ő — harmincnégy esztendeje már — a Kerámiában dolgozik. Igaz, most ő is kevesebbet kap. Márciusban, amikor súlyos gyomorműtét után ismét bement dolgozni, azzal fo-

gadták, hogy régi munkaköre megszűnt. A laboratóriumba helyezték, ott csak 1000—1100-at keres.

— De hát Varga bácsi, éppen magát?!... — kérdezem s arcom a szégyentől (vajon ki helyett szégyenkezem?) tűzben ég.

Az öreg Varga, a furcsa sorsú Varga család feje csak keserűen legyint. Varga néni veszi át a szót.

— Tudja kedvesem, valami rontás lehet a mi családunkban — mondja, és mosolyogni próbál a tréfának szánt szavakon. De nem sikerül. Szemeit elfutják a könnyek.

Rontás. A rosszindulat és a közönyösség rontása. Az ellenség gonosz rosszindulatáé és az elvtársak közömbösségéé. Az ellenség rosszindulata érthető és természetes. Az öreg Varga 1930 óta, az idősebbik fiú, Imre 1939, Varga Lajos pedig 1941 óta aktív harcosa a munkásmozgalomnak. Küzdelmes életük, becsületességük, szilárd elvhűségük, önzetlenségük nyitott könyv. Akinek csak valami köze is van Kőbányán a munkásmozgalomhoz, ki ne ismerné a Varga családot? Még a kedves Varga nénit is, akit az oly korán hajába ragadt ezüstszálak miatt már a harmincas években néninek mondtak a szövőlányok a gyárban, meg az elvtársak, amikor a vörös-segély bélyeggel kopogtatott náluk. Persze, hogy az ellenség előtt a Varga család „nem közkedvelt".

De ti, kőbányai kommunisták, elvtársak a Műszaki Gumigyárban, a Kerámiában, az IBUSZ Igazgatóságnál, miért tűritek közömbösen, hogy ilyen hangulatkeltés tért hódítson, mérgezzen, s gyengítse soraitokat? Hibáztak olykor Vargáék harc közben? Érdesebb volt hangjuk a kelleténél? Lehet. Könnyen lehet. De ennek a kommunista munkáscsaládnak egész élete a munkásosztály harcát példázza, szívük a munkáshatalomért dobog. A munkásosztály igazáért bizonyára lehet pallérozottabb szavakkal, kifinomultabb eszközökkel küzdeni — de önzetlenebbül, igazabbul aligha.

A Varga-családot a számkivetettség nem törte meg. A beteg öreg Vargára, a pártból kirekesztett Varga Imrére, a kenyerétől megfosztott Varga Lajosra, a proletárhatalom min-

dig számíthat. Még a hófehérhajú Varga nénire is, akinek ugyan hamar kibuggyannak a könnyei, de edzett lelke nagyon erős.

Ezt csak a tények kedvéért írtam ide. Nem pedig azért, hogy nektek, elvtársak, a Műszaki Gumigyárban, a Kerámiában, az IBUSZ Igazgatóságán megnyugodjék a lelkiismeretetek.

Fábián Ferenc

FORRADALOM ÉS ELLENFORRADALOM SZARVASON

Október végén és november elején az ellenforradalom sötét erői sokhelyütt magukhoz ragadták a hatalmat. Mint eső után a gomba az erdőn, úgy bújtak elő egyik óráról a másikra a „forradalmi bizottságok". S ebben a tüneményes gyorsaságban ott van annak bizonysága, hogy a hajdani kapitalisták, úri kapcabetyárok, népnyúzó főjegyzők és szolgabírák, dologkerülő sehonnaiak milyen régen és milyen tudatosan készülődtek az ellenforradalom órájára! A politikai kalandorokat, a restaurációról álmodozókat cseppet sem érte váratlanul az ellenforradalom kitörése. Tüstént készek voltak az uralkodásra, ami náluk terrort, gyilkosságokat, halállisták összetákolását jelentette. A nép nagy többségét viszont bénító aléltság kerítette hatalmába. Még a szocializmushoz hű emberek nagy sokasága is megzavarodottan, tétlenül nézte: mi lesz ebből?

Szarvason, ebben a Békés megyei nagyközségben másképpen történt. A pillanatnyi bénultság hamar feloldódott, s a becsületes emberek, a viharban kőszirtként álló kommunistákkal az élen — megtanították kesztyűbe dudálni az ellenforradalmárokat.

Az ország csak hónapok múltán ismerte meg a szarvasiak helytállásának történetét. Miért? Mert még hónapok múltán is szemérmes titkolódzással, szinte szemlesütve beszéltek róla. Nem volt könnyű rávenni őket, hogy tárják fel e nagyszerű napok történetét a közvélemény és a közokulás számára.

Amikor aztán ebbe végre beleegyeztek, hallani sem akartak róla, hogy nevük nyomtatásba kerüljön. De hát miért? Talán azért, mert nem akarták magukra vonni az ellenforra-

dalmárok haragját? Amikor ezt felemlítettem előttük, összevillant a szemük és kacagtak. Ezt mondták:

— Nem vagyunk mi ijedősek, elvtárs! Akkor sem féltünk mi az ellenforradalmároktól, amikor náluk géppisztoly, nálunk viszont csak nadrágszíj volt! Hanem hát mindnyájunk nevét úgysem tudja beleírni tudósításába. Már pedig itt senki sem volt különb a másiknál, de hitványabb sem. Senkit sem szabad tehát kiemelni a többiek közül nevének említése által sem. Maradjon inkább mindenki neve ismeretlen.

Ebben aztán nem tudtunk megegyezni. Ám később, hogy az írást elolvasták, megenyhült neheztelésük. Az szolgált előttük kárpótlásul, hogy mindent sikerült szószerint leírnom ebben a krónikában. Úgy, amint történt. S ha a szereplők jó részének nevéről nem is tehettem említést, ez nem kisebbíti forradalmi érdemeiket. Annál is inkább, mert ők nem érdemek szerzése céljából szálltak szembe a dühöngő ellenforradalommal, hanem pártjuk, népük, hazájuk becsületéért, szabadságáért.

Íme, a szarvasi nagy napok története.

1956 október 24-én hajnalban híre jött, hogy Pesten ropognak a fegyverek. A szarvasiak korán kelők, s dermedten hallgatták a rádió közléseit. Lázasan figyeltek a főváros felé.

De már az első percekben volt két csoport, amely tisztán látott és mindent megértett a nagy kavarodásban is.

Szarvasi György, a hajdani keretszázad-parancsnok és a népellenes magatartásáért elcsapott tanító pontosan tudta, hogy szó sincs semmiféle „forradalomról". Ellenforradalom ez a javából — dörzsölte tenyerét. A várvavárt alkalom. Majd adunk mi ezeknek szocializmust! Így szólt Szarvasi és tettrekészen ugrott talpra.

Dr. Csicsely Mihály ügyvéd hasonló tisztánlátással üdvözölte az ellenforradalmat. Ez a Csicsely már a régi Kisgazdapártban is annyi disznóságot csinált, hogy félrelökték. Október 24-e hajnalán bizonyosra vette, hogy az ellenforradalom tüstént helyreállítja derékba szakadt politikai karrierjét. Tudta, hol keresse társait és elvbarátait: a rég levitézlett urak és birtokosok körében. Elszántan sietett hát hozzájuk.

Frecska Mihályt még kevésbé tévesztették meg a Pest-

ről származó álforradalmi jelszavak. „Szocializmus hibáinak javítása? Most betesszük a kiskaput a szocializmusnak!" — kiáltotta harsányan Frecska, az egykor dúsgazdag malomtulajdonos.

Lászlóffy István volt földbirtokos helyeslően rábólintott. Ő is pont így gondolta. A „forradalmi helyzet" megítélésében csupán egyetlen különbség volt köztük. Amíg Frecska legelőször is visszakövetelte államosított nagymalmát, Lászlóffy nem késlekedett visszakövetelni földbirtokát. Lászlóffy úr ezen kívül „virilis jogon" beült a „járási forradalmi bizottság" elnöki székébe is. Ő — úgymond — földbirtokos volt, földbirtokos lesz, neki dukál e pozíció. És a szarvasi „forradalmárok" ezt természetesnek is tartották.

Ezek az urak alkották az egyik tábor gerincét, s vették kézbe az ellenforradalom ügyét Szarvason.

De a másik oldalon is tisztán láttak. Szarvas régi, derék kommunistái már az október 23-i budapesti tüntetések hírére haragosan rázták a fejüket.

— Nem ez a bajok megoldásának útja-módja! — mondották.

Amikor pedig 24-én reggel fegyveres felkelésről hallottak, izzó haraggal kimondották: ez nyílt ellenforradalom. És azt is hozzátették:

— Készülődjünk, elvtársak!

A baj hírére egymás után érkeztek a kommunisták a pártházba. Harci készenlétbe helyezkedtek.

Szarvasi úrékat hatalmába kerítette a közelgő diadal mámora. Az első órákban meg voltak róla győződve, hogy minden simán fog menni. Szarvasi úrék természetesen elégedetlenek voltak a népi hatalommal. S ahol csak tehették, szították az elégedetlenséget maguk körül. Az ellenforradalom első óráiban szentül hitték, hogy az emberek többsége egy követ fúj velük. Annyira átérezték hajdan elvesztett hatalmuk és vagyonkájuk feletti fájdalmukat, hogy azt hitték: mindenki természetesnek találja, ha elégtételt vesznek maguknak.

Ebben a biztos tudatban nyúlt Szarvasi György a telefonkagyló után. Felhívta a gépállomást, immár természete-

sen a tanácsházáról, amelyet ugyan ismét régi nevére keresztéltek s ahová pillanatok alatt befészkelték magukat. Szarvasi utasítást adott a gépállomásnak, olyan határozott utasítást, amilyet csak gazda adhat szolgájának. Ámde nagy megrökönyödésére a vonal túlsó végéről nem kevésbé határozott, sőt erélyes hang felelt vissza:

— Mi csak hivatalos utasítást fogadunk el!

Szarvasi hangja megremegett.

— Én hivatalosan utasítom a gépállomást! Tudják, ki vagyok én most?

— Az nekünk mindegy — hangzott a válasz. — Mi csak Hegedűs elvtárstól, a tanács elnökétől fogadunk el utasítást.

Szarvasi levágta a kagylót. Elsápadt a méregtől. Belenyilalt a gondolat: mi lesz, ha ezek a konok munkások ellenállást tanúsítanak? És mi az, hogy „Hegedüs elvtárs?" Mi az, hogy „elvtárs"? Körülhordozta tekintetét. Fullajtárjai hűségesen várták rendelkezéseit.

— Elrendelem — ordította Szarvasi —, hogy mától kezdve tilos az „elvtárs" megszólítás. Többé nem akarom hallani!

Okulva a gépállomás ellenkezéséből, azonnal hozzálátott, hogy fegyveres erőt szervezzen. S a tanács hangosbeszélője kisvártatva kihirdette, hogy megkezdődött a fegyveres „nemzetőrség" szervezése.

Az a néhány tucat úri pereputty, szolgalelkű sehonnai, máséra ácsingózó dologkerülő, aki idáig némi aggodalommal nézett a népi hatalom leverésének elébe, erre a felhívásra megkönnyebbült. Fegyvert is kapunk? Az más. A fegyver — hatalom. S betódultak Szarvasi úr csapatába.

De bement a „nemzetőrségbe" jónéhány tisztességes szándékú ember is. Nem tudtak eligazodni: kiért, miért fognak fegyvert? Azt hitték, a nép javára, a haza üdvére cselekszenek. Magasan lobogtak az indulatok, lázban szédültek a fejek.

Mire Szarvasiék felfegyverkeztek s felütötték hadiszállásukat, a pártszervezet is igyekezett erőre kapni. Felállt a fegyveres népőrség. A szocializmusért küzdeni kész kommunisták és pártonkívüliek sorakoztak fel a népőrségben.

Kik álltak be ide, a bátrak csapatába? Ki győzné felsorolni nevüket? Hadd személyesítse meg mindnyájukat egyetlen ember, egy igaz szívű, nagyszerű harcos: Frankó György.

Frankó elvtárs már hosszabb idő óta beteg. Hatvanöt éves szervezetét megtámadta a sok harccal, hányattatással terhes idő. Beteg szívét jó orvosok gyógyítgatták. De október végén kiderült, hogy helyén van ám ez a szív! Frankó elvtárs felkelt betegágyából, erősnek érezte magát megint, nem érezte a zsibbasztó fájdalmat, elment a pártszervezetbe és harcra jelentkezett. Sokan voltak már ott, s kérdőn meredtek rá, a hajlott korú, szívbeteg emberre. Frankó elvtárs így szólt:

— Itt vagyok, biztosan hasznomat veszitek. Nekem már gyakorlatom van az ellenforradalom körül, tudom, hogy kell ezekkel elbánni.

Így igaz. Frankó elvtárs 1918-ban szabadult egy oroszországi hadifogolytáborból. A győzelmesen előretörő proletárforradalom szabadította ki. S a Körös menti proletár szívdobbanása találkozott az urali proletárok harci lelkesedésével. Ráeszmélt, hogy közös az ügyük, közös a harcuk. Habozás nélkül beállt a Vörös Hadseregbe. Éveken át harcolt a Volgán túli brigádban, s ott sem hozott szégyent a magyar névre. Szakaszvezető lett belőle. Verekedett Mahno anarchista bandáival, vívott az ellenforradalmár kozákokkal, száz csatában, ütközetben, tisztogató harci műveletben vett részt, s vérével védte a szovjethatalmat. Brigádját mindig az ellenforradalmi erőkkel szemben vetették be. Így tett szert Frankó elvtárs ama gyakorlatra, hogy miképpen kell elbánni az ellenforradalmárokkal. Vitézségét a szovjethatalom nagyra értékelte. 1921-ben magas kitüntetést kapott: a Vörös Zászló Érdemrendet. Frankó elvtárs nemsokára hazatért, de kitüntetését nem volt tanácsos magával hoznia: itthon Horthy vezényletével dühöngött a fehérterror s még huszonöt évnek kellett eltelnie, mire az októberi forradalom hadserege szabadságot hozott nekünk. A Szovjet Hadsereg Archivumában azonban megőrizték Frankó elvtárs vitézségének emlékét és kitüntetését. Éppen október végén akarta azt átadni neki a

szovjet kormány megbízásából a Szovjetunió magyarországi nagykövetsége. De a sors úgy hozta, hogy Frankó elvtársnak addig még egyszer harcba kellett szállnia az ellenforradalmárokkal. Meg is tette, kétszer is győzelmesen megvívta ezt a harcot. Mire e sorok napvilágot látnak, már ott csillog Frankó elvtárs mellén a gyönyörű rendjel. Október végén, november elején újra kiérdemelte...

Vele együtt a régi, tizenkilences kommunisták valamennyien derekasan állták a sarat a szocialista forradalom védelmében Szarvason. Pusztai György, Krnák János, Korbely Mihály, Sonkoly Pál, Osztroluczki György és mind a többiek, Janurik Mihály, öreg, tizenkilences harcos lázas beteg volt s nem tudott felkelni ágyából. Maga helyett egyetemista lányát küldte be a küzdők közé.

A népőrség felállt és főképp éjszaka tartotta ellenőrzése alatt a községet, nehogy az ellenforradalmárok meglepetést készíthessenek elő. Mert akkor már „nagyban ment a rongyszedés", amint mondani szokás. Az ellenforradalmárok nem elégedtek meg néhány középület birtoklásával: a pártházra fájt a foguk, ott szerették volna felütni a sátorfájukat. De a kommunisták el voltak tökélve: megvédik a pártházat, ha kell, életük árán is!

S hogy mindig frissen értesüljenek arról: mi történik a Szarvasi-féle nemzetőrségben, a pártszervezet vezetői beküldtek hét fiatal kommunistát: nézzenek Szarvasiék körmére. A fiúk be is álltak. Egy percre sem tágítottak a bandavezérek mellől. Sem szabadnapra, sem eltávozásra, sem szolgálatmentességre nem tartottak igényt. Fel is tűnt ragaszkodásuk...

A budapesti állapotok hírére új pártok is támadtak. A szarvasi reakciós elemek régi búvóhelyükre, a Kisgazdapárt frissen feltámasztott szervezetébe tódultak. „Kezdetnek ez nem rossz" — mondogatták. Megnyugtató érzés volt számukra, hogy ebben a Kisgazdapártban éppen kisgazdák nincsenek... Csicsely ügyvéd úr személye viszont megnyugtatta őket afelől, hogy ebben a pártban coki lesz a parasztnak ezután is.

Szarvasi György úr és a „forradalmi bizottság" termész-

tesen messzemenően támogatta a Kisgazdapárt szervezkedését. Ámbár szervezkedésre nem is vesztegették drága idejüket: még csak néhány szál tekergő lézengett székházukban, máris hatalmon levő pártnak tekintették magukat és ehhez képest kezdtek az uralkodáshoz is. A Kisgazdapárt például Gaál Mihályt, hirhedt alapító tagját kinevezte a Szarvasi Gépállomás igazgatójául és erről okiratot is nyomott a kezébe. Nem bíbelődtek azzal a gondolattal, hogy micsoda jogcíme lehet a Kisgazdapártnak erre — elég, hogy kinevezték. S hogy ezek az urak milyen messzemenően hittek az ellenforradalom diadalában, arra bizonyság, hogy az arcátlan Gaál magabiztosan benyitott a gépállomásra, felmutatta kinevezését, követelte pozícióját. Igaz, hogy pillanatok alatt szerénységre intették, tudniillik úgy kirúgták, hogy a lába sem érte a földet. Csupán öt percig tartózkodott a gépállomáson, de még ennél is gyorsabban hazaérkezett, s mint Toldi György a királyi kihallgatás után, nekiállt otthon a haját tépni, homlokát öklözni...

Ám a kisgazdapárti ellenforradalmárok rendíthetetlenek voltak konokságukban. Hátha csak Gaál személye nem tetszett a gépállomáson? Azért még ők itt az urak! Éppen ott kilincselt Wester Frigyes, egykori vaskereskedő és 100 holdas földbirtokos, a Kisgazdapárt kegyeit kérte, hogy visszakaphassa a gépállomástól hajdan államosított cséplőgép garnitúráját. Meg is kapta a támogatást a „kisgazdáktól" és a kiutalást magával vitte a gépállomásra. De oda nem jutott be. A kapuban fogadták. Egy pártonkívüli sofőr állt ott éppen, ő vette át a kisgazdapárti kiutalást Westertől. Akkurátusan elolvasta, nagy komolyan bólogatott: ez már igen, ez már egy komoly okirat...

— Na és milyen gépet tetszik igényelni? Mert itten nagy ám a választék! — kérdezte ártatlan arccal a sofőr.

Wester Frigyes felbátorodott. Nem vette észre a maró gúnyt a sofőr szavai mögött. Csak arra gondolt, hogy most nagy üzletet csinálhat, sokkal nagyobbat, mint amilyet remélt. Ebből olyan „gründolás" jöhet létre. amilyet még ősei sem csináltak! És mert Wester Frigyes hagyományos találé-

konysággal van megáldva, nyomban rávágta:

— Természetesen nem a régi gépemet, hiszen az már elavult és állapota bizonyára már nem kielégítő. Hanem új gépet kérek helyette, vadonatújat!

De a gépállomási sofőrt cserben hagyta galambepéje. S amint Wester úr kimondta szívbéli kívánságát, máris oka támadt a futásra. Feledve hajdani gazdagságot és jövőbeni reménységet, úgy szedte a lábát hazáig, mint akit kergetnek. És csakugyan kergették....

Wester története is baljós jel volt Lászlóffy és Szarvasi számára. A két vezérlő ellenforradalmár aggódni kezdett. A kommunisták — úgy látszik — nem hagyják magukat, a munkások nem dőlnek be nekik. Sőt, olyan egyszerű dolgozók, akikben szentül hittek, szintén szembefordulnak velük! A „forradalmi bizottság" tanácskozásairól jegyzőkönyvek készültek. A jegyzőkönyvek vezetésével Hajósnét bízták meg, aki a tanácsházán dolgozott. Hajósné pártonkívüli volt, férje kisfizetésű szakember, ő maga sohasem avatkozott politikába, így hát a vezérek igen alkalmasnak hitték. Hanem még benne is csalódniuk kellett. Hajósné egy szép napon tanácskozás közben felugrott az asztal mellől, odavágta a jegyzőkönyvet és kijelentette:

— Ilyen gyalázatos hazugságokat nem vagyok hajlandó leírni!

Azzal faképnél hagyta őket.

— Ezt is megmételyezték a kommunisták! — dühöngött Szarvasi. És véget nem érő disputa kezdődött arról, hogyan lehetne végképp kiszorítani, megfojtani, lehetetlenné tenni a kommunistákat Szarvas életében. Volt, aki azt fejtegette, hogy a kommunisták politikai létezése csak látszat, valójában a párt immár nem létezik, nem gyakorol befolyást, nem játszik szerepet. Ámde ebben a percben küldönc érkezett a kommunista pártból, hozott egy hirdetményt, hogy a tanácsháza hangosbeszélőjén tegyék közhírré. S ebből a hirdetményből félreérthetetlenül kiderült, hogy a kommunisták pártja létezik, él, dolgozik! A zavarba ejtett Szarvasi így fordult a küldönchöz:

— A kommunista párt létezését tudomásul veszem, bár megmondhatja otthon, hogy én ennek a pártocskának nem jósolok semmi jót, semmi jövendőt. A hirdetmény felolvasását egyébként nem engedélyezem. És egyetlen kommunista személyi biztonságát sem garantálom!

Még szerencse, hogy a szarvasi kommunisták nem is szándékoztak igénybe venni Szarvasi úrék garanciáit... Azt azonban megértették, hogy Szarvasi burkolt fogalmazása mögött már érlelődik a fehérterror gondolata. Ezt megerősítették a „nemzetőrségbe" beküldött kommunista fiatalok is. Hallották, amint Szarvasi ráparancsolt legényeire:

— Az előbb a Fényképész Ktsz előtt három kommunistát láttam, össze volt dugva a fejük. Menjetek csak és intézkedjetek...

Szarvasi úrékat az aggodalom sarkallta. Azok a reménységeik, hogy Szarvas társadalma „egy emberként" sorakozik mögéjük, végképp lehervadtak. A gépállomáson történtek, Hajósné „lázadása", a kommunista népőrség szervezése félreérthetetlenül mutatta, hogy nincsenek egyedül a porondon! Meggyőződhettek róla, hogy a munkások — köztük Dudás Mihály, Tusjak György, Cigléczki György és a többiek — aztán a pedagógusok legjava, — mint Pataki István, Molnár György, Keresztényi Tibor — sok tisztviselő, mint Rózsa Béla és mások — nem is szólva a szövetkezeti és egyéni parasztok sokaságáról — nem álltak a „forradalmi bizottság" mögé, hanem a kommunista párt mellé álltak, a népi hatalom védelmére. Hát még ha tudták volna, hogy a kommunisták az utolsó készületeket végzik, s aztán véget vetnek a burzsujok dáridójának!

A kommunisták aktívaértekezletet tartottak a járási pártházban. Sorra felszólaltak a párttagok, tömören, nem szaporítva a szót, s végül egyetlen követelésbe sűrítve gondolataikat: le kell verni az ellenforradalmat! Senki sem javasolta, hogy tárgyalni kellene velük, vagy megegyezésre bírni Szarvasi úrékat. Senki sem kívánt itt alkut vagy engedményeket tőlük. Senki sem beszélt arról, hogy együtt kellene velük működni valami koalícióban. Egyetlen elvtárs sem

akadt, aki Szarvasiékkal, Csicselyékkel, Frecskáékkal akarta volna tovább építeni a szocializmust... Ellenben harcosan szóvá tették, hogy a jelenlegi pártvezetőség nem tanúsít kellő erélyt, nincs benne kellő forradalmi erő és tettrekészség, nem mozgósítja megfelelő lendülettel a párttagságot, holott az ellenforradalom itt tobzódik három házzal odébb. Vannak a vezetőségben — mondották az elvtársak — olyanok, akik egy idő óta elvesztették a párttagság bizalmát. Mások puhának bizonyultak. Akár így, akár úgy, most olyan vezetőség kell, amely mindenképp alkalmas rohamra vezetni a kommunistákat és a becsületes pártonkívülieket a fehérterrorista bandákkal szemben!

A kommunisták új vezetőséget állítottak a pártszervezet élére. Borgulya elvtárs helyett Litauszki András lett a pártszervezet elnöke. Litauszki elvtárs munkásember, ezelőtt nem volt funkciója. De ezekben az órákban a régi pártmunkásokét is felülmúló készséggel állt a dolgok élére.

Az új pártvezetőség első határozata így kezdődött: „Az ellenforradalmat, amely hazánkra, népünkre, pártunkra, a szocialista népi hatalomra tört, haladéktalanul le kell verni! Az ellenforradalom szolgálatában álló nemzetőrséget le kell fegyverezni és Szarvas objektumait, utcáit birtokba kell venni. A népi hatalmat helyre kell állítani!"

A határozatot egyhangúlag szavazták meg. S ezek a szavazatok egyúttal önként fogadott harci behívó gyanánt is szolgáltak. Azok a kommunisták, akik erre a határozatra szavaztak, egyben vállalták, hogy akár életük feláldozásával is segítik a párt harcát az ellenforradalom leverésében.

November 3-án a pártszervezet hozzálátott, hogy kidolgozza a harci terveket. Magukra voltak utalva; Budapestről, de még a megyeszékhelyről is csak riasztó hírek érkeztek, úgy tetszett, hogy az ellenforradalom győzelmi mámorban úszik, s nincs erő, amely szembeszegülne velük... Hát Szarvason majd lesz! — mondták a mieink. Pedig nem is sejtették, hogy ezalatt Szolnokon már megalakult a munkás-paraszt forradalmi kormány, hogy hamarosan harcba vigye a forradalmi erőket az ellenforradalommal szemben.

Mialatt a pártszervezet e terveken dolgozott, egyéb is történt Szarvason. Két derék honvédtiszt, akik szabadságukat töltötték Szarvason, Bagi István százados és Tolnai Antal főhadnagy önálló akcióba kezdett. Nem tudtak a pártszervezet készülődéséről, úgy érezték, hogy nekik kell megszervezniök az ellentámadást. Ismerőseik, barátaik körében híveket gyűjtöttek az akcióhoz. Csatlakozott hozzájuk Daka főhadnagy is, S ezen a napon valamennyien kiszállingóztak a szarvasi temetőbe. A csoport gyűlést tartott, s elhatározta, hogy fegyveres akcióval rajtaütnek az ellenforradalmárokon, a nemzetőrségen. Nincs fegyverük? Van az ellenforradalmároknak! Majd szereznek tőlük. Ha kell, ököllel, puszta kézzel is vállalják a harcot. Megállapodtak, eskü alatt fogadtak harci szövetséget.

A két akcióterv tehát egymástól függetlenül készült el. A pártszervezet akciójának katonai vezetésével Huszárik hadnagyot bízta meg a pártszervezet. Huszárik hadnagy a pártszervezetből hazafelé menet merő véletlenségből összetalálkozott Bagi századossal és Tolnai főhadnaggyal. Nem tudtak egymásról, hogy mit forgatnak a fejükben. De valamennyien azon gondolkoztak, miként lehetne bevonni a másikat az akcióba? Szó szót követett s a végén kiderült: egy malomban őrölnek, azaz két malomban, de ha egyesítik a két csoport erejét, összefognak, mindjárt könnyebb lesz a harc, biztosabb a siker! S a két csoport egyesült.

— Tehát: támadás — november 4-én este 9 órakor! — ezzel búcsúztak egymástól.

Sajnos, a két honvédtiszt csoportjában egy áruló is akadt, aki a támadás kitűzött időpontjáról azonnal értesítette az ellenforradalmárokat. De a pártszervezet is azonnal értesült az árulásról. A mieink megegyeztek, hogy korábban támadnak, mint azt az ellenforradalmárok várják. Az ellenforradalmárok úgy döntöttek: semmi jelét sem adják annak, hogy támadást várnak. Hadiszállásukon tanyáznak, ott készülnek fel a fogadtatásra. Magabiztosan röhögtek, tudták, hogy a mieinknek nincsenek fegyvereik, s mit ér a puszta kéz a géppisztolyok arzenáljával szemben? Csak jöjjenek, majd fogadjuk őket —

este kilenckor! Öt perc alatt végeznek a kommunistákkal, s azzal végre megszabadulnak a veszedelmes ellenféltől!

Így gondolták, de egyről-másról megfeledkeztek. Például arról, hogy a pártszervezet harci gárdájában kommunista szív dobog, s ez felér a fegyverek arzenáljával! Aztán gyakorlati dolgokról is megfeledkeztek a győzelemittas ellenforradalmárok. Például arról, hogy Huszárik és a pártszervezet harcosai estig még fegyvert is szerezhetnek. Vagy például arról, hogy a 9 órára kitűzött támadást jóval előbb is végrehajthatják.

November negyedike... A Kossuth-rádió bejelenti a munkás-paraszt kormány megalakulását! Győzelemre lelkesítő öröm hullámzott végig a kommunista, s a hozzájuk csatlakozott pártonkívüli harcosok sorain. Öröm az országért, amely immár biztosan megmenekül a fasiszta diktatúrától, a tőkés igától. Öröm afelett, hogy maguktól is helyesen ítélték meg a helyzetet, úgy cselekedtek, amint kommunistákhoz méltó. Öröm, hogy irányítás nélkül, magukra hagyatva is gyűjtöttek annyi erőt, amellyel a népi hatalmat megvédelmezhetik!

Nem akadt köztük senki, aki egy pillanatig is kételkedett volna a párt végső győzelmében. Ezt a hitet erősítette bennük az a taggyűlés, amelyről elindultak leszámolni az ellenforradalommal.

Szarvasra rátelepedett a sűrű este. Fekete fátylának oltalma alatt szinte észrevétlenül osont a népes csapat a katonai kiegészítő parancsnokság felé. Csoportokra oszlottak, s az avatatlannak úgy tűnhetett, hogy valamennyien moziból igyekeznek hazafelé...

A harci tervet pontosan betartották. Bagi százados és Tolnai főhadnagy érkezett először a parancsnokság kapujához. Az őrök kinéztek, felismerték a két tisztet. Nekik eddig is szabad bejárásuk volt ide. A kapu megnyílt előttük.

Abban a pillanatban egyetlen lendülettel valamennyien a kapunál termettek és benyomultak az épületbe. A parancsnokságot megszállták és tüstént felfegyverkeztek.

Az első ütközet tehát győzelemmel végződött. S a mieink, a pártszervezet színe-java, munkásemberek, parasztok, a Tán-

csics és a Dózsa termelőszövetkezet osztagai, pedagógusok, értelmiségiek, akik az imént még fegyvertelenül is bátran szálltak csatába, mert megértették: mi forog itt kockán, néhány perc alatt állig fegyverben sorakoztak fel. Senki sem gondolt közülük arra, hogy életét is vesztheti a küzdelemben, csak Magyarország jövőjére gondolt és mindarra, amit az ellenforradalmárok ebek harmincadjára löktek itt: a nép hatalmára, verejtékkel előteremtett javaira, szabadságára, s az ügyre, amelyre oly sokan tették már életüket...

Huszárik hadnagy intett, és a csapat megindult az ellenforradalmárok tanyája felé.

Vasárnap este volt... Az ellenforradalmárok gőgösen várták a kilenc órát. Még csak nyolcat mutat a falióra... Csak semmi mozgás — hadd higgyék a kommunisták, hogy meglepetés lesz ez a támadás. És hát az nevet legjobbat, aki utoljára nevet...

És holnap, ha Szarvasi úrék hazaérkeznek, ó, hogy meg fogják dicsérni őket! Hősök lesznek a „forradalmi bizottság" szemében! Ezzel a mai fegyvertényükkel, amelynek során a kommunisták legjobb erőit megsemmisítik majd, örökös belépőjegyet váltanak a magyar közéletbe. Övék lesz minden valamire való zsíros pozíció! Egy könnyen szerzett véres győzelem a fegyvertelenekkel szemben, és utána jön a kényelmes, dús élet... Ez igen, ez — minden „forradalmár" álma...

Mert, hogy szavamat ne felejtsem, Szarvasi György úrék ezekben a kritikus napokban nem tartózkodtak Szarvason. Hanem hol? Ahol akkortájt minden ellenforradalmi vezér gyülekezett: Győrben, az „ellenforradalmi kormánynál". Ott ügyelegtek, ott tanácskoztak, hogy első kézből vegyék át az utasításokat gazdáiktól, a „szabadeurópás" ügynököktől, az imperialista kémfőnököktől. Ott kerestek választ égető gondjukra: mi történjék a kommunistákkal, a haladó emberekkel, akik nem hajlandók velük egy tálból cseresznyézni? Itt van-e már az ideje a kommunisták és haladó emberek lemészárlásának, vagy taktikai megfontolásokból várjanak még ezzel egy kicsit? Mondjuk, néhány napot, amíg a látszat kedvéért egy Nagy Imre ül a miniszterelnöki székben?

Mindez pedig nem az én teóriám: ezt Szarvasi György úr vallja és újólag is megerősítheti bárki előtt. Ezért mentek Győrbe és ilyen parancsokat vártak. Nem vártak hiába. A kapott parancsokkal lóhalálban indultak hazafelé. Akkor már nem jöhettek egyenes úton. Akkor már a szovjet fegyverek dübörögtek, hogy megmentsék a magyar népet a banditák rémuralmától. Szarvasi úrék hát kénytelenek voltak nagy kerülővel haza igyekezni, a dunaföldvári hídon s Kecskeméten át. Miközben rongy életükért drukkoltak az úton, nem is sejtették, hogy mivégre jutnak otthon fegyveres cinkosaik.

Ezek pedig ezen a vasárnap estén a „nemzetőrség" székházában lesték az idő múlását. Hogy elűzzék az időt s a várakozás feszültségét, nagy kártyacsatát rendeztek. Csak őreik álltak a kapuban. A bandavezér adta a bankot... Köröskörül a géppisztolyt szorongató kibicek, fuldokolva a dohány maró füstjében.

Odakint minden csendes. Még negyvenöt perc, aztán kezdődik...

Elszámították magukat. Mert ebben a pillanatban Huszárik hadnagy emberei megrohanták a két őrt és elnémították őket. A csapat úgy lódult be az ellenforradalmárok fészkébe, mint Botond buzogánya Bizánc kapujába.

Egyszer csak kivágódott az ajtó, és géppisztolyok csöve meredt a hamiskártyások mellének.

A banditáknak elállt a lélegzetük, hajuk szála égnek meredt, a kártyalapok kihulltak ujjaik közül. Mire felocsudtak, fegyvereik már a mieink kezében voltak, s ők — foglyok.

A bandavezér rémülten pillantott órájára. Túljártak az eszükön: csaknem egy órával korábban jöttek, mint ahogy várta.

A mieink nem késlekedtek. Az előre kijelölt osztagok azonnal elfoglalták a postát, a bankot, az áruházat, valamennyi katonai objektumot.

A „nemzetőrség" tagjait sorra átvizsgálták. A hangadókat letartóztatták. A lefegyverzett, zavarosfejű, megtévesztett embereket még az éjszaka folyamán hazaküldték.

Hat pártonkívüli „nemzetőr" kijelentette, hogy itt volt alkalma megismerni ezeket a banditákat és céljaikat. Fegyverrel akarnak harcolni az ellenforradalom ellen. Ők azt hitték, a nép ügyét szolgálják itt, és rádöbbentek, hogy árulóknak, népellenes gazembereknek segítettek. Jóvá akarják tenni. Mind a hatan fegyvert kaptak, és azóta is becsülettel szolgálják a forradalom ügyét.

Az ellenforradalom sorsa meg volt pecsételve Szarvason.

Lassan reggeledett. A lakosság mitsem sejtett abból, ami az éjszaka történt. Éppúgy aggodalommal ébredtek, mint már két hét óta mindig: mit hoz ez a nap? Nem így a „forradalmi bizottság" tagjai és véresszájú szekértolóik: erősen várták Szarvasit Győrből az új parancsnokkal. De hogy volt „nemzetőrség", nincs „nemzetőrség", azt ekkor még ők sem sejtették.

Szintúgy tájékozatlan volt a szarvasi helyzet gyökeres fordulatát illetően Szarvasi György és Lászlóffy István, mivel hajnalban érkeztek meg gazdáiktól. Lemosták magukról az út porát, s tettre készen néztek a mai nap elébe.

Szarvasi úr a fegyveresekhez sietett. Belépett a kapun, s hát tágra nyílt szemmel meredt a fegyveres őrre. Elfutotta a méreg. Mit csináltak ezek a tökfilkók, míg ő odajárt? Kiket vettek fel az ő elit csapatába?

Azonnal előkerítette Gulyás hadnagyot.

— Mondja hadnagy úr, ki ez az alak a kapuban? Mit keres ez ott? Én nem engedélyeztem, hogy ezt felvegyék!

Gulyás hadnagy gúnyosan megvakarta a füle tövét:

— Azt hiszem, uram, itt már nem lesz többé szükség az ön engedélyére!

Még mielőtt Szarvasi hangot adhatott volna füle káprázatának, négy fegyveres lépett hozzájuk. De most már igazi forradalmárok, nem pedig Szarvasi ellenforradalmárai! Kreszán Mihály és Somogyi Pál géppisztolyai éppoly hidegen meredtek Szarvasi úrra, mint Szarvasi úr hűlt vérrel a jövevényekre. Egyetlen hang nem jött ki a torkán, Lábai megremegtek, szája széle lilában játszott.

Kreszán Mihály vidáman kurjantotta rá a „jóreggelt". Ez az örökké vidám fiú — azt hiszem — páratlan élvezettel

szemlélte Szarvasit, aki oroszlánból tátogó béka lett szempillantás alatt. Kreszán repülőtiszti növendék volt valamikor pár évvel ezelőtt. Összekülönbözött valakivel, akivel nem lett volna szabad, mire majdnem „pártellenes elemnek" nyilvánították, alig tudta megmenteni tagsági könyvét. Mindenesetre avatás előtt négy héttel leszerelték. Ezekben a napokban viszont kétségkívül különbül adta tanujelét párthűségének, mint aki őt annak idején vádolta. Mitsem veszített aranyos derűjéből, s lám, most is olyan jóságosan bámult Szarvasi úrra, hogy az — a váratlan helyzet ellenére — nem szédült ájulásba. Kreszán blankettát húzott elő a zsebéből, — még az éjszaka megírta. Ezt most a nagyúr elé terjesztette: tessék elolvasni, tudomásulvétel után pedig aláírásával is megerősíteni.

Szarvasi reszkető kézzel olvasta a nyilatkozatot. Az állt benne, hogy ő, a nép ellensége háziőrizetbe kerül, lakását nem hagyhatja el, mert különben ...

A nagyúr — mintha valamelyest megkönnyebbült volna. Mert mire is gondolhatott ő ebben a pillanatban? Csakis arra a sorsra, amelyet ő szánt Kreszánéknak, a párttagoknak, minden szocializmushoz hű, haladó embernek: a halálra, a gyalázatos pusztulásra. És miért is tételezte volna fel, hogy ha a fegyverek a mészárlásra ítélt elvtársak kezébe kerülnek, ő majd elkerüli ugyanezt a sorsot? Háziőrizet? Otthon kell ülnie? Nem álom ez?

Így gondolkodott, de hangosan mást mondott. Olyat mondott, amire sokáig emlékezni fognak Szarvason, s amit fojtott méreggel fognak emlegetni e történet felidézésekor. Mert a nagyúr, aki tökéletesen elfeledkezett saját személyes parancsáról, miszerint az „elvtárs" szó használatát örök időkre eltiltotta, most ezt mondta:

— Elvtársak, én ezzel teljesen egyetértek ...

De már erre Kreszán Mihály arcáról is lehervadt egy pillanatra a derű. Elvtársak? ... S ha nem tartja vissza a forradalmi fegyelem köteles tudata, Szarvasi György úr — bizony mondom — megkeserüli, hogy elevenen ébredt ezen a napon.

A többi szarvasi ellenforradalmár is meglepetésben részesült ezen a hétfő reggelen.

A szarvasi nagyvendéglő fala tele volt ragasztva öles plakátokkal, rajtuk ez a felirat: „ENSZ-CSAPATOKAT MAGYARORSZÁGRA!" Amikor Huszárik, Kreszán és Somogyi embereikkel együtt korán reggel benyitottak jóreggelt köszönteni, néhány újsütetű politikai tényező javában fecsegett a vendéglő asztalainál. Kisüstit kortyolva firtatták az ENSZ-csapatok bevonulásának esélyeit. Amikor a fegyveres forradalmárokat megpillantották, teljes harminc másodpercen át azt hitték, hogy megérkeztek az ENSZ-csapatok. De már a harmincegyedik másodpercben sóbálvánnyá meredtek. Fellobbanó tekintetükben az a kérdés meredezett, hogy miként kerül Kreszán Miska az ENSZ-be?

Kreszán Miska azonban nyájasan körülhordozta pillantását és jóságosan megszólalt:

— Hát emberek, nem volna jobb, ha ezek a plakátok nem lennének kiakasztva?

Öten-hatan ugrottak egyszerre a falnak, és az ellenforradalom irka-firkái szempillantás alatt eltüntek a kályhában. Az újsütetű politikai tényezők pedig talán még azóta is hálásak Kreszánéknak, hogy villámgyorsan hazavihették az irhájukat, s nem támadt bőrükön több folytonossági hiány, mint amennyivel szülőanyjuk útjukra bocsátotta őket.

— Na, ezzel megvolnánk — szólt Kreszán és megindultak a járási tanácsházára.

A „járási forradalmi bizottság" tagjainak szintén nem volt még ideje tájékozódni a szarvasi helyzetnek az éjszaka folyamán végbement gyökeres módosulása felől. Így hát Kreszánék nagy vitára toppantak be. Sokan voltak a teremben, a jelenlevők nem méltatták figyelemre az újonnan jötteket. Kreszánék géppisztolya a hátukon, ez sem tűnt fel senkinek. A falnak támaszkodtak, hallgatóztak.

A népes bizottság igen éles hangon vitatkozott. A vita tárgya: vajon 100 vagy 200 holdas birtokhatárig adják-e vissza a földbirtokosok és nagygazdák földjét? A Kisgazdapárt természetesen a 200 holdas birtokhatár mellett volt, elvégre

neki a kisgazdák érdekeit mindenekfelett védenie kell...

Somogyi Pál megbökte Kreszánt: mi lesz? Kreszán visszasúgta:

— Várhass még. Ilyet még úgysem hallottunk eredetiben. Nem sietős!

A vita tovább folyt. Kisvártatva egy kopaszodó, álmatag tekintetű úriember lépett be a terembe. Az asztalhoz sietett, se jónapot, se kitartás — csak nagy fennsőbbségérzettel trónolt az asztalfőn. Kreszán nem állhatta tovább, félhangosan megkérdezte:

— Ugyan ki ez a kopasz úriember?

— Ki volna? Hát Lászlóffy úr, az új járási elnök! — mondták többen is.

Lászlóffy úr pedig felfigyelt a neve hallatára. Eszrevette Kreszánékat, a géppisztolyokat, meg azt is észrevette, hogy ezek itten nem ellenforradalmárok, annyi bizonyos, hanem ez valami egészen más... de mi is ez? Hó-rukk! Felpattant a székből, mint egy gumilabda, úgy esett neki az ajtónak, hogy hamarjában a kilincset sem lelte és úgy futott haláig, mint egy tenyésznyúl. A „forradalmi bizottság" tagjai szintúgy követték. Pedig Kreszán annyit sem mondott nekik, hogy „oszolj".

Az ellenforradalmár vezérek hát háziőrizetbe kerültek; Csicsely is, Frecska is, s valamennyien. Kreszánék naponta meglátogatták őket. Frecska egyszer éppen vacsorázott, amikor mosolygós képű vendégei megérkeztek, hogy meggyőződjenek róla, vajon otthon van-e a házigazda, s mivel tölti drága idejét? Hát amint nyílik az ajtó, Frecska ugrik egyet ültében, s úgy látszik, hiába zsíros falat a szalonna, mégis megakadt a torkán. Pedig ahogy én Kreszán Miskát ismerem, látatlanból is megesküdnék rá, hogy első szavával jóétvágyat kívánt Frecskának.

Amikor november 5-én, hétfőn reggel megszólalt a tanácsháza hangosbeszélője, első szavával a győzelmes kommunista pártot éltette. Hírül adta, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt zászlót bontott. Hírül adta, hogy az ellenforradalmi dáridónak örökre befellegzett ebben az országban. Két-

három nap alatt 515 szarvasi kommunista felelt a zászlóbontó felhívásra: ennyien alakították meg a Magyar Szocialista Munkáspártot.

Azóta?

Azóta az ellenforradalom meg sem mukkant Szarvason. És többé soha nem is fog megmukkanni.

Valami még hozzátartozik ehhez a történethez. Az, hogy Szarvas harcos népe nemcsak önmagát szabadította fel az ellenforradalmárok jármából, hanem másoknak is segített ebben. Békésszentandráson, Csabacsüdön szintén a szarvasi elvtársak vetettek véget az ellenforradalmárok garázdálkodásának.

November dereka volt már, amikor híre jött, hogy Békésen még mindig az ellenforradalmárok az urak. Még mindig nagy a szarvuk, még mindig bíznak benne, hogy nekik fordul a kocka. De ez még hagyján, hanem ehhez a hiedelmükhöz szabják a község életét is.

Békésen például még ez idő tájt sem nyitottak ki az üzletek. Az emberek bénultan várták a napot, amikor megkezdődik az általános, nagy és látványos akasztás a főtéren. Ezt ígérték az ellenforradalmárok a haladó embereknek már november 4-e előtt. S ezt a látványosságot legfőbb fórumként B. Szabó István, volt miniszter és kisgazdapárti vezér sugallta. Ő volt az ellenforradalmárok fő tanácsadója, ő képviselte otthon a Nagy Imre-kormányt, amelynek voltaképpen aktív minisztere volt.

Ebben a faluban — Magyarország legnagyobb falujában — fölöttébb erős volt az ellenforradalom nyomása. Úgy, hogy a mi elvtársaink bizony elbátortalanodtak és már-már nem hittek saját erejükben. A „forradalmi bizottság" a porig terrorizálta a lakosságot. A kormány az élet rendjének helyreállítását kérte, ők csak azért is bezáratták még a boltokat is.

Fő hangadójuk, vezérük Szatmári István volt, aki igen tekintélyes nagygazda hírében állott. Ez a főkolompos értette a csűrést-csavarást, és csakugyan sok derék embernek port hintett a szemébe. A mi hatóságaink főképp azért nem

mertek szembeszegülni a „forradalmi bizottsággal," mert Szatmáritól féltek; szentül hitték, hogy Szatmári, aki magát „a nép emberének" mondja, valóban tömegvédelemben részesülne, ha hozzányúlnának.

Így vajudott Békés a sötét napokban. S ekkor érkeztek meg a szarvasiak, számszerint tizenketten. Éppen piaci nap volt, nyüzsgött a nép az utcákon s a főtéren.

A szarvasi elvtársak félóra alatt tájékozódtak a helybeli viszonyokról, meghallgatták a helybeli elvtársak aggályait is és hozzáláttak a rendcsináláshoz. Elrendelték, hogy az üzleteket haladéktalanul ki kell nyitni. És „csodák-csodája", az üzleteket haladéktalanul kinyitották!

Betértek egy percre a „forradalmi bizottsághoz" is. Csak egy percre, mert ezek egy perc múlva annyi felé szaladtak, ahányan voltak. A szarvasiak szétkergették őket.

— Lám, így kell ezt csinálni! — kacsintottak a tágranyílt szemekkel álldogáló, tétova békésiek felé.

De hátra van még a java. Mi lesz, ha „hozzányúlnak a nép emberéhez". — Szatmári Istvánhoz? Abból nagy baj lesz, népfelzúdulás — aggódtak a békési elvtársak.

Lássuk csak! Szatmárit percek alatt előkerítették és letartóztatták. Aztán közrefogta két-három fegyveres, és a piactéren át, ahol a legsűrűbb volt a tömeg, tüntetően, hogy mindenki jól láthassa, szép lassan bekísérték oda, ahová való: a fogdába. És „csodák-csodája" — senki sem ellenkezett. Sőt: a falu lakossága fellélegzett, nagy kő esett le az emberek szívéről, mert értették, hogy itt van a fordulat, vége a rémületnek.

S erre a helybeli vezető emberek is magukhoz tértek, belátván, hogy az ijedtség csapdájába estek, nem volt bennük bátorság úgy cselekedni, amint azt a tömegek valójában elvárták volna tőlük!

Csupán tizenkét szarvasi kommunista jelent meg az ellenforradalom e hírhedt fészkében, és B. Szabó István, Nagy Imre kulák-minisztere úgy elszaladt a környékről, hogy hírét sem hallották többé!

Tizenkét szarvasi, lenini vágású elvtárs, és Békésen is,

Dobozon is, Sarkadon is, másutt is helyreállt a népi hatalom tekintélye, a rend, a törvény hatalma. És az emberek megnyugodtak.

Illő, hogy mindebből ki-ki levonja az önként adódó tanulságokat. És ne csak azt, hogy a szarvasi elvtársak igen derék emberek, noha kétségkívül azok. Hanem ki-ki levonja e történetek minden egyéb tanulságát is.

Horváth József

Amióta tanács van Csorváson, Maczák András az elnöke. A népszerű Bandi bácsi — így hívja a falu apraja-nagyja — valódi közmegbecsülésből került a község élére. „Tip-top" gazda volt — mondják az emberek. Negyvennyolcban négy mázsás búzaátlag volt Csorváson, a termés javát elemésztette a gyalázatos időjárás, ámde Bandi bácsi 14 mázsa 30 kilót termelt holdanként és első díjat nyert vele a kiállításon.

Más oka is van a népszerűségének. Az, hogy emberséges, meleg szíve van. A nép javáért dolgozott, amelyből vétetett. Maczák András mindenképpen híven őrizte a törvényt a faluban. De nemcsak felülről lefelé, hanem alulról felfelé is. Sohasem felejtem el, hogy tavaly tanúja voltam, mint veszekedett a felsőbbséggel, ha meggondolatlan tervet, rossz intézkedést varrtak a falu nyakába. Például, amikor tavaly elrendelték a kukorica „kötelező szabad értékesítését".

Vagy vele együtt róttam a dülőutakat, amikor Bandi bácsi tanyáról tanyára járt igazságot szolgáltatni az erőszakkal kuláklistára vett középparasztoknak. Csorváson a törvény volt az úr. A törvénytelenség még a kulákokkal szemben sem volt honos. Bandi bácsi azt mondja, „megmondtam, hogy a törvény szerint mihez igazodjanak, és miután igazodtak, senki sem táncoltatta őket".

Most, amint éppen beszélgetünk, benyit Faragó Ferenc, jómódú gazda, aki tavaly nyáron került le a kuláklistáról. Köszön.

— Hozzám? — kérdi az elnök. — S mi járatban?

— Csak úgy benéztem, hogy van az elnök elvtárs.

— Megvagyok. Hanem mi újság a tanyákon? Például te mit tartasz arról, ami történt? — kérdezi Maczák.

Faragó révetegen kinéz az ablakon.

— Akadt egy tucat rosszakaratú senkiházi, hiszen tudja. Milyen szépen haladtak pedig a dolgok! A múlt nyáron is, amikor nekem is igazságot szolgáltattak... Tudja, Bandi bácsi, milyen jólesett az nekem, és nemcsak nekem, de az egész tanyavilágnak, mert sokat forgatták ám az emberek ezt a dolgot. Azt mondták: ha egy rendszer jóvá tudja tenni a tulajdon botlásait, akkor az életrevaló rendszer. Abban igazság van.

Itt aztán el is pirul kissé, elbúcsúzik, elmegy. Szavai még sokáig visszhangzanak az elnöki irodában. Maczák megszólal:

— S én azt mondom, mindig csak emberségesen, mindig csak igazságosan. Én nem bántam meg, hogy ezt az elvet követtem.

Maczák András bácsi töretlen lélekkel hagyta maga mögött az októbervégi és novemberi felfordulást.

Nehéz órák voltak Csorváson is. Az urak fullajtárjai álltak be a „forradalmi bizottságba." Első dolguk volt előzni Maczák Andrást. Bandi bácsi ezután sem búját meg a kuckóban, házról házra járt, s ahogyan mondja, „oltogatta az embereket". Még a tanácsházára is be-betért, hogy szemébe nézzen Oláh Mihálynak, a csorvási urak báb-elöljárójának. Mert a tekergőknek volt annyi eszük, hogy nem maguk közül választottak elnököt, nehogy nagyon kilógjon a lóláb. Oláh Mihály hatholdas gazdát tették meg elöljáróvá. Ez az Oláh Mihály voltaképp nem is tartozik közibük, csak nagyravágyása, közszereplés-mániája sodorta az urak bizottságába. Dr. Kádas ügyvéd, dr. Fehér főszolgabíró, dr. Szörényi vagy Tarnay, hajdani főjegyző, a csorvási ellenforradalom vezéralakjai beültették Oláhot egy szobába, és azon túl szóba sem álltak vele. Maczák Bandi bácsi mélyen a szemébe nézett, és csak annyit kérdezett tőle:

— Nem szégyelli magát?

De Oláh verte a mellét, hogy „amíg ő a helyén lesz, Csorváson nem lesz kapitalizmus". De miközben ő ezt mondta, már virult is a kapitalizmus első hajtása. A „forradalmi bizottság" „legforradalmibb tagjai" állatforgalmi nagyvállalatot alapítottak, hogy a pestiek ínségéből „forradalmi

sápot" húzzanak. A többi urak egymás haját tépték a pozíciókért. Tarnay úr például a községháza udvarán összecsődítette néhány tucat megbízható emberét, kiállt az ablakba s így szólott a „tömeghez":

— Tehát ti azt akarjátok, hogy én legyek a főjegyző. Jól van, elfogadom a választást.

Ezzel főjegyző lett. De mi lett Maczák Andrással? Az emberek egyre-másra rányitották a kaput, vagy melléosontak az utcán és azt mondták:

— Ne búsuljon, Bandi bácsi, úgy eltakarodnak ezek nemsokára, hogy csak úgy porzik az út utánuk. Csorváson maga lesz a tanácselnök! És nem főbíró, hanem tanácselnök!

Bandi bácsi igazságát és tekintélyét a hangos beszélő sem tudta kikezdeni, pedig abban napestig azt rikácsolták az urak, hogy Maczák András találta ki a beadást és ezreseket kapott a parasztok sanyargatásáért. Ám azok a középparasztok, akik jól tudták, mi az igazság, azt mondták Bandi bácsinak: hadd csaholjanak a kutyák. Átszalad ez a piszkos vihar, hamar el is felejtjük...

A vihar el is múlt, s Maczák András, akit a nép igaz szeretettel üdvözölt újra a tanácselnöki székben, mégsem felejtette el. Egy valami fáj neki. Az, hogy az urak szolgálatában kiabálók között egynéhány szegény ember is akadt. S hogy ezek még a régi urakra sem tudtak úgy haragudni, mint a vérükből való vezető emberekre. Mi lelhette őket? Hogy bicsaklott ki az osztályösztönük? Ezen sokat tűnődik Maczák András, és örül a lelke, ha találkozik velük, beszélgetnek. Most mind azt mondja, amit Bula Sándor mond: „Hej, Bandi bácsi, magának volt igazsága!"

Igen ám, de Maczák András — nem úgy, mint Tarnay úrék — mindig a nép igazságát hordozta. Erről az igazságról beszél mostanában is azoknak, akik eltévedtek a vihar porfelhőiben. Oláh Mihállyal arról, hogy mi lett volna, ha a tüntető diákokból újra cselédek és szolgák váltak volna. S a többi megkavart szegényemberrel arról, hogy ha odavész a munkáshatalom, mi más jöhetett volna a helyébe, mint kapitalista hatalom?

A régi elvek, az emberség, igazságosság, az emberekkel

élő, baráti kapcsolat — cseppet sem koptak meg Maczák Andrásban. Az ellenforradalmárok kötelet követeltek a nyakába, zaklatták és fenyegették, de Bandi bácsi szíve nem keseredett meg. Eszébe sem jut, hogy személyes sérelmeket hánytorgasson. Nem ő, hanem a szocializmus került itt veszélybe — szokta mondani. Bandi bácsi elégedett azzal a ténnyel, hogy a parasztok józanságára támaszkodva sikerült eltakarítani Csorvásról az ellenforradalmat, lassacskán a megtévedteket is sikerül jó belátásra bírni. „Haragszom rádot" pedig senkivel sem játszik. Egyszóval: ember a talpán Bandi bácsi. És hittel vallja:

— Emberséggel, igazsággal, a nép javára cselekedni — ez a mi „nagyágyúnk" Tarnay úrékkal szemben!

Horváth József

HÍRADÁS TÓTKOMLÓSRÓL — A PÁRT ÉS AZ EMBEREK BARÁTSÁGÁRÓL

1956 október 29-e sokáig emlékezetes marad Tótkomlóson. Szomorú látványt nyújtott akkor a község.

A Vörös téren — Tótkomlós főterén — nekivadult ellenforradalmárok törtek-zúztak, halállistákat lobogtattak. Egy szedett-vedett társaság a szovjet hősi emlékmű lerombolásán fáradozott. Adamkovics ügyvéd úr irányította őket. Odébb egy csapat fiatal felvonuláshoz készülődött. Nacionalista mákonytól ittasan, sohasem ízlelt kaland vágyától remegő orrcimpával.

Az ellenforradalmárok rekedtre ordították torkukat. Néhány tucat ordítozó hangja betöltötte a falut. Ebből aztán sokan úgy ítélték meg a dolgot, mintha mindenki ordítozna. Talán százötvenen lehettek, akik az utcákra tódulva bámulták az ellenforradalmárok látványos uralkodását. De legtöbben otthonuk mélyén szorongtak a jövendőért. A termelőszövetkezetiek pedig felsorakoztak portájukon, azzal a végső elszántsággal, hogy nem engednek a szövetkezethez nyúlni, halál fia, aki odamerészkedik. Nem is merészelt senki.

A pártházban sokan gyülekeztek. Férfiak és asszonyok, idősek és fiatalok, kommunisták — a jövendőt mérlegelték. A holnapból akarták kiolvasni, hogy mitévők legyenek ma, amikor zúg a vihar, s kacag az ocsmány árulás. Odakint a csőcselék dühöngött. Féltéglák röpködtek be a pártház ablakán.

A tanácsházán frissen kijelölt börtönhelyiség, benne számos derék kommunista. Bezárták őket Adamkovics úrék, hogy majd később, ráérősebb időben vészbíróság elé állítsák őket. Fogságuk addig is intelem a többi kommunistának — ne

merjenek szembeszegülni az ellenforradalommal. Így gondolták ezt az ellenforradalmárok.

Egy utcával odébb Kovács néni sietett a pártház felé. Kovács néni ráncos arcú, fekete fejkendős öregasszony. Hatvankét éves, de ha a cselédsorban töltött évek duplán számítanának, túl volna már a százon is... Mások ették meg kenyerének javát. Férje évtizedek óta kommunista, s amikor otthonától távol keresett menedéket, Kovács nénit számtalanszor meggyötörték a csendőrök. A jó ég tudja, hogyan tudta felnevelni gyermekeit, hiszen amikor férje üzött vadként bujdosott, neki magának is alig volt betévő falatja.

Kovács néni ment, sietett a pártház felé, mert a pártház nem maradhat őrizetlenül ebben a vészterhes órában. Egyszer csak egy felhevült keblű menyecske toppant elébe, s gunyorosan kérdezősködött:

— Nem fél, Kovács néni?

— Nem én! — hangzott az érdes, szinte férfias válasz.

— De most már nem kommunista, ugye? — sziszegte az asszonyság.

— De bizony az vagyok, s az is maradok, amíg élek!

— Ugyan... És ha ez most már nem divat?

Kovács néni felszegte szép, büszke fejét:

— Jegyezd meg magadnak, hogy én nem divatból lettem kommunista. És ezt megmondhatod azoknak a gyilkosoknak is!

Azzal faképnél hagyta a menyecskét.

Rimovszki András bácsi, a 72 éves, öreg amerikás magyar is Adamkovics úrék fogságában senyvedett ezidőben. Rimovszki bácsi pár évvel ezelőtt jött haza Kanadából. Huszonhat éve vándorolt ki. Nem Kanada földje vonzotta, hanem édes szülőföldje kergette, amelynek akkori gazdái, urak, papok, kapitalisták nem lelték módját, hogy Rimovszki András is egy darab kenyérhez jusson idehaza. Vancouverbe került és egy idő után nagy szerencsével beszegődhetett a városhoz kertésznek. De huszonhat év után, amikor a szabad haza hívta, azonnal útnak indult. Azóta jó erőben, egészségben, s vidult szívvel dolgozik a Viharsarok Tsz megbecsült tagjaként. Miért

is jött haza Kanadából? Hát nem volt boldog ember odakint? Hát nem volt autója? Hiszen ott mindenkinek...

András bácsi szeliden elmosolyodik:

— Bolondok az emberek... Tudja, akadtak itt nehányan a szegényemberek közül valók is, akik októberben nagyon odavoltak a kapitalizmusért, pedig ha sikerül az ellenforradalmárok terve, majd megtudták volna, mi az!

Levelet mutat, tegnap kapta Kanadából a lányától. Ír a disszidensekről is, akik Kanadáig kergették álmaikat és kikötöttek egy szennyes barakktáborban, közel az USA határához. És máris hazafelé sóhajtoznak. De mi lesz velük később? Hazát cseréltek, de szívet hogy cserélnek?

Rimovszki András bácsi úgy állt az októbervégi—novemberi viharban, mint ahogyan áll odakint, egykori otthona fölött a Rocky Mountains sziklarengetege. Az ellenforradalmárok fogságában arról beszélt társainak, hogy amikor majd győz a párt, és ez legfeljebb napok kérdése, helyre fogják hozni a károkat mind a lelkekben, mind az anyagi javakban. Az ő rendíthetetlen hite sok elvtárs tápláléka volt.

Kovács néni... Rimovszki bácsi... Bizony, megirígyelhetjük fiatalságukat mi, harminc-negyven éves öregek...

Az ellenforradalom eltakarodott Tótkomlósról is. Amikor Adamkovics úrék hírét vették, hogy Orosháza utcáira bekanyarodtak a szovjet harckocsik, jobbnak látták a gyors visszavonulást. Kinyitották a kommunisták börtönét, és ijedtükben — ha idejük engedi — talán még a lerombolt emlékművet is helyreállítják. (Később nagyon ajánlkoztak is erre, de arra érdemesnek nem találtattak, így hát csak annyival kellett beérniök, hogy megfizették a helyreállítás költségeit.) Azóta már áll a hősi emlékmű, s az emberek tisztelettel néznek fel rá, ha a Vörös téren át visz az útjuk.

Itt, az emlékmű alatt mondta nekem egy tótkomlósi parasztember:

— Az ember nem sokat gondol a saját egészségével, ha megvan és semmi híja. De ha betegség szorongatja, örökké az motoszkál benne, hogy milyen nagy kincs az egészség. S ha felgyógyul, sokkal jobban becsüli, mint azelőtt.

E példabeszéd értelme: sokan olyannyira beleszoktak

már a népi demokráciába, hogy sohasem gondoltak rá: mi lenne, ha odaveszne? Október és november után, a felgyógyulás után könnyebb érzékelni, hogy mit ér nekünk a népi demokrácia. De a betegségéből gyógyult ember jobban vigyáz egészségére, hát mi ezentúl jobban, sokkal jobban vigyázunk a népi demokráciára!

Ez már világos beszéd, értelmes gondolatok terméke. De az ellenforradalom bukása óta hosszú volt az út. Akkoriban súlya volt még a levegőnek is, amint a falura nehezedett. Szürke homály táncolt az emberek szeme előtt, riadt lélekkel fürkészték a jövendőt. Ebben a helyzetben bontott zászlót a Magyar Szocialista Munkáspárt. Az ellenforradalomnak nem volt alkalma milliós károkat tenni Tótkomlós anyagi állapotában. De a lelkekben, a tudatok mélyén rombolt, hitet tépázott, gerincet puhított.

Hogyan épült újjá a párt ebben a faluban? Hogyan virult ki ismét a lelkekben dúló vihar közepette?

Először is gondoljunk Kovács nénire és Rimovszki bácsira. Velük együtt azokra a régi harcosokra, akik pillanatra sem tántorodtak el a párttól. Ahol ilyen állhatatos kommunisták tartják kézben a párt zászlaját, ott jó a fundamentum.

Emlékezzünk Kovács néni szavaira: „Én nem divatból lettem kommunista . . .” Hanem akkor, amikor ára volt annak, s a szenvedés, az üldöztetés, a nyomor váltópénzével kellett azért megfizetni.

Persze más volt a helyzet november elején. De tény, hogy még ekkor sem volt „divat” párttagnak lenni. Annál nagyobb örömmel szóljunk mindjárt az öregek után arról a tizenkilenc tótkomlósi fiatalról, akik akkoriban beléptek a pártba. Bízvást mondhatjuk: ők sem „divatból” jöttek. Hanem így diktálta szívük. Mintha megsejtették, megérezték volna, hogy milyen veszedelmet hárított el fejük fölül a szovjet nép baráti segítsége és a kommunisták legjavának helytállása. Nem akartak ezentúl kimaradni ebből a küzdelemből. Főképpen parasztfiatalok. Ők jelentik a magvát annak a szépen kibontakozó ifjúsági mozgalomnak, amely nem a párttól

függetlenül, nem hazug „önállóságban" akar élni és dolgozni, mert nem légvárakat akar építeni, hanem szocialista jövendőt.

Az első napokban kétszáz kommunista jelentkezett a pártba. Ez a kétszáz elvtárs szétszéledt a határban. Elvitték a párt hívó szavát. És amikor visszatértek, magukkal hoztak még kétszázötvenet. Egy hónappal az ellenforradalom után már 462 tagja volt a tótkomlósi pártszervezetnek. Meggyőző szóra, erőltetés nélkül. Azóta még erősebbek, s erejük nőttön nő. Azáltal is, hogy a közéjük valók közéjük állnak, azáltal is, hogy az érdemtelenek kimaradnak közülük.

A pártszervezet alapjai hát megépültek. De a párt önmagában nem juthat célhoz. Ehhez az kell, hogy összeforrjon a tömegekkel, velük együtt éljen, gondolkozzék, dolgozzék, vezesse őket. A tótkomlósi pártszervezet ennek tudatában látott munkához.

Ez is igen örömteljes, új vonás itt a pártmunkában. Nemcsak azért, mert abban a helyzetben ez jelentette a legnehezebb pártfeladatot: okosan szót érteni a tömegekkel, anélkül, hogy elvi-eszmei engedményeket kelljen tenni, egymást megértve, ugyanakkor szembeszállva az ellenforradalom burjánzó hagyatékával. Hanem elsősorban azért, mert a Viharsarok pártszervezetei éveken át „begubóztak", maguk között politizáltak és e vidék fő tömegeit: az egyéni parasztokat „jelen nem lévőknek" tekintették

Bízvást hihetjük, hogy mai sikereik és eredményeik titka: erélyesen kitörtek a szektás keretekből és okosan megtalálták a tömegek befolyásolásának útját-módját.

A tótkomlósi pártszervezet abban az időben egy pártnapot tartott. Erre mintegy száz egyéni parasztot is meghívtak. A pártnap nem sikerült. Az előadói beszéd értékes volt ugyan a maga nemében, de nem arról szólt, ami a parasztokat a legjobban érdekelte volna. Kitűnt, hogy a parasztok szomjasan várják: magyarázzák el nekik töviről-hegyire a párt politikáját, intézkedéseinek célját és értelmét. Ne csak az intézkedéseket ismertessék, hanem azok rúgóit is. Így lát az ember tisztán. A pártvezetőség igazat adott nekik és azonnal tanult a hibából. Ezentúl nem olyan gyűléseket rendezett, ahol csak

az előadó beszél, a hallgató meg hallgat, s amit kap, hazaviszi, „eszi — nem eszi, nincs más ...” Ehelyett olyan őszinte beszélgetéseket, ahol okosan megvitatják mindazt, ami az embereket érdekli. Ahol az előadó nemcsak tanít, de maga is tanul, és cserébe azért, amit ott hagy, magával viszi a beszélgetés nyújtotta tanulságokat is. Így születik a népi politika.

A parasztok ezekből az első kezdeményezésekből megértették, hogy a pártmunka új utakon igyekszik járni. Legfőképpen azt, hogy a párt bízik a parasztságban is. Bizalomért cserébe bizalom a válasz. Az egyéni parasztok elmentek a párthoz: mitévők legyenek, hogy ők is társadalmi életet élhessenek? Olvasókörre gondoltak, olyan paraszti egyletre, amely közösen megköti a nevükben a termelési szerződéseket, elintézi a legeltetést és az apaállatok nevelését, s más efféle közérdekű teendőket. A pártszervezet örült ennek a jelentkezésnek. Azt mondta: talán legjobb volna, ha mindezt a Népfront köré tömörülve valósítanák meg, annak is ilyen célú tagozatában. A terv életre kelt, s vele együtt a Népfront is.

Érdemes e példa tanulságát külön is szemügyre venni. A dolog nem úgy ment végbe, hogy a Népfront meglévő keretébe verejtékezve kerestek tartalmat. Hanem először felbukkantak célok, feladatok, fontos szándékok, s ezekhez szolgált keretnek a Népfront, benne az új tagozat, a paraszti egylet, amely elevenen él, dolgozik és fontos segítője a párt munkájának. Ezt az egylet-félét régi, tekintélyes kommunista dolgozó parasztok tartják össze. Ebben jól érzi magát minden egyéni paraszt. Már az első lépéseknél több mint százan voltak.

Most ismét egy olyan körülmény, amely látszólag nem fontos, pedig nagyon is fontos. Az egyletnek helyiség kellett, A parasztok a volt Kisbirtokos Szövetség helyiségeit kérték. A pártszervezet először arra gondolt, hogy a Földmunkás Egylet egykori helyiségeit adja nekik. Ez utóbbi könnyebb megoldás lett volna. De mert az egyéniek amannak jobban örültek és benne jobban érzik magukat, a pártszervezet a nehezebbik megoldást választotta. A pártszervezet fontosnak tartja, hogy a parasztok kedvére cselekedjék, ha mód van rá,

És innen a barátság köztük, a parasztok és a pártszervezet között.

Pártszervezeteink ma mindenütt igyekeznek meglelni azokat az új módszereket, amelyeknek szükségességéről annyi szó esik mostanában, cserébe a régi, elvetendő módszerek helyett. Úgy gondolom, ami a helyi pártmunkát illeti, éppen ilyesmiről van szó. Nem világrengető dolgokról, hanem látszólag ilyen kicsiségekről. Arról, hogy szót értsünk az emberekkel, s ha egy mód van rá, cselekedjünk kedvükre. Még akkor is, ha ez valamivel kényelmetlenebb megoldásokat jelent néha.

A tömegszervezetek így hát lassacskán életre keltek Tótkomlóson. A helyzet haladásával nőttön-nőtt az emberekben a kívánság: szeretnék minél többet hallani a párt szavát.

Itt vannak az egyéni parasztok. Van olyan termelési kedvük, hogy bámulatos. Az ellenség közben arról fecseg, hogy a mai állapot csak átmenet, visszajön a régi a beadástól a kényszerű tagosításig. A józan többség nem dől be az ellenségnek. A kételyek hát nem lobognak. De lappanganak. És sokan az egyéniek közül azt mondják:

— Elégedettek vagyunk a mával, bízunk a jövendőben, de arról, hogy jó lesz, sokat akarunk hallani. Mondja el ezt gyakran nekünk a párt, jólesik hallani, mert ez megnyugtató...

Kell hát a biztatás, a bátorítás. Ezért van hallatlan jelentősége a párt agitációs munkájának, a tömeges felvilágosításnak, az okos szónak. Ez ma a pártmunka legfőbb alkotó része. Igenám, de István Mátyás elvtárs, a tótkomlósi pártszervezet tehetséges, fiatal elnöke észrevette, hogy épp ekörül van hiba. A párttagok szívesen rótták a tanyavilág útjait, s a falu utcáit, amikor a régi párttagokat kellett hívni maguk közé, amikor a párt alapjait újjá kellett teremteni. De arra, hogy embertől emberig minden házba vigyék el a párt felvilágosító szavát, már kevesebben hajlanak. Hát persze, nem minden mag hullik fogékony talajba, birkózni kell közönnyel, meg nem értéssel, eszmei zűrzavarral, sültgalamb-várással, áligazságok csökönyös hajtogatásával és még sokmindennel, ami nehézzé teszi az agitátor munkáját. Egyszóval: ez a fel-

világosító munka nehezebb, mint a szervezés. István elvtárs azt is megértette, miért hajlanak kevéssé a kommunisták erre a feladatra. Legtöbben azért, mert még forr bennük a méreg. Forr Kovács néniben, mert ha agitál, egyik-másik fiatal fennhéjázva követelődzik, pedig százszor jobb a sora, mint annakidején Kovács néninek. Forr a méreg a többiekben, mert az agitátor nem egyszer találkozik megszédült emberekkel, akik Adamkovics ügyvéd úrék nótáját fujják, és ráadásul olyan, de olyan okosnak képzelik magukat, hogy az már nem is igaz.

A községi intéző bizottság ezért hát taggyűlést hívott össze, és ott csakis erről esett szó: oldódjék fel a méreg és indulat, támadjon fel a kommunisták régi erénye, a türelem, szívósság, kitartás. A párt nem tart és nem tarthat haragot a megtévedt egyszerű emberekkel. Ököl és gyűlölet illeti az ellenforradalmárokat, de kételyt oszlató, távlatot mutató okos magyarázó szó illeti az egyszerű embereket. Azokat is, akik ma még rossz álmok rabjai.

Amikor ezen a taggyűlésen erről beszélt István elvtárs, a dacos fejek lekókadtak, a hidegen villogó szemek tűnődésre váltottak, s a szívek, ha csak kicsit is, felengedtek. Ha nehéz is, ha kevély is, meg kell lennie... Nem könnyű a kommunisták dolga. De nem is azért jönnek a pártba, hogy könnyű dolguk legyen. A párt csak általuk hódíthat szíveket és elméket, csak általuk szaporázhatja meg a szocializmus hadseregét, s juthat diadalhoz. A tótkomlósi kommunisták becsületére válik, hogy mindezeket mindinkább megértik és eszerint munkálkodnak.

Él a pártszervezet Tótkomlóson, elevenebben, mint valaha. Él, mert harcol, mert most már nem csupán tagnévsorok árasztanak benne hiú megnyugvást, hanem harcos kommunisták vállvetve küzdenek a jobb jövendőért.

Horváth József

Csak Szabolcsba ne menj — mondta januárban egy kiábrándult funkcionárius barátom. — Ott Mihály főangyal ekesszólása is kevés lesz, hogy helyreállítsa szavunk hitelét.

Március végén jutottam el Szabolcs megyébe. S a sok gond és megoldást sürgető problémák közepette sem találtam okot ekkora kishitűségre. Ellenben szívem mélyéig hatolt egy nagyon megsértett ember, Baraksó János nagyhalászi egyéni gazda — volt tsz-elnök — szava:

— Most a magam földjén gondolkodom, de nem egyedül — a párttal. — Találkoztam parasztokkal, akik saját bevallásuk szerint már októberben rádöbbentek, hogy mi a teendő. S találtam kommunistákat, akik nem bízták Mihály főangyalra a kommunista szó becsületét.

Rakamaz híres krumplitermelő nagy falu a Tisza partján. S most még egy nevezetessége van: a Szikra tsz, amelynek tagságát, a „rakamazi ellenállókat" a novemberi harcok során nem ijesztette meg az ellenforradalom. Hajnali 6 óra az idő, de a tagság már „szétfröccsent", ahogy a tsz udvarán mondják. A tanyáról jövet találom Kóder Károly elnököt, „aki az ellenállást megszervezte", és Kiss János brigádvezetőt, aki „két kézzel is integetett a bevonuló oroszoknak". Később szegődnek még hozzánk néhányan, köztük Szojka Jánosné tsz-aszszony, aki ... egyszóval aki közelében egy zsák aranyért sem lennék ellenforradalmár.

Mit tettek ezek az emberek?

Amikor a kritikus napokban Kóderék látták, ki kerekedik felül a zűrzavarban, egy-kettőre leszűrték a tanulságot: „miránk a hárommillió koldus Magyarországa vár, ha ezek maradnak az urak". Persze, a jó szóra a szövetkezetben sem mindenki hallgatott. Erre ők felszólították a párttagságot.

— Aki úgy érzi, hogy életre-halálra kommunista, az álljon mellénk.

A 31 párttagból 17-en jelentkeztek. S ez a 17 kommunista megszervezte a szövetkezet védelmét. Megszállták a tanyát, a központot, és harcba szálltak az ellenséggel. Vagy amint ezt Kiss János kifejezi: „némi egrecéroztatás után kapun kívül helyeztük a betolakodókat". Nem is történt itt semmi hiba, egy szál szalmája el nem veszett a szövetkezetnek.

— A néhány kilépőt becsülettel kielégítettük, a megtévesztetteket meg visszavárjuk — mondaná Kóder, hogy a jelenre terelje a szót. De a kijelentés nyomán némi vihar támad. A radikális Szojkáné ugyanis szót emel az elnök „világnézete" ellen.

— A mi torkunkra éles kést szorítottak. Mást se hallottunk, csak: „felhúzunk minden kommunistát". Kóder elvtársnak meg mindenki csak megtévesztett ember. Mosogatja, mentegeti a „megtévedteket".

— Mert mi más emberek vagyunk. Mi többé senkivel sem lehetünk igazságtalanok — válaszol az elnök.

Az éles szóváltásból megértem, hogy sok még itt a megvitatni való. Sok víz lefolyik addig a Tiszán, amíg Rakamazon is mindenben egyetértenek az emberek. S nehogy egyetlen kérdésnél megrekedjen a beszélgetés, megkérdem Szojkánét, hogyan vélekedtek az asszonyok októberben.

— Az asszonyok? — dobja vissza a kérdést és odaáll az elnök elé.

— Ki szedte fel a répát a legnagyobb veszély idején?

Az elnök válaszol:

— Az asszonyok.

— Hát a krumplit?

— Az asszonyok.

— Ki törte le a kukoricát?

— Az asszonyok.

— Mert az asszonyoké a legnagyobb gond. A család gondja — folytatja Szojkáné. — Mi főztük volna újra a sós-krumplit. Mi dekáztuk volna ki a summásbért vagy a cseléd-kommenciót, ha visszajönnek az urak.

Ezután elül a vihar, mert ez itt a legnagyobb kérdés.

És ebben szívvel-lélekkel egyetértenek. Sort kerítünk a jövő terveire. Belterjes gazdálkodás, jó állattenyésztés, ezek még a jövendő gondjai. Mert jobban kell gazdálkodni. 32 forint jutott egy munkaegységre tavaly. Ennél többet akarnak, a kétszeresét is. A párt és a kormány iránti bizalom légkörében megbirkóznak ezekkel a gondokkal is. Kóder és Kiss János képzelete szárnyakat kap, amint arról beszélnek, milyen eredményeket ér majd el a Szikra, hogy most már senki sem köti a tsz-tagok kezét.

Vencsellőn is ígért az ellenforradalom szabadságot, jólétet, külföldi segélyt. Nem ül többé nyakatokon a párt, nem kell szövetkezetbe lépni — bömbölte a „Szabad Európa." S még a terror napjaiban kiderült, hogy az a sokat simfelt szocializmus hibáival is övék lett 12 év alatt sokkal inkább, mint az a szabadság, amelyet Eszterházy herceg ígért. A vencsellői Virágzó tsz alig-alig állt a lábán. Tavaly alakították jó adag erőszak alkalmazásával. Októberben a szövetkezet feloszlott. De alighogy szétröppent a raj, megdöbbentek a tagok: mi lesz ezután? Szabadság! — hírdette Nagy Imre rádiója. Szabadság ám, most már választhatunk, emberek! Ki harmadosnak, ki cselédnek, ki pedig gürcölhet 5—6 holdján. Ez lesz az aranyszabadság. S a néhány embert, aki a szövetkezetben leginkább csak farkasszemet nézett egymással, a párnapos ellenforradalmi heje-huja szépen összebékítette. Amikor november 4-e után a járási intéző bizottság éppen ki akart szállni Vencsellőre, hogy szentesítse az erőszakkal összetákolt tsz feloszlatását, küldöttség jelent meg a pártnál:

— A tsz együtt marad!

— Mi, hajdani szegény emberek, csak együtt lehetünk erősek. Aki önszántából velünk tart, álljon közénk.

Nemcsak a szövetkezet maradt együtt, a szövetkezet pártszervezete is három új taggal erősödött.

A Kék községben megtartott szabad pártnapon Tóth Károly, az intéző bizottság elnöke igen becsületesen, mélyen szembe nézett az elkövetett hibákkal. A falu elé tárta a tiszta igazságot: hibáztunk. Sok volt a párttag, de kevés volt köztük a kommunista. Sokat ígértünk, keveset valósítottunk meg. Ridegek voltunk az emberekhez. A mi pártunk a dolgozók

ügyét, az emberiességet írta zászlajára. A jövőben nem vétünk többé e jelszavak ellen.

S a döbbent csendbe belehasított egy hang, Borsi István tekintélyes középparaszt szava.

— Beszélj csak, Károly, hallgatom minden szavad. De hallgassatok meg engem is, kékiek! Én is kételkedtem a kommunista szóban, mert szakadékot láttam a szavak és a tettek között. De az a pár nap bebizonyította fényesebben az égen tündöklő napnál, hogy a kommunisták alapigazságán nincs kiigazítani való: vagy munkásállam lesz minálunk, s abban mi leszünk az urak, vagy visszaáll a földesúri rend. Ha igaz embernek tartotok, vegyetek fel az MSZMP-be. Mert én kizárólag a dolgozók hatalmát akarom. És nemcsak szóval, tettekkel is.

Borsin kívül még öt egyéni gazda lépett be a pártba. A régi 87 tag helyett most 60 tagot számlál a kéki MSZMP-szervezet. De ezt a hatvan embert megbecsüléssel övezi a falu.

Jártamban-keltemben alaposan meggyőződtem, hogy a parasztság helyesli az eddigi kormányrendeleteket, előlegezi a bizalmat. Régen látott a tavasz ennyi serény parasztot a földeken, és ennyi új telepítésű szőlőt. S az sem volt a múltban mindennapi jelenség, amely manapság már ugyancsak mindennapi, hogy a járási intéző bizottság ajtaján szövetkezeti, egyéni parasztok egész sora kopogtat, hogy életük kisebb-nagyobb gondjaiban tanácsot kérjenek a párttól. Örvendetes az a változás, amely a pártapparátus és az emberek kapcsolatában már eddig is beállott.

A nyíregyházi járásban — s bizonyára másutt is — a legnagyobb gond a földkérdés. Nő a földéhség. Itt is 2400 paraszt kér kártalanítási földet. 8600 katasztrális holdra lenne szükség, s csak 1800 hold szabad föld akad. Mi a teendő? A párt a parasztoktól kér tanácsot, javaslatokat. Így fordul a falvak népéhez: döntsünk közösen, dugja össze fejét a falu népe a párt képviselőivel. Nézzük, mit tudunk kiokoskodni. S nem kétséges, hogy a dolgozó nép okos gyülekezete közmegelégedésre dönt majd a legnehezebb kérdésekben is.

Még január elsején Barczi elvtárs, a járási intéző bizottság elnöke, pártnapot tartott Újfehértón. Nehéz hely. A reak-

ció leitatott, felbujtogatott emberekkel tömte meg a gyűléstermet. S amikor az IB elnöke kertelés nélkül nevén nevezte az ellenforradalmat, s felhívta a parasztokat, hogy a sok kedvezmény fejében most már becsületesen teljesítsék kötelességüket is, zúgni kezdett a felbérelt kórus: a begyűjtés eltörlése csak maszlag! Felsrófolják az adót is!

A legnagyobb lárma kellős közepén felállt egy tizenhatholdas gazda és azt kiáltotta a lármázóknak:

— Jóemberek! A földosztás óta nem tettek annyit a parasztért, mint amennyit a munkás-paraszt kormány tett jó intézkedéseivel.

S ez az ember végül Barczi elvtárs felé fordult:

— Itt lesz a párt a szívünk közepében, ha velünk él, ha a falu dolgát megtárgyalja velünk. Ha a kommunisták őszintén állják szavukat, a parasztság is barátja lesz a pártnak.

S amint tapasztaltam, Újfehértón és másutt is egyre erősödik ez a szövetség. Csak szavatartás, őszinteség és emberség kell hozzá, hogy még erősebb legyen.

Kékesdi Gyula

„BIZTOS, AMI BIZTOS"

Vas megyei szétnézésünkből hazatérve, különös egy levelet kaptunk Mesterházi Lajossal a minap. Feladója egy termelőszövetkezet: a kunszentmártoni Zalka Máté, címzettje pedig a magyar írótársadalom: névre, pártállásra és műfajra való tekintet nélkül. Mi van ebben a levélben? Nem értik a november 4-e óta tartó hallgatást, s arra kérik az írókat, mint barátaikat, hogy mihamarébb látogassanak el Kunszentmártonba. „Hátha kölcsönösen tudnánk egymástól valamit tanulni" — így az utolsó mondat — „s ezzel is segíthetnénk a boldogabb magyar holnap megteremtését."

Ki sugalmazta? Önkéntelenül is ez volt az első gondolatunk, mikor a kunszentmártoniak levelét elolvastuk. Ó, nemcsak a tartalma és tetszetősen kerek, talpraesett megfogalmazása miatt! Az nem fért a fejünkbe, hogy mikor tudtunk és tapasztalatunk szerint egyik közgyűlés a másikat éri, s talán egyetlen olyan szövetkezet sincs, ahol ne a „szétmenni vagy együttmaradni" lenne a kérdések kérdése, íme: akad egy közel 7000 holdas tiszántúli tsz, amelyik a sok hiányosság mellett — mint valami tűrhetetlen, személyes sérelmet —, épp az írók hallgatását kifogásolja. A levél hitelességét és spontaneitását illető kétely annál jogosabban merült fel bennünk, mert nem is olyan rég mi volt a gyakorlat, ha az ember ún. „kényes kérdéseket" feszegetett, s cikke nyomán az érdekeltek találva érezték magukat? Bizonyos „beütemezett" felhörkenés, amikor is a budapesti főrökség zongorázni kezdett az apparátuson, s alárendeltjei — kezdve az osztályvezetőkön s végezve az éjjeliőrökön — tucatjával írták a tiltakozó leveleket, noha legtöbbször nem is tudták, hogy miért és miféle írás miatt kell helyreigazítást követelniök.

Gondoltuk: az ördög sose alszik. Hátha most is valami hasonszőrű, „felülről" kezdeményezett akcióról van szó; azzal a különbséggel, hogy a cél ezúttal nem szerecsenmosdatás, de nyúlugrasztás, magyarán: az írók színvallásra késztetése. S mert amúgy is Szolnok megyét készültünk bejárni, úgy határoztunk, hogy egyik nap Kunszentmártont is útba ejtjük. Nem mint hivatalos küldöttek, csak mint két író a 300 valahány közül, akik — mert szintén címzettek — joggal lehetnek kíváncsiak rá: hogyan s mi okból íródott meg a Zalka Máté tsz levele?

Szerencsénk volt: éppen közgyűléseztek, a 650 tagnak jó háromnegyed részét együtt találtuk, amikor betoppantunk. Tele a tornác; az előszobában is csak nagy üggyel-bajjal lehet átfurakodni; a gyűlésterem meg éppenhogy dugig; tűt se lehetne leejteni, ahogy mondani szokás. A füst is meglehetős, szigetekben hűl rá a mennyezetre, de a tagság kitart, csupa érdeklődés még most: déli egy óra tájban is, pedig mint kiderül, reggel nyolc óra volt, hogy Marton Ferenc elnök megadatta magának a szót. Most is ő beszél, ahogy szavaiból következtetni lehet rá, éppen a tsz főkönyvelőjét védi, aki az egyik felszólaló szerint „nem akar munkaegységre dolgozni".

— Nézzék csak — mondja erre nyugodtan, mintha csak diskurálna, az elnök. — A munkegység csak hagyján, arról lehetne vitatkozni, hogy kell-e a főkönyvelőnknek vagy se? De, ha mondjuk, kellene, hol tartana jószágot, s hol szabnánk ki neki a háztáji földet, ami a munkaegységhez jár? Szolnoki, egy bérházban lakik, a második emeleten van a lakása, ott meg más állatot, mint macskát, nehezen tarthat. Nem igaz?

Meleg, bazsajgó nevetés, mire az elnök:

— Tegyünk csak kedvére, megérdemli. Mert azt mondom én: attól, hogy valaki írni-olvasni tud, még nem lesz főkönyvelő. Volt nekünk már könyvelőnk is, meg könyvelőcskénk is, futószalagon küldték a nyakunkra őket és mire mentünk velük?

Így, ilyen jóízű érveléseket hallgatva kezdődik ismeretségünk a Zalka Máté-val, s folytatódik azzal, hogy fél kettő tájban, a közgyűlést berekesztve, azt mondja az elnök:

— Két író érkezett hozzánk, megkapták a levelünket, aki beszélni akar veluk, maradjon még egy kicsit, tagtársak.

Ez a bizonyos „még egy kicsit" aztán több órán át, az esti lámpagyújtásig tartott. „Egy gyenge reggelivel elereszt-ve" vagy 200 tsz-tag maradt együtt, s mondta el szájról szájra adott, türelmesen kivárt felszólalások formájában mindazt, ami „a tsz részéről" az országot és benne az írókat illeti. Mert ezt akarták: valaki írástudó ember közvetítésével tud-tára adni barátnak, ellenségnek s a „se hús — se hal" közöm-bösöknek, hogy hogyan álltak ők: családjaikat is tekintve több mint ezer lelkes közösség az őszi vihart, s hogy most: együttmaradva s tavaszra készülődve, hogyan élik át napról napra, s hogyan próbálják megoldani, mint kis rész a nagy egészben, a magyar nép mindnyájunkat nyugtalanító sors-kérdéseit.

Feladatom tehát egyszerű. Anélkül, hogy egyikhez is magyarázatot fűznék, jegyzőkönyv, vagy inkább summázott krónika formájában mind közreadom itt a legjelentősebb fel-szólalásokat. (Mentségemre csak annyit: ha a többórás beszél-getés gyorsírásos anyagát hiánytalanul akarnám közölni, egy egész újság kellene a kinyomtatásához.)

Kardos Balázs (párttitkár): Szövetkezetünk, a Zalka Máté, mindig híres volt a szókimondásáról. Még Dobi István, de más látogató se volt kivétel, ha az igazunkban megbántva éreztük magunkat. Ősszel, közvetlenül az események kirob-banása előtt is így voltunk. Zúgott a tagság, a szabad kuko-ricabeadás megmásítása, miatt zúgott és azt mondta: törvényt sért, a saját szavát szegi meg a kormány. Nem helyeseltük a területrendezést se, s ami a legnagyobb aggodalmunk volt, mint egykori agrárproletároknak: a sajtó, a rádió s a párt vezetői annyiszor hangoztatták a pártegységet, hogy csak a vak nem látta, micsoda bajban van ez az egység... Így jött el 1956 október 23. Nem mondom: kaptunk támadást, főleg az 53-as kilépők és az 52-ben megsértettek voltak a tsz ellen, különítmények is jöttek, a feloszlásunkat követelték, de mi azt mondtuk: aki a tsz-hez nyúl, magára vessen, a tagsággal, több száz emberrel találja szemben magát. S amikor a leg-

nagyobbnak látszott a veszély — biztos, ami biztos — november 1-én délután 60 taggal megalakítottuk a kommunista pártot. Magunktól, senki se biztatott rá, hogy MSZMP lesz, arról még mitse tudtunk. Jelenleg pedig így állunk: van 81 kilépőnk, főleg tanyasiak, 15 nem közénk való tagot éppen ma zártunk ki, s úgy várjuk a tavaszt, hogy a földjeink 300 hold híján mind el vannak munkálva. A többit, tessék, majd a tagtársak mondják el.

Zs. Varga István (brigádvezető): Családon belül vagyunk, kötelező az igaz szó. Mi volt a pártban a legnagyobb baj? Az, hogy nem lehetett vitatkozni. Aki ellenkezett, annak az ellenkezését megtorolták. „Elvitetünk", ez volt a leggyakrabban hallott szó, s ami szégyen, amit nehezen lehet elfelejteni: az ÁVH mit csinált? Főleg a pártemberekre vigyázott, nem az igazi ellenséggel szemben alkalmazta a diktatúrát. De mégis, de ennek ellenére is elfeledhettük-e a cselédsorsot? Nem, nem feledhettük el! Ezért volt a pártalakítás, ezért választottunk minden brigádban munkástanácsot, amikor Martfűről, meg aztán a szolnoki Járműjavítóból megjöttek a különítmények. Jól tudtuk: az ellenség, ha célt akar elérni, úgy gondolkodik, hogy „elsőnek is a vezetőket nyírom ki, vezetők nélkül nyáj lesz csak a tagság". Csalódott. Annyira csalódott, hogy még a gyűlésen is, amit a Fő térre hívtak össze, mi volt a helyzet? Az, hogy pár részeg ordítozott, „uraimék", akik leitatták őket, járkáltak, súgtak-búgtak, de a tömeg hallgatott. Mikor aztán vége lett, azt mondták a komoly emberek: „Ilyen helyre se jövünk el többet, csúnyább ez, mint a csirkevásár." De azért november 1-én a fegyver mégis a csendőrök kezében volt már. Ekkor kérdeztük meg magunktól a leghangosabban: hát ezért harcoltunk? S ezért feleltünk úgy, ahogy a titkár elvtárs itt elmondta ... Egypár szót még a megtévedettekről. Hogy mást ne mondjak, azokról a fiatal értelmiségiekről, akik a mi fiaink, akiket mi taníttattunk ki és akik elég szép számmal még most is a reakció szekerét tolják. Ezekkel szemben az a nézetem, nem megtorlás kell! Be kell bizonyítani nekik, ha hagyják, hogy miben tévedtek. Az íróknak is szeretnék üzenni valamit. Azt, hogy honnan

tudják: mi lakik bennünk, hogyan vélekedünk a történtekről, ha egyszer nem jönnek közénk?

Balla János: Fiatalember vagyok, azzal kezdem, amivel a fiatalság tüntetni indult: a megsértett nemzeti önérzettel. Mi volt itt a hiba? Az, hogy a Szovjetunióban nem az idősebb testvért kellett látni, de valósággal imádni volt muszáj. Pedig én azt tartom: a magyar kicsi ugyan, de azért van neki mivel büszkélkedni. Ez eddig igaz, rendben van, de a fegyverfogás miatta már egyáltalán nincs rendben. Van egy barátom, együtt gyerekeskedtünk. Én paraszt maradtam, ő elvégezte a műegyetemet. Nem panaszképpen mondom, de melyikünk köszönhet többet a rendszernek? És látják, mégis ő és az őhozzá hasonlók háborodtak föl a legjobban. De még ha csak fölháborodtak volna?! A saját szüleikre se voltak tekintettel.

Rimovszki Pálné: Egy cikket olvastam a múltkorjában, a kínai kommunisták írták, de nagyon is igaz. Bármilyen rossz volt is, ami 1949 óta volt, a Horthy-rendszernél sokkalta jobb volt. Csak az a szomorú, hogy mi ezt tudjuk, de a tanítóság — tisztelet a kivételnek — nemigen akarja tudni. Annyira nem, hogy a szülők már attól félnek, hogy négy-öt esztendős korukban fegyvert fognak a gyermekeik. Hát való ez? Tudtommal az értelmiség fizetése az adóból mén be, mi tápláljuk őket, hát mért nem igazodnak hozzánk?

Panyik Mihály: Való igaz — a saját családomat se veszem ki —, de október óta szinte közelharcot kell vívni a fiatalokkal. S az is igaz, hogy amit csinálnak, nem a maguk esze után csinálják. Nem hát, kell valaki legyen, aki felokosítja őket. Ahogy azt a 140—150 tagtársunkat is más okosított föl, akik örökéletükben egy ponyván árultak velünk, és mégis a feloszlatás mellett voltak. Igen, de ezekkel megbírtunk, mert a szemük közé néztünk és azt mondtuk nekik: „Ember, gyorsan vedd elő a jobbik eszedet, hallod! Azt akarod, hogy megint harmadosok legyünk? Ami a kezünkben van, azt onnan nem szabad kiengednünk. De nem ám, mert akkor újra a senkijancsik lesznek úrrá rajtunk. Azok meg mindent. óhajtanak, csak azt a fát nem, amelyiknek vas van a végén. (A kapát ti.) Most, mi volt proletárok, a megtermelt javaknak a

60 százalékát kapjuk. Jobb ez, mint a tized meg a napszámolás." Hát így, ezekkel a szavakkal birkóztunk meg az oszlatókkal, de hogyan birkózzunk meg az értelmiséggel? Arra kérjük őket: ne a dacolásra, az emberi becsületre meg az igazságosságra tanítsanak minket.

Molnár Mihály: Azelőtt is voltak írók, akik a vidéket járták. Ezek voltak a falukutatók. Jó lenne, ha most, a zűrzavar után, minél számosabban újítanák föl ezt a szép szokást... Mire kapnának először is feleletet? Arra, hogy az októberi napokban miért viselkedett, mint mondják, olyan „józanul" a falu? Az én meglátásom szerint azért, mert mi a saját községünkben úgyszólván mindenkit ismerünk s mikor a mozgolódás volt, láttuk, hogy kik a hangadók, kik bontanak zászlót és kiket használnak fel céljaik elérésére. Így történt, hogy a parasztság hamar kijózanodott, s hamar megértette, mire megy ki a játék! A hibákat, amik voltak és vannak, senki se akarja letagadni. Mi se, akik hűségesek vagyunk a rendszerhez. De önök, írók is ismerjék el, hogy sokkal többet tehettek volna, mint amennyit tettek, hogy a helyzet odáig ne fajuljon, mint ameddig fajult. A jövőre nézve pedig azt javasolnám: kutassák a falut, mint a régiek, de amit tapasztaltak, azt ne színezzék ki. És még egyet: mielőtt leírnának valamit, jól rágják meg, jól gondoljanak utána minden mondatnak, nehogy a szándékukkal ellentétes legyen aztán írásaik következménye.

Piller Ágoston: Kovács a mesterségem, 46-ban kerültem ide. Ki pártolt? Az új paraszt, amilyen a Zalka Máté tagságának 60 százaléka volt. Ez az első esztendőben nem evett, lerongyolódott, de csak megszűkölte azt a két kis tinócskát, meg a hozzávaló kis bricskát, ami az indulásához kellett. Jött a második esztendő, kunyhója lett, saját maga verte fel, de mire föllélegezhetett volna, jött a „feszített terv", a túlzott iparosítás. Volt, aki tovább küszködött, de volt olyan is, aki leadta a földet s újra kerülni kezdte az országot a kubikos talicskával. Én is behúztam a műhelyajtót, s irány a többiekkel Pestre. Akkor jöttünk meg, amikor itt helyben: a Zalka Máté-ban biztos kenyerünk lett... Ilyen egy múlt után teszem én fel,

elvtársaim, a kérdést: ki alá adott lovat október vége, november eleje? Azok alá, akiknek a maguk szempontjából joguk van ugyan a sírásra, de akikkel mi régi feketegatyások mégse sírhatunk együtt. S ha azokban a napokban megfontoltunk valamit, hát kettőt nagyon is megfontoltunk: a keserves múltat s a bizonytalan jövőt, ami ránkköszöntött volna. Ezért maradtunk együtt, annyira együtt, hogy még egy pofon se csattanhatott el, mert a tsz: ez a hatalmas méhkas nem engedte.

Kézsmárki Ferenc: Én meg cipész voltam, s akárcsak a többi elvtárs, bizony elégedetlen mindazzal, ami az országban és a Központi Vezetőségben folyt. De mint kommunista, a párt ellen mégse nyitottam föl a számat soha. Csakis azok ellen, akik tönkretették, sajnos ... Mikor a fölkelés volt, Pesten jártam a feleségem után. Ahogy a vonatból kiszállunk, látom ám, hogy tele a pályaudvar, a környéke meg még inkább. Valaki megkérdezi tőlem: hát falun van-e nagy grimbusz, bácsi? Mondom: nincs, dolgozunk. No, hiszen, volt mit hallanom érte ... Ezt megemlítve üzenném, ha lehetne, a városiaknak: követeljétek bátran, ami jár, ami jogos, de a túlkövetelésekkel hagyjanak föl, ha meg nem sértem őket.

Kardos Balázs (párttitkár): Befejezésül hadd kérjek még egyszer szót, hadd tegyek hozzá még valamit az elmondottakhoz. Egy üzenetet az ország vezetőihez, a szovjet módszerekről. Ha a jövőben behoznak egy kabátot Moszkvából s az a kabát történetesen nem pászol, mondjuk: rövid az ujja, ne a kezünk megkurtításával próbáljanak segíteni a bajon, ahogy eddig volt szokás. Sokkal célszerűbb, ha az ujjaink lemetélése helyett a kabát ujját eresztik le, csak ennyit akartam még mondani.

Ahogy ígértem: egyik felszólaláshoz se fűztem magyarázatot. A félreértések elkerülése végett azonban kötelességem kijelenteni: a Zalka Máté, mint tiszántúli, s tagsága zömében agrárproletár tsz-tag, nem „kivétel" s még csak nem is „egyedi eset" a maga nagyon határozott s nagyon szókimondó véleményével. Karcagot s Mezőtúrt leszámítva, ahol a kunmadarasi repülőtér géppisztolyosai uralkodtak, másutt is ha-

sonlóan állt és áll ki a saját, s a rendszer igazáért a volt agrárproletárság. Nem kis erő, számolni kell vele! Számolni erényeivel is, fogyatékosságaival is (amilyen például a külön cikket érdemlő s csak részben indokolt értelmiségellenesség), de egy bizonyos: tudja, mi a tét s a maga próbált, sok-tízezres tömegével feltétlen híve, sőt: harcosa a Magyar Népköztársaságnak.

Urbán Ernő

TARTALOM

A kiadó előszava 5
Kommunisták a viharban *(Kékesdi Gyula)* 7
A vörös Juta hű maradt *(Sőtér Edit)* 11
Öreg bányászok riadója *(Salamon Pál)* 15
Egy igazi pártmunkás *(Balázs Anna)* 19
„Annál nagyobb sújtás soha se érjen..." *(Salamon Pál)* 24
Két csütörtök *(Kékesdi Gyula)* 23
Mégis vannak különös emberek *(Kékesdi Gyula)* 32
Az áruló *(Salamon Pál)* 36
Vöröslik az ég alja *(Radványi—Kalmár)* 40
Elfújta az ellenforradalom szele? *(Kékesdi Gyula)* 50
Ő is reánk vigyáz *(Szabó László)* 55
Hiteles történet az Athenaeum nyomda védőiről *(András Endre)* .. 60
Vádolnak a sírból visszajöttek *(Sólyom József)* 64
Munkásemberség *(György István)* 70
Aljas rágalom *(Gerencsér Miklós)* 74
Híven a honvédeskühöz *(Pintér István)* 78
Brutusok és Pándavák *(Máté György)* 91
Ha megköveznek is *(Szántó Jenő)* 96
Emberi sorsok a taggyűlésen *(Fábián Ferenc)* 102

Miért nem párttag Varga Imre *(Szántó Jenő)* 105
Rontás van a Varga családon? *(Fábián Ferenc)* 108
Forradalom és ellenforradalom Szarvason *(Horváth József)* 113
Csorváson már tisztább a látóhatár *(Horváth József)* 134
Híradás Tótkomlósról — a párt és az emberek barátságáról *(Horváth József)* 138
Parasztok között *(Kékesdi Gyula)* 146
„Biztos, ami biztos" *(Urbán Ernő)* 151

Szerkesztette: Fülöp Gábor.
A címlapot tervezte: Kaszás Gyula.

A könyv szedését 1957. IV. 15-én kezdték meg. Megjelent IV. 30-án, 17 000 példányban. Tartalmaz 7,8 szerk. ívet. Terjedelem 10 (A/5) ív. Felelős kiadó: a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat igazgatója.

683 — Szikra Lapnyomda — F. v.: Kulcsár Mihály.

5.- Pt.